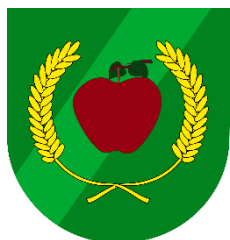

STRATEGIA ROZWOJU GMINY KOWIESY NA LATA 2024-2030

Data opracowania: sierpień 2024r.

Spis treści

1	Wprowadzenie	5
1.1	Cel opracowania	5
1.2	Metodologia prac oraz organizacja procesu tworzenia Strategii	5
2	Charakterystyka i diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Gminy Kowiesy	7
2.1	Ogólna charakterystyka Gminy Kowiesy	7
2.1.1	Położenie administracyjne i geograficzne	7
2.1.2	Samorząd i administracja	8
2.1.3	Zagospodarowanie przestrzenne	13
2.2	Uwarunkowania społeczne	15
2.2.1	Demografia	15
2.2.2	Rynek pracy i poziom bezrobocia	18
2.2.3	Edukacja i kultura	19
2.2.4	Sport i rekreacja	21
2.2.5	Ochrona zdrowia	22
2.2.6	Pomoc społeczna	23
2.2.7	Bezpieczeństwo publiczne	26
2.2.8	Tereny zabudowane	28
2.3	Uwarunkowania środowiskowe	28
2.3.1	Rzeźba terenu	28
2.3.2	Wody powierzchniowe	29
2.3.3	Wody podziemne	34
2.3.4	Geologia	34
2.3.5	Gleby	35
2.3.6	Fauna, flora i obszary chronione	36
2.3.7	Klimat	38
2.3.8	Powietrze	39
2.3.9	Hałas	40
2.3.10	Krajobraz kulturowy	41
2.4	Uwarunkowania gospodarcze	43
2.4.1	Struktura podmiotów gospodarczych	43
2.4.2	Rolnictwo	45
2.4.3	Turystyka	46
2.5	Uwarunkowania infrastrukturalne i techniczne	47
2.5.1	Gospodarka wodno-ściekowa	47
2.5.2	Zaopatrzenie w energię, ciepło i gaz	48
2.5.3	Transport i komunikacja	49
3	Wyniki badań ankietowych	50
3.1	Ocena sytuacji społecznej	50
3.2	Ocena sytuacji gospodarczej	51
3.3	Ocena sytuacji infrastrukturalnej i środowiskowej	53
3.4	Ocena szans i priorytetów rozwojowych na terenie gminy Kowiesy	54
3.5	Ocena zagrożeń i problemów rozwojowych na terenie Gminy Kowiesy	56
3.6	Wizja i plany rozwojowe Gminy Kowiesy	57
3.7	Podsumowanie i ocena ogólna Gminy Kowiesy	59
4	Identyfikacja głównych problemów Gminy Kowiesy	63
5	Analiza SWOT	64
6	Wizja i misja gminy Kowiesy	68
7	Obszary i cele strategiczne rozwoju Gminy Kowiesy w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym	69
7.1	Cele strategiczne i kierunki działań w obszarze społecznym	71
7.2	Cele strategiczne i kierunki działań w obszarze gospodarczym	76
7.3	Cele strategiczne i kierunki działań w obszarze infrastruktura i środowisko	79
8	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy Kowiesy wraz z ustaleniami i rekomendacjami w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie	83
8.1	Kwestie wodne a Strategia Rozwoju Gminy Kowiesy na lata 2024-2030	83

8.2	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy	87
8.3	Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie Kowiesy	93
9	Obszary strategicznej interwencji	95
9.1	Spójność Strategii Rozwoju Gminy Kowiesy na lata 2024-2030 z wytycznymi i założeniami zawartymi w dokumentach wyższego rzędu	97
10	System wdrażania i realizacji Strategii	99
11	Monitoring i ewaluacja	100
12	Ramy finansowe i źródła finansowania	101
13	Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko	103

Spis tabel

Tabela 1. Realizacja budżetu Gminy Kowiesy w latach 2018-2022	10
Tabela 2. Zestawienie obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego wraz ze zmianami na terenie Gminy Kowiesy (stan na sierpień 2024 r.)	14
Tabela 3. Liczba ludności w gminie Kowiesy w latach 2020-2023	15
Tabela 4. Liczba urodzeń i zgonów w gminie Kowiesy w latach 2020-2023	16
Tabela 5. Migracje wewnętrzne i zagraniczne w gminie Kowiesy w latach 2020-2023	16
Tabela 6. Struktura wiekowa w Gminie Kowiesy w latach 2020-2023	17
Tabela 7. Pracujący według innego podziału niż PKD w Gminie Kowiesy w latach 2020-2023	18
Tabela 8. Bezrobocie na terenie Gminy Kowiesy i powiatu skierniewickiego w latach 2020-2023	19
Tabela 9. Struktura zarejestrowanych bezrobotnych w podziale na wybrane kategorie na terenie powiatu skierniewickiego (ziemskiego)	19
Tabela 10. Liczba uczniów i oddziałów w szkołach i przedszkolach na terenie gminy Kowiesy za rok szkolny 2022/2023	20
Tabela 11. Liczba uczniów i oddziałów w szkołach i przedszkolach na terenie gminy Kowiesy za rok szkolny 2021/2022	20
Tabela 12. Liczba przestępstw, wykroczeń i interwencji na terenie gminy Kowiesy w latach 2020-2023	26
Tabela 13. Liczba zdarzeń i zagrożeń odnotowanych na terenie gminy Kowiesy w latach 2020-2023	27
Tabela 14. Zasoby mieszkaniowe gminy Kowiesy na przestrzeni lat 2020-2023	28
Tabela 15. Struktura użytkowania gruntów na terenie gminy Kowiesy	29
Tabela 16. Charakterystyka i ocena stanu JCWPrz na obszarze gminy Kowiesy– na podstawie IIaPGW (2022r.) dla dorzecza Wisły	31
Tabela 17. Charakterystyka i ocena stanu JCWPd na obszarze Gminy Kowiesy	34
Tabela 18. Charakterystyka udokumentowanych złóż kopalin na terenie Gminy Kowiesy	35
Tabela 19. Zestawienie ustanowionych obszarowych form ochrony przyrody na obszarze gminy Kowiesy	37
Tabela 20. Klasyfikacja stref w ramach oceny jakości powietrza w strefie łódzkiej za lata 2020-2023 dla kryterium ochrony zdrowia	39
Tabela 21. Klasyfikacja stref w ramach oceny jakości powietrza w strefie łódzkiej za lata 2020-2023 dla kryterium ochrony roślin	40
Tabela 22. Przekroczenia hałasu generowanego przez drogę ekspresową S8 na terenie gminy Kowiesy	41
Tabela 23. Podmioty gospodarki narodowej w Gminie Kowiesy w latach 2020-2023	43
Tabela 24. Rodzaje działalności gospodarczych na terenie gminy Kowiesy na koniec 2023 r.	44
Tabela 25. Największe zakłady na terenie gminy Kowiesy	44
Tabela 26. Struktura gospodarstw rolnych na terenie Gminy Kowiesy	45
Tabela 27. Charakterystyka sieci wodociągowej na terenie Gminy Kowiesy w latach 2019-2023	47
Tabela 28. Charakterystyka ujęć wód na terenie Gminy Kowiesy	47
Tabela 29. Wykaz instalacji OZE na obiektach użyteczności publicznej w Gminie Kowiesy	49
Tabela 30. Ocena jakości i warunków życia społecznego w gminie Kowiesy wg badań ankietowych	50
Tabela 31. Ocena jakości i warunków życia gospodarczego w gminie Kowiesy wg badań ankietowych	52
Tabela 32. Ocena jakości i warunków rozwoju infrastruktury i środowiska w gminie Kowiesy wg badań ankietowych	53

Tabela 33. Zidentyfikowane problemy rozwojowe w sferze społecznej, gospodarczej, infrastrukturalnej i środowiskowej na terenie gminy Kowiesy.....	63
Tabela 34. Analiza SWOT gminy Kowiesy w wymiarze społecznym, gospodarczym, infrastrukturalnym i środowiskowym	64
Tabela 35. Cele strategiczne i operacyjne rozwoju gminy Kowiesy na lata 2024-2030	70
Tabela 36. Cele operacyjne i kierunki działań wyznaczone w ramach celu strategicznego 1 - Poprawa jakości życia oraz wykorzystania kapitału ludzkiego i społecznego – obszar kapitał ludzki i społeczny.....	71
Tabela 37. Cele operacyjne i kierunki działań wyznaczone w ramach celu strategicznego 2 - Nowoczesna i zrównoważona gospodarka oparta na wewnętrznym potencjale – obszar gospodarka i rynek pracy.....	76
Tabela 38. Cele operacyjne i kierunki działań wyznaczone w ramach celu strategicznego 3 - Poprawa i rozwój infrastruktury zapewniającej zwiększenie atrakcyjności gminy, ład przestrzenny i ochronę środowiska – obszar infrastruktura i środowisko	79
Tabela 39. Charakterystyka jednolitych części wód powierzchniowych oraz jednolitych części wód podziemnych wydzielonych w granicach Gminy Kowiesy wraz z przypisanymi celami i działaniami środowiskowymi.....	84

Spis wykresów

Wykres 1 Wydatki i dochody na 1 mieszkańca w Gminie Kowiesy w latach 2018-2022.....	12
Wykres 2 Kształtowanie się dochodów majątkowych i bieżących Gminy Kowiesy w latach 2018-2022.....	13
Wykres 3 Kształtowanie się wydatków majątkowych i bieżących Gminy Kowiesy w latach 2018-2022.....	13
Wykres 4 Liczba ludności w Gminie Kowiesy w latach 2020-2023	16
Wykres 5 Struktura wiekowa w gminie Kowiesy w latach 2020-2023.....	17
Wykres 6 Powody ubiegania się mieszkańców Gminy Kowiesy o pomoc społeczną w latach 2022-2023.....	25
Wykres 7 Niektóre wydatki na pomoc społeczną w gminie Kowiesy w latach 2021-2022.....	25
Wykres 8 Udział gospodarstw rolnych na terenie Gminy Kowiesy	46
Wykres 9 Poziom oceny rozwoju poszczególnych uwarunkowań społecznych według ankietowanych na terenie gminy Kowiesy	51
Wykres 10 Poziom oceny rozwoju poszczególnych uwarunkowań gospodarczych według ankietowanych na terenie gminy Kowiesy	52
Wykres 11 Poziom oceny rozwoju poszczególnych uwarunkowań infrastrukturalnych i środowiskowych według ankietowanych na terenie gminy Kowiesy	54
Wykres 12 Priorytety rozwojowe na terenie gminy Kowiesy w latach 2024-2030 wg badań ankietowych.....	55
Wykres 13 Wykaz miejsc, których jest mało na terenie gminy Kowiesy wymagających rozwoju w latach 2024-2030 wg badań ankietowych.....	56
Wykres 14 Zagrożenia i problemy rozwojowe na terenie Gminy Kowiesy w latach 2024-2030 wg badań ankietowych	57
Wykres 15 Wizja Gminy Kowiesy w roku 2030 wg badań ankietowych	58
Wykres 16 Ocena ogólna gminy Kowiesy wg badań ankietowych.....	60
Wykres 17 Poziom oceny poszczególnych sformułowań definiujących Gminę Kowiesy	60

Spis rysunków

Rysunek 1. Położenie Gminy Kowiesy na tle podziału administracyjnego województwa łódzkiego i powiatu skierniewickiego	7
Rysunek 2. Położenie Gminy Kowiesy na tle nowego podziału fizycznogeograficznego [Solon i in. 2018]	8
Rysunek 3. Schemat organizacyjny Urzędu Gminy Kowiesy	9
Rysunek 4. Obszary strategicznego rozwoju gminy Kowiesy na lata 2024-2030.....	69
Rysunek 5. Obszary Zielonej Gospodarki wyznaczone na terenie województwa łódzkiego (Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030)	97

1 Wprowadzenie

1.1 Cel opracowania

Strategia rozwoju Gminy Kowiesy (dalej SRGK) jest programowaniem przyszłego działania, w oparciu o wyznaczone cele i kierunki. Strategia pozwala na uporządkowanie lokalnych działań, nadanie priorytetów oraz zaplanowanie długoterminowych zadań zmierzających do uporządkowania życia społeczno-gospodarczego gminy. Dokument ten uwzględnia potrzeby lokalnej społeczności oraz promuje współpracę pomiędzy samorządem gminnym a jednostkami oświaty, przedsiębiorcami, organizacjami pozarządowymi oraz innymi instytucjami, mającymi wpływ na kształtowanie wizerunku i rozwoju Gminy Kowiesy. Odpowiednio sprecyzowane założenia oraz kierunki rozwoju ułatwiają lokalnym władzom współpracę oraz nawiązywanie kontaktów z innymi jednostkami samorządowymi i pozarządowymi.

Taka strategia to doskonałe narzędzie do stymulowania rozwoju gminy. Dzięki jej założeniom, będzie można sterować rozwojem gminy tak, by równocześnie godzić interesy polityki województwa z lokalnymi interesami samorządu gminy oraz interesami podmiotów gospodarczych i osób fizycznych. Strategia Rozwoju Gminy Kowiesy na lata 2024-2030 to najważniejszy dokument do kreowania rozwoju lokalnego, który winien być spójny z pozostałymi programami obowiązującymi w Gminie Kowiesy oraz z dokumentami wyższego rzędu – Strategią Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030 roku oraz Strategią Rozwoju Regionalnego 2030. Będzie ona wyznaczała również ramy dla planów i programów powstających w gminie podczas jej obowiązywania.

Władze samorządowe Gminy Kowiesy dostrzegły konieczność sformułowania strategicznych kierunków rozwoju gminy. Konieczność ta wynika z założenia, że stabilna i długofalowa realizacja opracowanych programów przyniesie dużo lepsze efekty, niż działania inwestycyjne, ale niespójne lub nie następujące po sobie w optymalnej kolejności. Istotne jest również to, że strategia rozwoju gminy jest szansą na stworzenie długofalowej wizji rozwoju gminy oraz koordynację i hierarchizację działań. Dokument ten pozwoli też we właściwy sposób i w odpowiedniej kolejności rozwiązywać problemy, a także przewidywać niektóre z nich, zanim się pojawią. Dzięki opracowaniu strategii jest szansa na zwiększenie wiarygodności gminy wobec partnerów zewnętrznych. Wreszcie dokument ten daje ogromne możliwości promocji gminy. Warto podkreślić jest również to, że planowanie strategiczne umożliwi pozyskiwanie środków zewnętrznych na zadania i działania zmierzające do poprawy sfery społecznej, gospodarczej, infrastrukturalnej i środowiskowej Gminy Kowiesy.

Reasumując, tworzenie programu rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy Kowiesy jest procesem dynamicznym, ciągłym, a jego efekty wdrożeniowe zależą od konsekwencji w działaniu, zaangażowania społeczności lokalnej i samorządu oraz od umiejętności i otwartości we wprowadzaniu konkretnych korekt w uchwalonych przez władze lokalne planach.

1.2 Metodologia prac oraz organizacja procesu tworzenia Strategii

Metodę opracowania określić należy jako ekspercko - partnerską, ponieważ koncepcja strategii powstała jako opracowanie eksperckie przy partnerskim udziale przedstawicieli i pracowników Urzędu Gminy Kowiesy oraz samych mieszkańców Gminy Kowiesy (badania ankietowe). Przy opracowaniu Strategii wykorzystano publikacje Głównego Urzędu Statystycznego – Bank Danych Lokalnych, wyniki raportów i analiz środowiskowych, społecznych i gospodarczych prowadzonych na terenie powiatu i województwa, opracowania programowe i planistyczne Gminy Kowiesy (m.in. Program Ochrony Środowiska, Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, Plan Gospodarki Niskoemisyjnej, Raporty o stanie gminy itp.) oraz sprawozdania jednostek organizacyjnych gminy.

Ponadto istotnym źródłem informacji były dane pochodzące z poszczególnych referatów Urzędu Gminy Kowiesy. Na potrzeby niniejszej Strategii w okresie marzec-kwiecień 2024 r. zostały przeprowadzone badania ankietowe wśród lokalnej społeczności, których celem było zidentyfikowanie potrzeb, problemów, słabych i mocnych stron gminy oraz szans i zagrożeń dla jej przyszłego funkcjonowania. Ankiety zostały skonstruowane w taki sposób, aby zebrać dane w trzech obszarach priorytetowych: gospodarka, społeczeństwo oraz infrastruktura i środowisko. Informacja o ankietyzacji pojawiła się na stronie Urzędu Gminy Kowiesy, portalu społecznościowym Facebook, tablicy informacyjnej Urzędu oraz tablicach informacyjnych poszczególnych sołectw gminy. Ankietę można było wypełnić elektronicznie poprzez specjalnie przygotowany formularz on-lin lub papierowo dostarczając ją na adres Urzędu Gminy Kowiesy. Ocena rozwoju gminy okiem jej mieszkańców jest najlepszą formą i podstawą precyzowania dalszych celów krótko i długoterminowych. Zebrane w powyższy sposób dane umożliwiły diagnozę stanu społeczno-gospodarczego Gminy Kowiesy w zakresie uwarunkowań środowiskowych, społecznych, gospodarczych i infrastrukturalnych, a tym samym umożliwiły sformułowanie na ich podstawie kierunków rozwoju i celów strategicznych.

Kolejnym etapem było przeprowadzenie analizy **SWOT** (**S** Strengths – mocne strony; **W** Weaknesses – słabe strony; **O** Opportunities – szanse; **T** Threats – zagrożenia), która stała się podstawą zidentyfikowania obszarów problemowych oraz opracowania części strategicznej, czyli wskazania rozwiązań, które powinny w pozytywny sposób wpłynąć na ograniczenie tych problemów. Strategia dotyczy przedziału czasowego sześciu lat, zgodnych z okresem programowania w Unii Europejskiej.

Kolejnym etapem było przygotowanie modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Kowiesy oraz założeń i ustaleń do kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej prezentuje pożądane kierunki rozwoju przestrzennego określonego terytorium/obszaru w danym horyzoncie czasowym. Przedstawia on zmiany, jakie powinny zaistnieć w przestrzeni, by zrealizować wyznaczone cele strategiczne oraz osiągnąć efekty tych celów. Podstawowym dokumentem, na podstawie którego wyodrębniono model funkcjonalno-przestrzenny Gminy było Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Kowiesy.

Po ocenie stanu istniejącego Gminy Kowiesy, analizie SWOT i określeniu ustaleń i rekomendacji rozwojowych względem wyznaczonego modelu funkcjonalno-przestrzennego gminy przystąpiono do wyznaczenia celów strategicznych zgodnych i kompatybilnych z celami określonymi w nadrzędnych dokumentach strategicznych szczebla krajowego i regionalnego. Przy wyznaczaniu celów strategicznych wzięto pod uwagę kondycję finansową gminy, założenia wieloletniego planu inwestycyjnego, dochody i wydatki gminy oraz potencjał społeczno-gospodarczy gminy i doświadczenie jednostek organizacyjnych. Starano się sprecyzować takie cele strategiczne, które ograniczą rozpoznane problemy, a tym samym będą możliwe do realizacji przy znanym potencjale społecznym, gospodarczym i ekonomicznym Gminy Kowiesy. Przy planowaniu działań strategicznych, kierowano się słabymi i mocnymi stronami, wyodrębniono obszary i kierunki rozwoju oraz stworzono wizję i misję gminy, która stanowić ma ogólny kierunek rozwoju Gminy Kowiesy.

2 Charakterystyka i diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Gminy Kowiesy

2.1 Ogólna charakterystyka Gminy Kowiesy

2.1.1 Położenie administracyjne i geograficzne

Gmina Kowiesy położona jest w północno – wschodniej części województwa łódzkiego, w powiecie skierniewickim. Powierzchnia gminy wynosi 85,79 km². Na terenie gminy znajduje się 27 miejscowości, z których wyodrębniono 23 sołectwa. Gmina Kowiesy graniczy z 4 innymi gminami:

- od północnego-wschodu z gminą Mszczonów,
- od południa z gminą Biała Rawska,
- od zachodu z gminą Nowy Kawęczyn,
- od północnego-zachodu z gminą Puszcza Mariańska.

Pod względem administracyjnym gminę tworzy 27 miejscowości, które funkcjonują w ramach 23 sołectw (podkreślone nazwy): Budy Chojnackie, Chełmce, Chojnata, Chojnatka, Chrzczonowice, Franciszków, Jakubów, Jeruzal, Wólka Jeruzalska, Kowiesy, Wymysłów, Lisna, Michałowice, Nowy Lindów, Nowy Wylezin, Janów, Paplin, Paplinek, Pękoszew, Stary Wylezin, Turowa Wola, Ulaski, Wędrogów, Wola Pękoszewska, Borszyce, Wycinka Wolska, Zawady.

Poniżej przedstawiono lokalizację Gminy Kowiesy na tle mapy podziału administracyjnego.

Rysunek 1. Położenie Gminy Kowiesy na tle podziału administracyjnego województwa łódzkiego i powiatu skierniewickiego

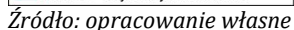

Źródło: opracowanie własne

Według podziału fizycznogeograficznego (Solon, 2018 r.) Gmina Kowiesy położona jest w obrębie następujących jednostek:

- Megaregion: Pozaalpejska Europa Środkowa (3)

- Rysunek 2.** Położenie Gminy Kowiesy na tle nowego podziału fizycznogeograficznego [Solon i in. 2018]

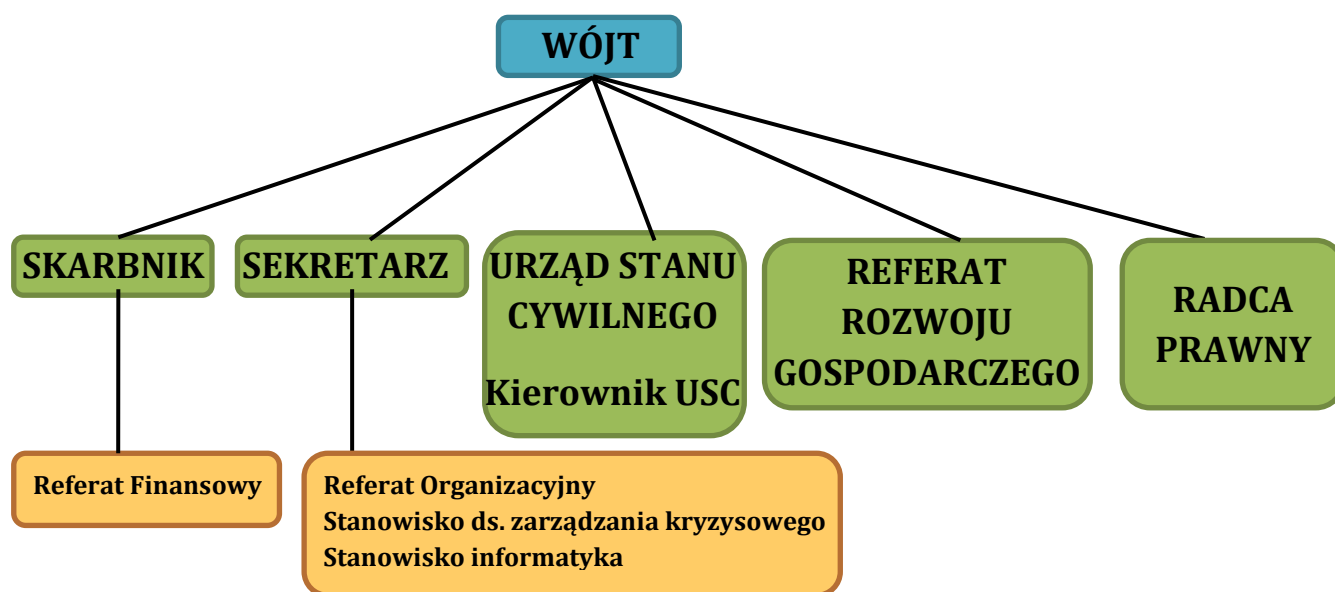

Gmina jest podstawową jednostką samorządu terytorialnego w Polsce. Gmina jako jednostka posiadająca osobowość prawną wykonuje zadania publiczne w imieniu własnym i na własną odpowiedzialność. Zadania gminy w zaspokajaniu zbiorowych potrzeb zostały określone w art. 7 *Ustawy o samorządzie gminnym*.

Zakres działania, strukturę organizacyjną oraz tryb pracy i zasady załatwiania spraw określa Regulamin Organizacyjny Urzędu Gminy Kowiesy przyjęty Zarządzeniem Nr 22/2023 Wójta Gminy Kowiesy z dnia 31 maja 2023r. Wójt gminy kieruje Urzędem przy pomocy Sekretarza Gminy, Skarbnika Gminy oraz poszczególnych referatów. Strukturę organizacyjną Urzędu Gminy Kowiesy przedstawiono na poniższym schemacie.

Rysunek 3. Schemat organizacyjny Urzędu Gminy Kowiesy

Źródło: opracowanie własne

W strukturze gminy działają również następujące jednostki organizacyjne oraz instytucje kultury:

- ✓ Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kowiesach,
- ✓ Gminny Zespół Oświaty w Kowiesach,
- ✓ Gminna Biblioteka Publiczna w Kowiesach,
- ✓ Szkoła Podstawowa w Kowiesach.

Do organizacji pozarządowych działających na terenie Gminy Kowiesy należą:

- ✓ Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Kraina Rawki”,
- ✓ Stowarzyszenie Rozwoju Gminy Kowiesy,
- ✓ Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Turowa Wola i okolic,
- ✓ Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Stary Wylezin,
- ✓ OSP w Jeruzalu, Lisnej, Paplinie, Turowej Woli i Woli Pękoszewskiej,
- ✓ Koła Gospodyń Wiejskich w Kowiesach, Lisnej, Paplinie, Nowym Wylezinie.

Gmina Kowiesy należy do Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania (LGD) „Kraina Rawki”. Obszar LGD obejmuje terytoria 10 gmin, z czego sześć należy do powiatu rawskiego: Biała Rawska, Cielądz, Miasto Rawa Mazowiecka, Gmina Rawa Mazowiecka, Regnów oraz Sadkowice; 1 gmina Kowiesy do powiatu skierniewickiego; 2 gminy Wiskitki i Puszcza Mariańska do powiatu żyrardowskiego oraz 1 gmina Żelechlinek należąca do powiatu tomaszowskiego. Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Kraina Rawki” powstało na mocy uchwały Zebrania Założycielskiego w dniu 10 marca 2006 r. Celem Stowarzyszenia, zgodnie z obowiązującym statutem jest **„zrównoważony rozwój obszarów wiejskich na rzecz poprawy jakości życia ich mieszkańców”**.

Budżet i finanse

Polityka finansowa Gminy Kowiesy, realizowana jest w oparciu o uchwałę budżetową, uchwalaną corocznie przez Radę Gminy Kowiesy. Dochody i wydatki gminy na przestrzeni lat 2018-2022 przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 1. Realizacja budżetu Gminy Kowiesy w latach 2018-2022

Rodzaj	2018	2019	2020	2021	2022	2018	2019	2020	2021	2022
	DOCHODY					WYDATKI				
Dział 010 - Rolnictwo i łowiectwo	274 319,18	331 945,75	473 398,23	1 510 951,75	1 751 171,90	546 021,75	370 676,80	2 009 972,94	2 260 865,75	653 718,67
Dział 400 - Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę	208 052,48	231 995,80	240 090,42	238 975,13	281 886,76	188 082,00	181 112,17	154 461,44	158 859,62	190 612,69
Dział 600 - Transport i łączność	305 970,09	518 614,50	518 008,50	972 098,07	1 098 124,36	1 734 178,09	1 279 172,12	1 863 021,72	1 712 938,55	5 825 261,81
Dział 700 - Gospodarka mieszkaniowa	191 961,00	467 566,56	178 969,64	468 467,88	305 564,29	201 805,49	541 468,29	292 262,80	198 450,02	336 749,00
Dział 710 - Działalność usługowa	5 000,00	0,00	12 000,00	0,00	33 000,00	28 327,90	25 979,96	66 650,58	69 573,40	73 094,14
Dział 720 - Informatyka	0,00	92 700,00	0,00	0,00	0,00	0,00	78 060,00	14 640,00	0,00	0,00
Dział 750 - Administracja publiczna	51 873,96	35 691,89	54 721,21	75 216,65	167 351,69	1 776 768,92	2 041 608,23	1 751 373,96	2 052 248,53	3 691 720,62
Dział 751 - Urzędy naczelných organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa	61 799,57	45 822,18	46 352,70	599,00	592,00	61 799,57	45 822,18	46 352,70	599,00	592,00
Dział 754 - Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	14 000,00	17 755,97	1 776 160,23	951 099,99	0,00	126 205,16	121 622,76	1 931 349,93	1 093 074,89	178 342,00
Dział 756 - Dochody od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem	3 387 052,41	3 704 687,58	4 374 737,75	4 699 379,30	7 391 734,71	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Dział 757 - Obsługa długu publicznego	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	52 382,17	91 223,12	67 685,78	38 064,06	271 858,76
Dział 758 - Różne rozliczenia	3 807 002,50	4 005 028,02	4 271 515,91	7 944 504,78	6 805 463,88	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Dział 801 - Oświata i wychowanie	2 191 860,09	512 239,61	273 394,44	193 617,16	117 232,94	6 956 948,99	6 333 820,14	3 549 932,04	3 763 563,23	3 618 536,00
Dział 851 - Ochrona zdrowia	38 256,95	42 415,33	43 515,10	76 301,55	46 446,04	47 867,78	46 997,60	42 607,59	77 046,12	74 208,32
Dział 852 - Pomoc społeczna	177 615,86	157 261,74	186 266,16	222 293,22	1 255 781,47	502 157,83	501 385,37	505 533,25	586 813,54	1 126 590,46
Dział 853 - Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	0,00	0,00	0,00	0,00	3 240 762,79	0,00	0,00	0,00	0,00	3 836 593,62
Dział 854 - Edukacyjna opieka wychowawcza	14 521,00	24 243,00	33 705,00	31 296,00	20 106,48	26 516,82	35 424,40	44 145,85	41 734,39	33 344,11
Dział 855 - Rodzina	3 688 767,35	4 124 523,46	4 660 248,16	4 596 843,78	2 890 393,78	3 744 933,91	4 173 004,91	4 708 807,71	4 694 579,96	3 023 178,42
Dział 900 - Gospodarka komunalna i ochrona	288 902,77	304 694,44	265 695,59	552 390,20	709 523,97	456 487,06	419 434,12	399 108,12	1 193 943,46	1 006 818,13

środowiska										
Dział 921 - Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	0,00	0,00	0,00	19 500,00	0,00	207 000,00	450 000,00	264 980,00	312 039,10	320 000,00
Dział 926 - Kultura fizyczna	390,20	7 560,00	0,00	0,00	0,00	40 515,09	42 499,99	25 000,00	20 000,00	24 600,00
RAZEM DOCHODY /WYDATKI	14 707 345,41	14 624 745,83	17 408 779,04	22 553 534,46	26 115 137,06	16 697 998,53	16 779 312,16	17 737 886,41	18 274 393,62	24 285 818,75
NADWYŻKA /DEFICYT	-1 990 653,12	-2 154 566,33	-329 107,37	4 279 140,84	1 829 318,31					

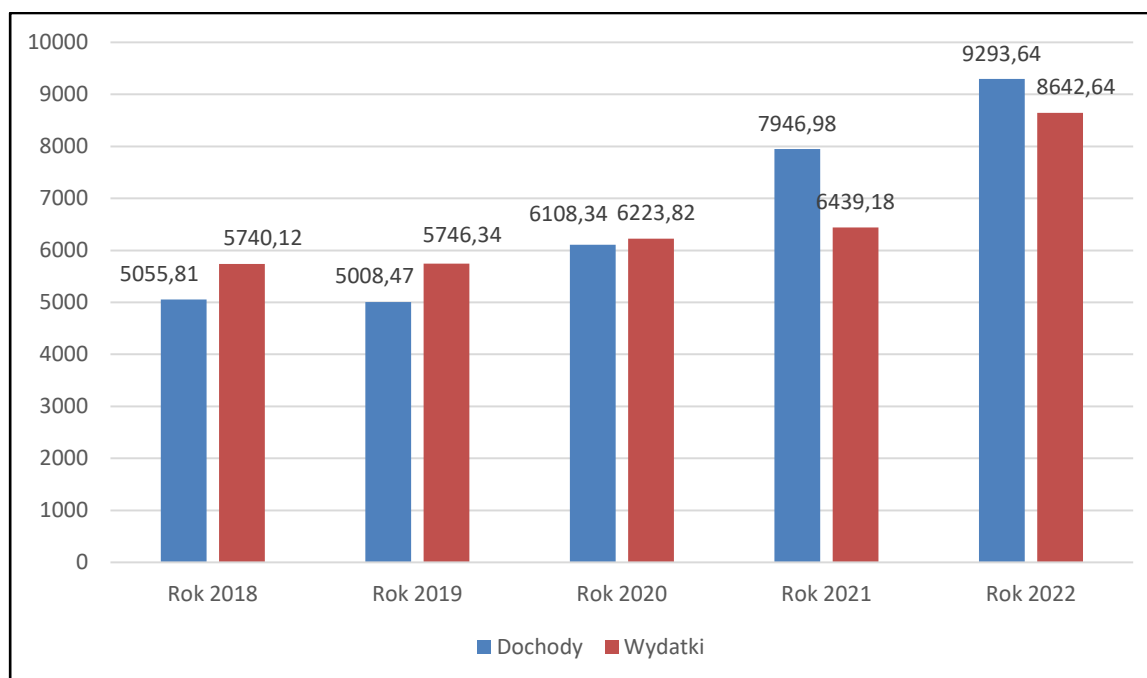
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS, 2024

Analizując wydatki i dochody na przestrzeni lat 2019-2023 należy zauważyć, że Gmina Kowiesy odnotowywała zarówno po stronie dochodów jak i wydatków tendencję wzrostową, a powstająca nadwyżka w ogólnym rozrachunku była coraz wyższa. Największe dochody w analizowanym okresie gmina uzyskiwała w dziale 756 - Dochody od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem. Na drugim miejscu pod względem dochodów były dochody uzyskiwane w wyniku różnych rozliczeń, a na trzecim miejscu dochody uzyskiwane z wpływów w dziale 855 – Rodzina. Duże wpływy finansowe dotyczyły również transportu i łączności oraz rolnictwa i łowiectwa.

Dochody na 1 mieszkańca w 2022 roku wynosiły 9 293,34 zł i były o 4 237,83 zł wyższe niż w 2018 roku. Z kolei wydatki w 2021 roku wyniosły na 1 mieszkańca 8 642,64 zł i były wyższe o 2 902,52 zł niż w 2018 r. Na przestrzeni lat 2018-2022 odnotowywano sukcesywny wzrost zarówno wydatków jak i dochodów gminy w przeliczeniu na 1 mieszkańca. W latach 2018-2020 poziom wydatków był wyższy w porównaniu do poziomu dochodów, natomiast w latach 2021-2022 miała miejsce tendencja odwrotna, co spowodowało wystąpienie nadwyżki w budżecie gminy. Dane dotyczące dochodów oraz wydatków na 1 mieszkańca w latach 2018-2022 przedstawia poniższy wykres.

Wykres 1 Wydatki i dochody na 1 mieszkańca w Gminie Kowiesy w latach 2018-2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, 2024

Znaczną część dochodów gminy stanowią dochody własne, jednak ważnym ich elementem są również dochody majątkowe. Pochodzą one w głównej mierze z tytułu dotacji oraz środków przeznaczonych na inwestycje, ale też ze sprzedaży składników majątkowych. W latach 2018-2022 udział dochodów majątkowych w dochodach ogółem wykazywał tendencję wzrostową, żeby w 2022r. osiągnąć najwyższą wartość na poziomie 4 455 546,93 zł. Również w przypadku dochodów własnych odnotowywano sukcesywny wzrost. Istotnym źródłem dochodu gminy były wszelkiego rodzaju dotacje, których poziom z roku na rok stale rósł z poziomu 6 771 062,68 zł w 2018r. do poziomu 11 116 314,96 w 2022r. Świadczy to o dobrym poziomie pozyskiwania funduszy zewnętrznych na realizację przedsięwzięć przez Gminę Kowiesy.

W zakresie wydatków również na przestrzeni lat 2018-2022 odnotowywano sukcesywny wzrost wydatków majątkowych oraz wydatków bieżących. Kształtowanie się dochodów i wydatków majątkowych oraz bieżących na przestrzeni lat 2018-2022 przedstawiono w poniższych tabelach.

Wykres 2 Kształtowanie się dochodów majątkowych i bieżących Gminy Kowiesy w latach 2018-2022

Rodzaj	2018	2019	2020	2021	2022
Dochody majątkowe	2 328 127,05	1 157 946,20	2 438 930,51	5 902 017,22	4 455 546,93
Dochody własne	4 323 719,73	5 382 757,47	5 821 726,65	7 284 539,90	10 553 158,10
Dotacje	6 771 062,68	5 369 072,36	7 399 137,39	7 985 058,56	11 116 314,96
Subwencje ogółem	3 612 563,00	3 872 916,00	4 187 915,00	7 283 936,00	4 445 664,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, 2024

Wykres 3 Kształtowanie się wydatków majątkowych i bieżących Gminy Kowiesy w latach 2018-2022

Rodzaj	2018	2019	2020	2021	2022
Wydatki bieżące	11 135 960,62	12 055 811,93	12 837 636,56	13 866 070,49	17 428 999,49
Wydatki majątkowe	5 562 037,91	4 723 500,23	4 900 249,85	4 408 323,13	6 856 819,26

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, 2024

2.1.3 Zagospodarowanie przestrzenne

Rolnictwo jest i będzie nadal głównym kierunkiem rozwoju przestrzennego gminy i warunkuje większość procesów rozwojowych. W tym celu poprzez dokumenty planistyczne chroni się tereny o najkorzystniejszych warunkach dla prowadzenia gospodarki rolnej przed zainwestowaniem nierolniczym. Zakłada się wzrost produkcji towarowej (głównie w zakresie produkcji sadowniczej), aktywności gospodarczej oraz konkurencyjności produkcji w stosunku do UE poprzez rozwój instytucji obsługi rolnictwa, szczególnie w zakresie doradztwa i informacji, w tym dotyczących wymogów unijnych, wspieranie powstawania grup producenckich oraz lokalnego przetwórstwa owocowo-warzywnego.

Polityka przestrzenna gminy Kowiesy zmierzać będzie do zachowania i wzmocnienia rozwiniętej funkcji rolniczej. Jednak dotychczasowe analizy i strategia rozwoju gminy wskazują na potrzebę dążenia do rozwoju funkcji uzupełniających, związanych z rozwojem sfery gospodarczej nierolniczej (usługi, przemysł, turystyka, rekreacja) przy zachowaniu funkcji środowiskowych i trwałości celów rozwojowych.

Przyjmuje się, że uzupełniającym kierunkiem w stosunku do rolnictwa będzie wielofunkcyjny rozwój obszaru gminy. Kierunek ten kształtowany będzie na bazie systemu osadniczego gminy, którego struktura funkcjonalna już posiada zarys wielofunkcyjności.

Polityka przestrzenna gminy Kowiesy realizowana jest w dwóch głównych strefach przestrzennych: strefa zurbanizowana obejmująca: zabudowę, infrastrukturę techniczną, komunikację; strefa otwarta obejmująca: rolniczą i leśną przestrzeń produkcyjną, obiekty przyrodnicze i kulturowe (nie kubaturowe), w tym objęte ochroną prawną. Podstawą rozwoju wymienionych stref jest dotychczasowa ugruntowana struktura przestrzenna, ustalenia planów miejscowych, potrzeby rozwoju oraz wymogi ochronne. Nadrzędną zasadą jest kształtowanie czytelnych granic między tymi strefami.

Tabela 2. Zestawienie obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego wraz ze zmianami na terenie Gminy Kowiesy (stan na sierpień 2024 r.)

L.p.	Uchwała oraz nazwa miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego
1.	Uchwała Nr VII/33/99 Rady Gminy w Kowiesach z dnia 4 marca 1999r. w sprawie zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Kowiesy
2.	Uchwała Nr XXII/120/2000 Rady Gminy w Kowiesach z dnia 29 grudnia 2000r. w sprawie zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Kowiesy
3.	Uchwała Nr X/47/2003 Rady Gminy Kowiesy z dnia 27 czerwca 2003r. w sprawie zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Kowiesy
4.	Uchwała Nr XI/53/07 Rady Gminy Kowiesy z dnia 29 listopada 2007r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego fragmentów wsi: Wola Pękoszewska, Turowa Wola, Paplin, Jeruzal, Lisna, Kowiesy
5.	Uchwała Nr XVI/84/12 Rady Gminy Kowiesy z dnia 29 marca w sprawie miejscowe planu zagospodarowania przestrzennego gminy Kowiesy, części wsi Lisna
6.	Uchwała Nr XVI/85/12 Rady Gminy Kowiesy z dnia 29 marca w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Kowiesy, części wsi Lisna
7.	Uchwała nr XXIX/174/13 Rady Gminy Kowiesy z dnia 20 czerwca w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Kowiesy, fragment wsi Wola Pękoszewska
8.	Uchwała nr XXIX/175/13 Rady Gminy Kowiesy z dnia 20 czerwca w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Kowiesy, części wsi Kowiesy i Jeruzal
9.	Uchwała nr XXIX/176/13 Rady Gminy Kowiesy z dnia 20 czerwca w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Kowiesy, dla części wsi: Wola Pękoszewska, Chrzczonowice
10.	Uchwała nr XXXIV/198/13 Rady Gminy Kowiesy z dnia 26 listopada w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Kowiesy, obejmującego fragmenty wsi Nowy Wylezin
11.	Uchwała nr XXXI/181/17 Rady Gminy Kowiesy z dnia 25 sierpnia 2017r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Kowiesy obejmującego fragment wsi Chrzczonowice
12.	Uchwała nr XLIII/249/18 Rady Gminy Kowiesy z dnia 20 września 2018r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Kowiesy, obejmującego fragmenty wsi: Wola Pękoszewska, Paplin, Wymysłów, Ulaski, Zawady
13.	Uchwała nr XLIII/250/18 Rady Gminy Kowiesy z dnia 20 września 2018r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Kowiesy, obejmującego fragmenty wsi Wola Pękoszewska i Zawady
14.	Uchwała Nr X/47/19 Rady Gminy Kowiesy z dnia 24 czerwca 2019 roku w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Kowiesy, obejmującego fragment wsi Jeruzal
15.	Uchwała Nr XXIV/123/20 Rady Gminy Kowiesy z dnia 17 września 2020 roku w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Kowiesy, obejmującego fragmenty wsi: Chojnatka, Nowy Wylezin i Zawady
16.	Uchwała Nr XXXV/185/2021 Rady Gminy Kowiesy z dnia 26 października 2021r. w sprawie zmiany uchwały Nr VII/33/99 Rady Gminy w Kowiesach z dnia 4 marca 1999 r. w sprawie zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Kowiesy
17.	Uchwała Nr XLIV/236/22 Rady Gminy Kowiesy z dnia 28 czerwca 2022 r. w sprawie zmiany uchwały Nr VII/33/99 Rady Gminy w Kowiesach z dnia 4 marca 1999 r. w sprawie zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Kowiesy
18.	Uchwała Nr LII/281/23 Rady Gminy Kowiesy z dnia 28 lutego 2023 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Kowiesy, obejmującego fragmenty wsi Zawady i Wola Pękoszewska
19.	Uchwała Nr LII/280/23 Rady Gminy Kowiesy z dnia 28 lutego 2023r. w sprawie zmiany uchwały Nr X/47/2003 Rady Gminy Kowiesy z dnia 27 czerwca 2003 r. w sprawie zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Kowiesy

Źródło: Biuletyn Informacji Publicznej, Urząd Gminy Kowiesy, stan na marzec 2024 r.

Głównym dokumentem planistycznym obowiązującym dla całego obszaru gminy Kowiesy określającym w sposób ogólny politykę przestrzenną i lokalne zasady zagospodarowania jest Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kowiesy. Dokument ten został przyjęty *Uchwałą Nr XLVI/247/22 Rady Gminy Kowiesy z dnia 28 września 2022 r. w sprawie Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kowiesy*.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego obejmujące tereny zabudowy, obowiązują dla fragmentów wsi: Chełmce, Paplin, Jeruzal, Wola Pękoszewska, Turowa Wola, Chojnatka, Kowiesy, Lisna, Wędrogów, Wymysłów, Nowy Wylezin, Ulaski, Chojnata, Chrzczonowice, Zawady. Obszary te zostały uwzględnione w kierunkach rozwoju Studium, adekwatnie do przeznaczenia w planach miejscowych. Przyjęta polityka przestrzenna zakłada systematyczne sporządzanie planów miejscowych, dla obszaru gminy, zmianę planów obowiązujących w miarę potrzeb, co będzie podyktowane głównie wnioskami właścicieli nieruchomości, czy bieżącym zapotrzebowaniem samorządu gminnego, szczególnie w odniesieniu do terenów inwestycyjnych. Sporządzenie planu dla danego obszaru/terenu będzie więc uzależnione od szeregu czynników, trudnych do przewidzenia na etapie sporządzania studium, dlatego nie wskazuje się obszarów preferowanych do sporządzenia planu miejscowego. W związku ze zmianami przepisów ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym Studium zostanie zastąpione przez Plan ogólny.

2.2 Uwarunkowania społeczne

2.2.1 Demografia

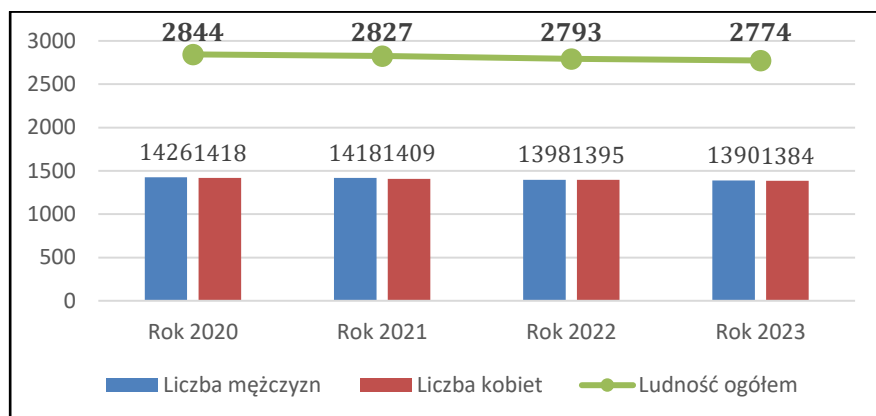
Według danych GUS na koniec 2023 roku Gminę Kowiesy zamieszkiwało 2774 osób. Wskaźnik gęstości zaludnienia w gminie kształtuje się na poziomie 32 osób/km², w powiecie skierniewickim wskaźnik ten wynosi 50,2 osób/km², a w województwie łódzkim 129,7 osób/km². Struktura płci w gminie rozkłada się równomiernie – 1384 osób to kobiety, a 1390 osób to mężczyźni. Stan ludności Gminy Kowiesy w latach 2020-2023 przedstawiono w tabeli oraz na wykresie poniżej.

Tabela 3. Liczba ludności w gminie Kowiesy w latach 2020-2023

Dane/rok	2020	2021	2022	2023
Ludność ogółem	2844	2827	2793	2774
Kobiety	1418	1409	1395	1384
Mężczyźni	1426	1418	1398	1390

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS, 2024

Jak wynika z powyższych danych liczba ludności w latach 2020-2023 utrzymuje się względnie na zbliżonym poziomie z niewielką tendencją spadkową (spadek o ok.2,5% na przestrzeni lat). W gminie znajduje się 23 sołectwa o bardzo zróżnicowanej liczbie mieszkańców. Stopień koncentracji ludności w gminie jest nierównomierny. Do najludniejszych miejscowości należą: Wola Pękoszewska i Kowiesy, zaś nieco mniej osób zamieszkuje miejscowości Jeruzal, Zawady, Stary Wylezin, Paplin, Wędrogów, Turowa Wola, a jeszcze mniej w Chełmce, Nowy Wylezin, Borszyce, Budy Chojnackie, Chełmce, Chojnata, Chojnatka, Chrzczonowice, Franciszków, Jakubów, Janów, Lisna, Michałowice, Nowy Lindów, Paplinek, Pękoszew, Ulaski, Wólka Jeruzalska, Wycinka Wolska, Wymysłów.

Wykres 4 Liczba ludności w Gminie Kowiesy w latach 2020-2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, 2024r.

Na wahania liczby ludności mają wpływ m.in. migracje wewnętrzne (zagranicznych nie odnotowano) oraz liczba urodzeń i zgonów. Na przestrzeni lat 2020-2023 na terenie gminy, odnotowywano w większości ujemny przyrost naturalny, większy w latach 2020-2022 i mniejszy w 2023r. Prognozuje się zatem, że wskaźnik przyrostu naturalnego w kolejnych latach może być ujemny, biorąc pod uwagę spadek liczby ludności w gminie Kowiesy na przestrzeni ostatnich lat i coraz mniejszą liczbę urodzeń, co świadczy o starzeniu się społeczeństwa i możliwym odpływie ludności poza teren gminy. Szczegółowe dane przyrostu naturalnego na terenie gminy Kowiesy przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 4. Liczba urodzeń i zgonów w gminie Kowiesy w latach 2020-2023

Dane/rok	2020	2021	2022	2023
Liczba urodzeń	26	24	16	19
Liczba zgonów	53	47	38	27
Przyrost naturalny	-27	-23	-22	-8

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS, 2024r.

Na zróżnicowanie liczby ludności mają wpływ migracje wewnętrzne i zewnętrzne. Migracje mają na celu zmianę miejsca pobytu np. z przyczyn ekonomicznych (praca, zarobki), społecznych czy też gospodarczych. Migracje wewnętrzne dotyczą przemieszczania się ludności w granicach danej jednostki administracyjnej (gmina, powiat, województwo) lub politycznej (państwo). Migracje zewnętrzne dotyczą przemieszczania się ludności z jednej jednostki administracyjnej lub politycznej do innej. W gminie Kowiesy nie odnotowano migracji za granicę w analizowanych latach. W tabeli poniżej przedstawiono wskaźniki migracji w Gminie Kowiesy w latach 2020-2023 na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych).

Tabela 5. Migracje wewnętrzne i zagraniczne w gminie Kowiesy w latach 2020-2023

Dane/rok	2020	2021	2022	2023
zameldowania w ruchu wewnętrznym	15	30	15	28
zameldowania z zagranicy	0	0	0	0
wymeldowania w ruchu wewnętrznym	27	23	28	28
wymeldowania za granicę	0	0	0	0
saldo migracji wewnętrznych	-12	7	-13	0
saldo migracji zagranicznych	0	0	0	0
saldo migracji ogółem	-12	7	-13	0

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS, 2024r.

W latach 2020-2023 odnotowano większą liczbę wymeldowani niż zameldowań, zatem saldo migracji wewnętrznych jest ujemne. Wyjątkiem był rok 2021, gdzie saldo było dodatnie. Na przestrzeni lat 2020-2023 rok 2021 był rokiem największej liczby zameldowań. W Gminie Kowiesy nie zaobserwowano na przestrzeni ostatnich lat migracji zagranicznych. Widać zatem, że struktura migracji wewnętrznych w gminie Kowiesy jest nieregularna i w dużej mierze zależy od lokalnego przyrostu naturalnego i sytuacji demograficznej gminy.

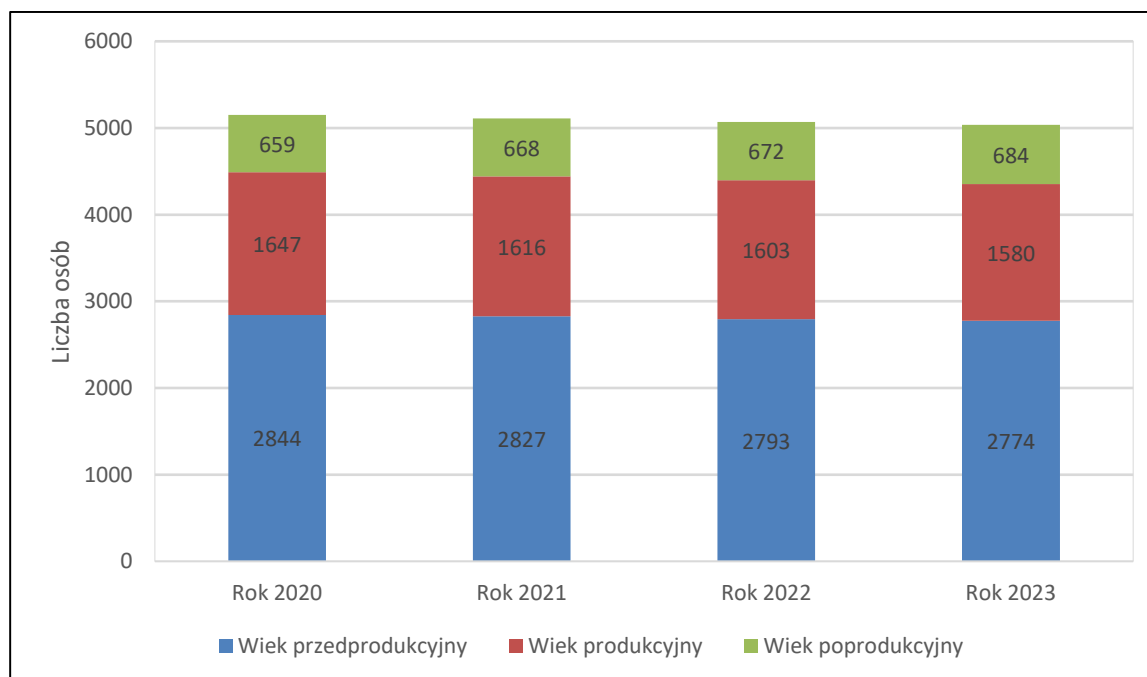
O zasobach ludnościowych świadczy nie tylko liczba ludności, ale również jej struktura wiekowa. Z punktu widzenia rozwoju każdej gminy bardzo ważna jest struktura według ekonomicznych grup wieku, dzieląca ludność na tę w wieku przedprodukcyjnym (0–14 lat), produkcyjnym (kobiety w wieku 15–59 lat i mężczyźni w wieku 15–64 lat) oraz poprodukcyjnym (kobiety powyżej 59 lat i mężczyźni powyżej 64 lat).

Tabela 6. Struktura wiekowa w Gminie Kowiesy w latach 2020-2023

Dane/rok	2020	2021	2022	2023
Ludność w wieku przedprodukcyjnym (0-14 lat)	2844	2827	2793	2774
Ludność w wieku produkcyjnym (15-59 lat kobiety, 15-64 lat mężczyźni)	1647	1616	1603	1580
Ludność w wieku poprodukcyjnym	659	668	672	684

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS, 2024r.

Wykres 5 Struktura wiekowa w gminie Kowiesy w latach 2020-2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych, 2024r.

Różnica w ilości osób w roku 2023 w stosunku do roku 2020 była znacząca. W roku 2023 liczba osób w wieku przedprodukcyjnym była mniejsza o 70 osób, w wieku produkcyjnym była mniejsza o 67 osób, a w wieku poprodukcyjnym była większa o 25 osób, w stosunku do 2020r. Widać zatem tendencje starzejącego się społeczeństwa, ale nie tylko, zmniejszająca się ilość osób w wieku produkcyjnym może świadczyć o migracji, gdyż ilość osób w wieku produkcyjnym na terenie gminy zmalała o 67 osób a liczba osób w wieku poprodukcyjnym wzrosła o 25 osób.

Zatrzymanie młodych, wykształconych ludzi w gminie mogłoby stać się „kołem zamachowym” rozwoju gospodarczego, jednak istnieje dość duża grupa ludzi gotowych do zmiany miejsca pracy lub zamieszkania (mobilni). Aby pozostali oni w gminie niezbędne wydaje się stworzenie tu przyjaznego dla mieszkańców miejsca osadniczego (rozwój infrastruktury, kultury, oświaty, sportu i rekreacji, opieki zdrowotnej), a także stworzenie warunków wspierających rozwój gospodarczy, a co za tym idzie likwidację bezrobocia.

2.2.2 Rynek pracy i poziom bezrobocia

Gmina Kowiesy jest gminą wiejską, typowo rolniczą o bardzo małym uprzemysłowieniu, zwłaszcza w zakresie przetwórstwa rolno - spożywczego. Podstawą rozwoju wielofunkcyjnego jest aktywność gospodarcza mieszkańców gminy w zakresie poszukiwania pozarolniczych dochodów w postaci prowadzenia działalności produkcyjnej, usługowej, agroturystyki oraz korzystne położenie w stosunku do krajowej sieci komunikacyjnej i dużych ośrodków miejskich.

Sfera działalności i zatrudnienia inna niż rolnictwo indywidualne na terenie gminy reprezentowana jest głównie przez podmioty gospodarcze. W gminie zarejestrowanych jest 241 podmiotów gospodarczych, z czego blisko 97,1% stanowią podmioty sektora prywatnego. W sektorze prywatnym przeważają znacząco osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na własny rachunek – około 81,2%.

Tabela 7. Pracujący według innego podziału niż PKD w Gminie Kowiesy w latach 2020-2023

Grupa	2020	2021	2022	2023
Ogółem	b.d.	b.d.	1266	1254
Mężczyźni	b.d.	b.d.	718	712
Kobiety	b.d.	b.d.	548	542

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS, 2024r.

W strukturze liczby osób pracujących dostępne są dane z lat 2022 i 2023. Widać tendencję spadkową, co może wynikać ze spadku ilości osób w gminie, w tym w wieku produkcyjnym.

W Gminie Kowiesy podobnie jak w innych rejonach kraju, w ostatnich latach zaobserwowano spadek liczby osób bezrobotnych, co związane jest przede wszystkim z ogólnym rozwojem gospodarczym całego kraju oraz powstawaniem nowych miejsc pracy. Analizując dane dotyczące bezrobocia na terenie gminy, zaobserwować można, że liczba bezrobotnych w stosunku do stanu ludności jest bardzo niska i na koniec 2021 r. stanowiła 0,7% ogółu mieszkańców. W latach 2020-2023 można powiedzieć że następował stopniowy spadek ilości osób bezrobotnych w Gminie Kowiesy z 48 osób do 22 osób na koniec 2023r. Podobna tendencja utrzymywała się w całym powiecie ziemskim spadek ilości osób bezrobotnych w stosunku do roku 2020 wyniósł blisko 43,8%, co jest zjawiskiem niewątpliwie korzystnym i potwierdzającym fakt intensywnego rozwoju gospodarczego w ostatnich latach zarówno w woj. łódzkim jak i na terenie całego kraju. W tabeli poniżej przedstawiono liczbę osób bezrobotnych na terenie Gminy Kowiesy w stosunku do powiatu skierniewickiego (ziemskiego) w latach 2020-2023.

Tabela 8. Bezrobocie na terenie Gminy Kowiesy i powiatu skierniewickiego w latach 2020-2023

Rok	2020		2021		2022		2023	
	ogółem	kobiety	ogółem	kobiety	ogółem	kobiety	ogółem	kobiety
Ogółem Powiat Skierniewice (ziemski)	650	381	568	340	506	293	452	247
Gmina Kowiesy	48	31	44	25	30	16	22	9

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS, 2024r.

Przy ocenie rynku pracy i stopy bezrobocia kluczowym staje się struktura i kategoria osób bezrobotnych oraz tendencje zachodzących zmian. Powiatowy Urząd Pracy w Skierniewicach publikuje comiesięczne, w podziale na powiat grodzki i powiat ziemski, raporty dotyczące zarejestrowanych osób bezrobotnych w wybranych kategoriach. Tabela poniżej przedstawia liczbę bezrobotnych w powiecie ziemskim w latach 2020-2023.

Tabela 9. Struktura zarejestrowanych bezrobotnych w podziale na wybrane kategorie na terenie powiatu skierniewickiego (ziemskiego)

	Powiat ziemski ogółem			
	2020	2021	2022	2023
Liczba bezrobotnych ogółem	650	568	506	452
kobiety	381	340	293	247
zamieszkali na wsi	650	568	493	442
z prawem do zasiłku	110	95	75	64
w tym zwolnione z przyczyn dotyczących zakładu pracy	40	44	28	29
osoby w okresie do 12 m-cy od dnia ukończenia szkoły	25	18	28	31
cudzoziemcy	0	1	7	2
bez kwalifikacji zawodowych	181	160	129	110
bez doświadczenia zawodowego	124	95	79	82
Kobiety, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka	80	71	64	53
do 30 roku życia	191	150	149	126
długotrwale bezrobotni	339	310	263	231
powyżej 50 roku życia	158	136	135	112
osoby posiadające co najmniej jedno dziecko do 6 roku życia	97	90	84	69
niepełnosprawni	40	34	43	41

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Skierniewicach, 2024r.

W powiecie skierniewickim (ziemskim) największy odsetek osób bezrobotnych stanowią kobiety (54,6%). Aż 51,1% osób bezrobotnych stanowią osoby długotrwale bezrobotne. Duży odsetek osób bezrobotnych to osoby bez kwalifikacji zawodowych (24,3%), powyżej 50 roku życia (24,8%) i do 30 roku życia (27,9%).

2.2.3 Edukacja i kultura

Do zadań samorządu gminnego należy zakładanie i prowadzenie, w tym finansowanie placówek oświatowych. Na terenie Gminy Kowiesy znajduje się obecnie jedna placówka szkolna tj. Szkoła Podstawowa im. Kornela Makuszyńskiego w Kowiesach z dwoma oddziałami przedszkolnymi. Do 31.08.2024 na terenie gminy działało Niepubliczne Przedszkole w Turowej Woli. Od września 2024r. na terenie gminy działa również Gminne Przedszkole w Turowej Woli.

Tabela 10. Liczba uczniów i oddziałów w szkołach i przedszkolach na terenie gminy Kowiesy za rok szkolny 2022/2023

Szkoła/ przedszkole	Liczba oddziałów	Liczba uczniów	w tym								
Ogółem:			Klasy								
			0 i poniżej	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Szkoła Podstawowa im. Kornela Makuszyńskiego w Kowiesach	13	258	54	16	20	25	39	23	30	13	37
Gminne Przedszkole w Turowej Woli	Utworzone w 2024r.										

Źródło: Raport o stanie gminy Kowiesy za 2023 rok

Tabela 11. Liczba uczniów i oddziałów w szkołach i przedszkolach na terenie gminy Kowiesy za rok szkolny 2021/2022

Szkoła/ przedszkole	Liczba oddziałów	Liczba uczniów	w tym								
Ogółem:	17	318	Klasy								
			0 i poniżej	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
			90	21	24	40	23	30	13	37	40
Szkoła Podstawowa im. Kornela Makuszyńskiego w Kowiesach	14	277	49	21	24	40	23	30	13	37	40
Niepubliczne Przedszkole w Turowej Woli	2	27	27	x	x	x	x	x	x	x	x
Zespół Wychowania Przedszkolnego w Jeruzalu	1	14	14	x	x	x	x	x	x	x	x

Źródło: Raport o stanie gminy Kowiesy za 2022 rok

Szkoła Podstawowa im. K. Makuszyńskiego w Kowiesach jest jedyną podstawową szkołą publiczną na terenie gminy. W latach 2017-2019 Szkoła przeszła rozbudowę i generalny remont, a warunki lokalowe jak i wyposażenie sal w sprzęt dydaktyczny uległy znaczącej poprawie. Na terenie szkoły organizowane są zajęcia muzyczne, taneczne, działa sekcja judo. Szkoła dysponuje salą gimnastyczną.

Corocznie szkoła z terenu gminy Kowiesy i organizacje pozarządowe pozyskują również środki z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Łodzi na zadania z dziedziny edukacji ekologicznej na organizację „Dnia Ziemi”, wyposażenie pracowni ekologicznych, urządzanie ogródków dydaktycznych, ścieżek edukacyjnych itp.

Na terenie Gminy Kowiesy nie ma placówek typu kino czy teatr. Istotną rolę kulturotwórczą pełnią: biblioteka szkolna, Gminna Biblioteka Publiczna w Kowiesach z filią w Woli Pękoszewskiej oraz świetlice wiejskie w Starym Wylezieniu, Jeruzalu, Woli Pękoszewskiej, Lisnej, Paplinie i Turowej Woli.

Podstawowym zadaniem Gminnej Biblioteki Publicznej w Kowiesach jest zapewnienie mieszkańcom dostępu do zbiorów bibliotecznych oraz rozwijanie i zaspokajanie ich potrzeb

edukacyjnych, kulturalnych, informacyjnych. Biblioteka gromadzi, opracowuje, udostępnia zbiory, udziela informacji oraz popularyzuje książkę i czytelnictwo. Biblioteka pełni też funkcję centrum aktywności lokalnej, inicjując wiele działań na rzecz społeczności.

Zgodnie z danymi GUS z roku na rok przybywa czytelników w Gminnej Bibliotece Publicznej, a na przestrzeni lat 2020-2023 nastąpił wzrost z czytelników z 509 w 2020r. do 544 w 2023r. czyli o 35 osób (ok. 6,9%). Na przestrzeni lat wzrosła również liczba wypożyczeń z 6555 pozycji w 2020r. do 8150 pozycji w 2023 r. (wzrost o ok. 24,3%).

W bibliotece głównej i w filii w 2022 roku zanotowano 5 256 odwiedzin. Na zewnątrz wypożyczono 7 821 książek, 375 czasopism i 274 audiobooków, na miejscu udostępniono 230 książek, 349 czasopism oraz udzielono 386 informacji. Przy stanowiskach komputerowych zanotowano 563 odwiedzin. W ramach usługi „Książka na telefon” dostarczano książki do miejsca zamieszkania osobom chorym i niepełnosprawnym. Z kolei w 2023 roku zanotowano 5 644 odwiedzin. Na zewnątrz wypożyczono 8 150 książek, 268 czasopism i 308 audiobooków, na miejscu udostępniono 263 książek, 330 czasopism oraz udzielono 353 informacji. Przy stanowiskach komputerowych zanotowano 527 odwiedzin.

W działalność kulturalną włączają się także funkcjonujące na terenie gminy stowarzyszenia, Koła Gospodyń Wiejskich działające w miejscowościach: Jeruzal, Kowiesy, Lisna, Nowy Wylezin, Paplin i Wola Pękoszewska oraz Ochotnicze Straże Pożarne - jednostki w Jeruzal, Lisna, Paplin, Turowa Wola i Wola Pękoszewska. Nie bez znaczenia są też Rady sołeckie, które chętnie promują gminę podczas pikników i festynów, organizowanych na terenie całego województwa.

Na obszarze gminy działają stowarzyszenia: Stowarzyszenie Rozwoju Gminy Kowiesy, Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Turowa Wola i okolic oraz Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Stary Wylezin.

Wykaz cyklicznie organizowanych przez gminę Kowiesy zajęć, imprez okolicznościowych, warsztatów, festynów itp.

- festyn „Jabłuszko” organizowany na boisku sportowym w Woli Pękoszewskiej dla wszystkich mieszkańców oraz przybyłych gości;
- Ekologiczny Piknik Edukacyjny organizowany na boisku sportowym w Woli Pękoszewskiej dla wszystkich mieszkańców oraz przybyłych gości;
- zajęcia judo i sportowe odbywające się w ciągu roku szkolnego w Szkole Podstawowej im. Kornela Makuszyńskiego w Kowiesach;
- warsztaty teatralne dla dzieci i młodzieży odbywające się w wakacje, tzw. półkolonie „Lato w teatrze”;
- zawody strażackie, Złote Gody, Dzień Nauczyciela, Narodowe Czytanie;
- obchody kolejnych rocznic tragicznej śmierci dh Felka Pendelskiego, którego pamiątkowy obelisk znajduje się na cmentarzu parafialnym w Chojnacie.

Gmina Kowiesy rokrocznie bierze udział w takich uroczystościach jak:

- Dożynki Powiatowe Powiatu Skierniewickiego;- wieniec dożynkowy, stoisko, występy,
- Dożynki Wojewódzkie Województwa Łódzkiego – stoisko gminne,
- Mikser Regionalny w Łodzi – stoisko, występy,
- Skierniewickie Święto Kwiatów Owoców i Warzyw w Skierniewicach - udział w Paradzie, stoisko gminne, występy na scenie.

2.2.4 Sport i rekreacja

Sport, kultura fizyczna i rekreacja służą rozwojowi społeczeństwa, zachowaniu przez obywateli sprawności fizycznej (oraz intelektualnej) i zdrowia, zagospodarowaniu czasu wolnego dzieci i młodzieży oraz osób starszych i niepełnosprawnych. Jednym z obowiązków organów administracji

rządowej i jednostek samorządu terytorialnego jest tworzenie warunków prawno – organizacyjnych i ekonomicznych dla rozwoju kultury fizycznej we współpracy z organizacjami pozarządowymi.

W gminie Kowiesy działają dwa kluby sportowe, które realizują zadania publiczne z zakresu upowszechniania kultury fizycznej i sportu:

- Ludowy Zespół Sportowy LZS MUSKADOR z Woli Pękoszewskiej – piłka nożna, piłka siatkowa
- Uczniowski Klub Sportowy UKS YAMORI działający przy Szkole Podstawowej im. Kornela Makuszyńskiego w Kowiesach zajmujący się treningami judo.

Uwarunkowania sprzyjające rekreacji na terenie gminy Kowiesy:

- funkcjonowanie świetlic wiejskich, pełniących funkcję rekreacyjną jako forma spędzania czasu wolnego wśród mieszkańców,
- boisko wielofunkcyjne i boisko sportowe dostępne dla ogółu mieszkańców,
- funkcjonowanie klubu sportowego,
- zajęcia pozalekcyjne z dziedziny sportu (judo, piłki ręcznej, siatkowej, koszykowej i nożnej),
- wolne tereny rekreacyjne do zagospodarowania,
- dobre warunki przyrodnicze do uprawiania sportu i rekreacji.

Niewielka gęstość zaludnienia, położenie geograficzne gminy, obecność obszarów leśnych i malowniczych cieków wodnych, przyjazne środowisko przyrodnicze odznaczające się dużym stopniem naturalności sprawiają, że jest to miejsce służące rekreacji i odpoczynkowi.

Atrakcyjność turystyczna gminy to nie tylko posiadane zasoby przyrodnicze i zabytki kultury, ale również oferta jaką można zaproponować mieszkańcom i turystom. Od lat władze gminy starają się uatrakcyjnić teren poprzez inwestycje w miejsca rekreacji, place zabaw i boiska. Gmina stawia sobie za cel pozyskanie środków zewnętrznych na rozwój bazy sportowej: budowa boisk wielofunkcyjnych, do piłki siatkowej, siłownie zewnętrzne i wewnętrzne, place zabaw. Planuje się wspieranie zajęć sportowych promujących zdrowy styl życia, kluby sportowe o różnych profilach działalności, udział dzieci i młodzieży w zawodach, turniejach i rozgrywkach. Zwiększony nacisk zostanie położony na pobudzenie do aktywności ludzi w wieku starszym. Mieszkańcy będą zachęceni do wypoczynku na świeżym powietrzu, do udziału we wspólnych zabawach i zawodach sportowych. Planuje się organizowanie rodzinnych pikników i turniejów w sołectwach.

2.2.5 Ochrona zdrowia

Do zadań gminy w zakresie ochrony zdrowia publicznego, należy m.in. zabezpieczenie dostępności do świadczeń z zakresu podstawowej opieki zdrowotnej, położnictwa i ginekologii oraz stomatologii zgodnie z minimalnym planem zabezpieczenia ambulatoryjnej opieki.

Na terenie gminy Kowiesy prowadzą działalność Niepubliczne Zakłady Opieki Zdrowotnej:

- Przychodnia Kowiesy (filia Przychodni Rawka ze Skierniewic), która zabezpiecza usługi podstawowej opieki lekarskiej, a także opieki pielęgniarstwa z zakresu położnictwa, opieki środowiskowej, szkolnej;
- Praktyka Lekarza Rodzinnego – Anna Krzemińska - zabezpiecza usługi podstawowej opieki lekarskiej w ramach praktyki prywatnej.

Przychodnia Kowiesy zlokalizowana jest w Ośrodku Zdrowia w Kowiesach i zdecydowana większość mieszkańców gminy korzysta z ich usług. Niewielka część mieszkańców korzysta z usług

prywatnego gabinetu oraz świadczeniodawców w innych gminach okalających Gminę Kowiesy. W Kowiesach zlokalizowana jest także apteka.

W zakresie pomocy specjalistycznej i leczenia zamkniętego większość usług świadczy Wojewódzki Szpital Zespolony w Skierniewicach, w ramach którego działają oddziały szpitalne, poradnie specjalistyczne i rehabilitacyjne. Podmiot ten świadczy również wobec mieszkańców Gminy Kowiesy pomoc doraźną.

Zgodnie z danymi GUS na przestrzeni lat 2020-2023 liczba porad lekarskich udzielonych w NZOZ w Kowiesach była zmienna – w 2020r. – 2 692 porad, w 2021r. – 6 560 porad, w 2022r. – 4 757 porad i w 2023r. – 2 555 porad. Widoczne jest zwiększenie ilości porad w czasie trwania pandemii wirusa Covid 19.

2.2.6 Pomoc społeczna

Na terenie Gminy Kowiesy zadania pomocy społecznej realizowane są przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kowiesach (GOPS). GOPS Kowiesy jest jednostką organizacyjną Gminy Kowiesy, nad którą bezpośredni nadzór sprawuje Wójt Gminy Kowiesy, zaś działalnością Ośrodka kieruje Kierownik GOPS. GOPS realizuje zarówno zadania własne jak i zadania zlecone gminie z zakresu opieki społecznej. Na koniec 2023 r. w GOPS zatrudnionych było 4 pracowników, w tym: kierownik, st. pracownik socjalny, st. inspektor ds. świadczeń rodzinnych i funduszu alimentacyjnego, główny księgowy.

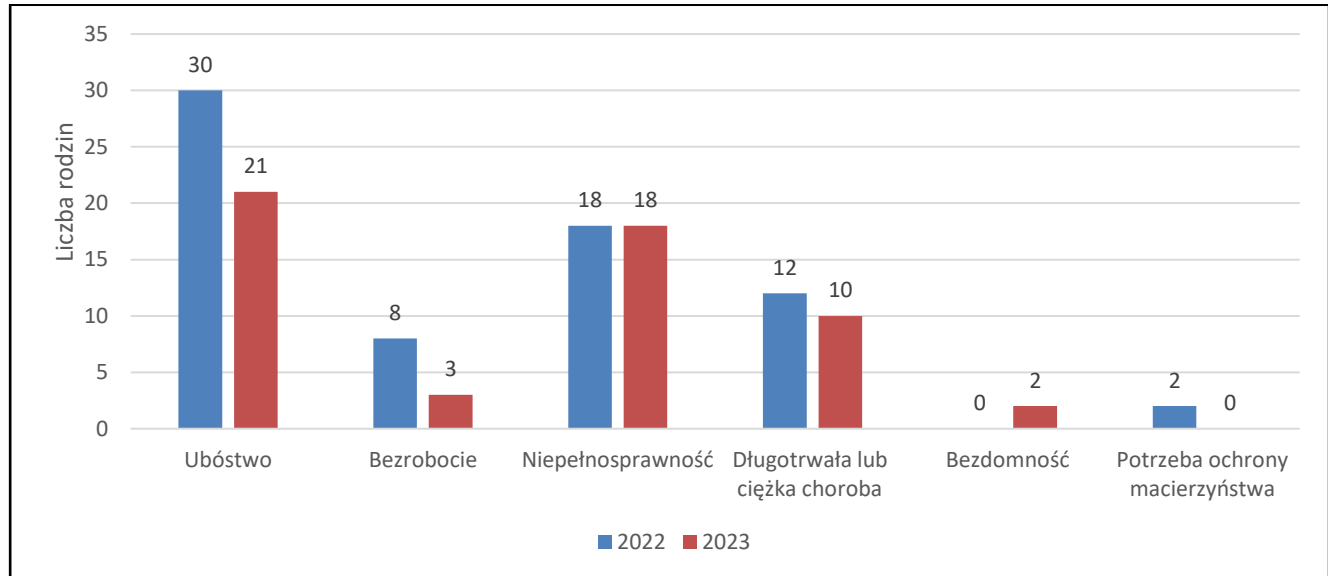
Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kowiesach realizuje zadania własne i zlecone gminie z zakresu pomocy społecznej, świadczeń rodzinnych, funduszu alimentacyjnego ustawy o pomocy państwa w wychowaniu dzieci, ustawy o wspieraniu rodziny, ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz innych przepisów prawnych, które przewidują realizację zadań przez ośrodek pomocy społecznej. Środki na realizację zadań pomocy społecznej pochodzą ze środków budżetu Gminy Kowiesy i z dotacji rządowych.

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kowiesach świadczy pomoc społeczną w postaci świadczeń społecznych. Najczęstszym powodem przyznawania pomocy było: ubóstwo, niepełnosprawność, długotrwała lub ciężka choroba, bezrobocie. Należy zaznaczyć, że w większości przypadków podstawą do udzielenia pomocy było równocześnie kilka przesłanek. W ramach świadczeń realizowane są m.in.:

- 1) **praca socjalna** - głównym zadaniem gminy w zakresie pomocy społecznej jest praca socjalna, która może być prowadzona w oparciu o rozmowę, wywiad jak również kompletowaniu dokumentów w celu np. skierowania osób na komisję do spraw orzekania o niepełnosprawności, uzyskaniu różnego typu zasiłków. Praca socjalna opiera się na indywidualnym i podmiotowym podejściu do klienta, umożliwia potrzebującym przezwyciężenia trudności poprzez działania wspierające, zabezpieczające, korygujące;
- 2) **przeciwdziałanie przemocy** - w ramach przeciwdziałania przemocy w rodzinie w 2019 roku Wójt Gminy Kowiesy powołał Gminny Zespół Interdyscyplinarny. W skład zespołu wchodzi m.in. przedstawiciele: pracownicy GOPS, pedagog szkolny, pełnomocnik GKRPA, przedstawiciele służby zdrowia, Kierownik i dzielnicowy Policji, kurator zawodowy. Zespół Interdyscyplinarny zakłada niebieskie karty (rodziny w których zdiagnozowano zjawisko przemocy) oraz realizuje działania w zakresie przeciwdziałania przemocy. Członkowie zespołu opracowują i realizują plan pomocy w indywidualnych przypadkach występowania przemocy w rodzinie, monitorują sytuację rodziny, w których dochodzi do przemocy, dokumentują podejmowane działania;

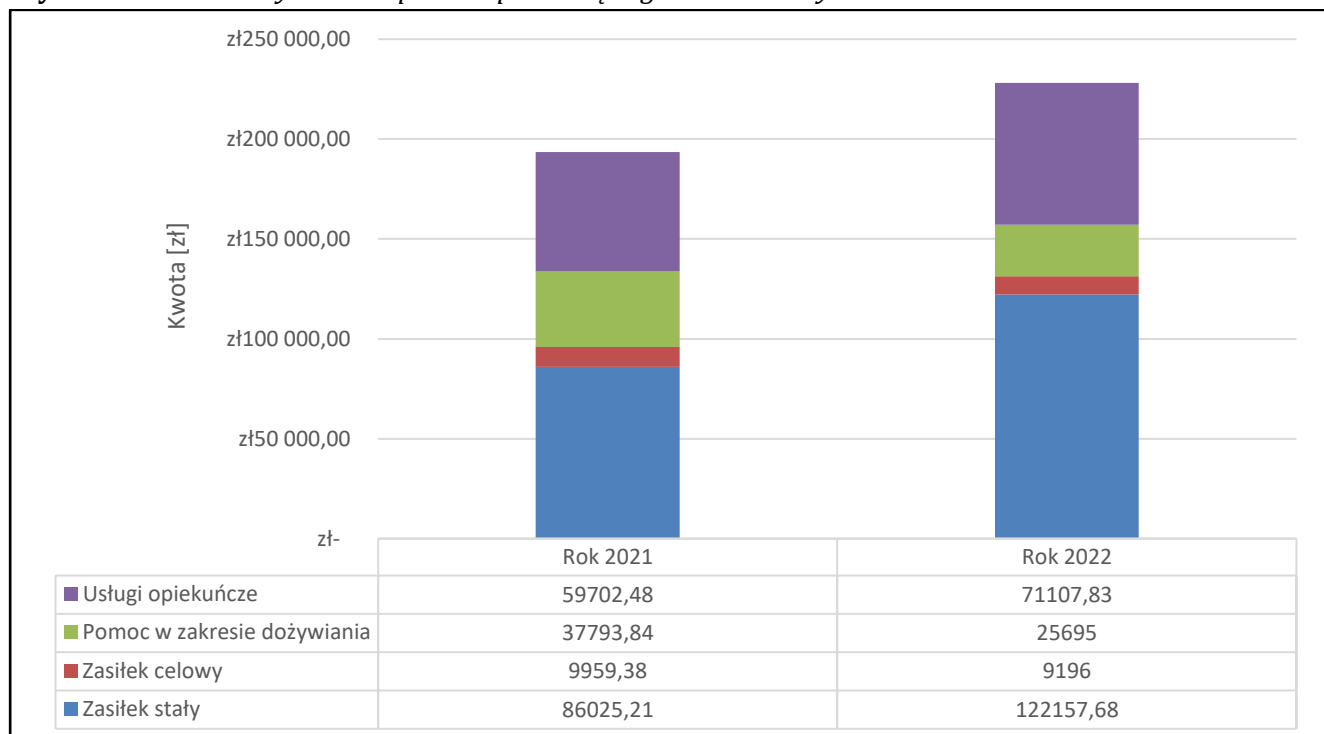

- 3) **opłacenie składki na ubezpieczenie zdrowotne od zasiłków stałych** - składki na ubezpieczenie zdrowotne są wypłacane za osoby pobierające świadczenie w formie zasiłków stałych;
- 4) **zasiłek stały** - zasiłek stały przysługuje pełnoletniej osobie samotnej lub pełnoletniej osobie w rodzinie, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowitej niezdolności do pracy, w przypadku, gdy dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej lub osoby pozostającej w rodzinie;
- 5) **usługi opiekuńcze** - przysługuje osobie samotnej, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy innych osób. Usługi obejmują pomoc w zaspokojeniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, zleconą przez lekarza pielęgnację oraz w miarę możliwości, zapewnienie kontaktów z otoczeniem;
- 6) **specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi** - są szczególnym rodzajem usług specjalistycznych dostosowane do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności, świadczone przez osoby posiadające kwalifikacje do wykonywania zawodu m. in: pracownika socjalnego, psychologa, logopedy, terapeuty zajęciowego, pielęgniarki, asystenta osoby niepełnosprawnej, opiekunki środowiskowej, specjalisty w zakresie rehabilitacji medycznej, fizjoterapeuty;
- 7) **program „posiłek w szkole i w domu”** - program skierowany jest do dzieci, uczniów, jak i osób starszych. Program zapewnia wsparcie finansowe gmin w udzielaniu pomocy w formie posiłku, świadczenia pieniężnego w postaci zasiłku celowego na zakup posiłku lub żywności oraz świadczenia rzeczowego w postaci produktów żywnościowych;
- 8) **usuwanie klęsk żywiołowych** - zasiłek celowy przysługuje osobom lub rodzinom, które poniosły straty w wyniku zdarzenia losowego, klęski żywiołowej lub ekologicznej, niezależnie od dochodów osoby prowadzącej jednoosobowe gospodarstwo domowe lub dochodów rodziny;
- 9) **umieszczenie w domu opieki społecznej** - osobie, która wymaga całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności niemogącej samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, której nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych, przysługuje prawo do umieszczenia w domu pomocy społecznej. Osoby te kierowane są do odpowiedniego typu domu – na podstawie zaświadczenia lekarskiego.
- 10) **wypłacenie dodatku ośłonowego** - element rządowej tarczy antyinflacyjnej, którego celem było zniwelowanie rosnących cen energii, gazu i żywności;
- 11) **wsparcie dla cudzoziemców** w formie zbiórki darów, jednorazowych świadczeń pieniężnych w wysokości 300 zł, świadczenia rodzinne, zapewnienie posiłku dla dzieci i młodzieży, zwrot kosztów za zakwaterowanie i wyżywienie.

Wykres 6 Powody ubiegania się mieszkańców Gminy Kowiesy o pomoc społeczną w latach 2022-2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy Kowiesy, stan na marzec 2024r.

Z powyższych danych wynika, że z roku na rok spada ilość udzielanych świadczeń. Najwięcej świadczeń przyznano w kategorii ubóstwo i niepełnosprawność lub długotrwała i ciężka choroba.

Wykres 7 Niektóre wydatki na pomoc społeczną w gminie Kowiesy w latach 2021-2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportów o stanie gminy, 2021-2022

Na przestrzeni lat 2021-2022 wzrost nakładów finansowych z tytułu pomocy społecznej poczyniono na zasiłki stałe i usługi opiekuńcze. Względnie na stałym poziomie utrzymywały się wydatki zasiłku celowego. Spadek nakładów finansowych nastąpił w zakresie pomocy żywieniowej. Na przestrzeni lat 2021-2022, większe wydatki poniesiono w 2022r.

2.2.7 Bezpieczeństwo publiczne

Policja

W myśl ustawy o samorządzie gminnym, do zadań własnych gminy należy m.in. zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym także zadania z zakresu porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli oraz ochrony przeciwpożarowej i przeciwpowodziowej. Troska gminy o porządek publiczny, zapewnienie poczucia bezpieczeństwa mieszkańców oraz niski stopień przestępczości należą do czynników świadczących o rozwoju i atrakcyjności danego obszaru.

O bezpieczeństwo publiczne na terenie gminy Kowiesy dba Rewir Dzielnicowych w Bolimowie Wydziału Prewencji Komendy Miejskiej Policji w Skierniewicach, który obsługuje gminę Bolimów, Kowiesy i Nowy Kawęczyn, w których zostały utworzone Punkty Obsługi Interesantów.

Obszar Gminy Kowiesy należy do obszarów bezpiecznych. Na terenie Gminy notowane są jedynie drobne przestępstwa – wykroczenia, do których należą m.in. kierowanie pojazdami w stanie nietrzeźwym, kolizje drogowe.

Według analizy stanu bezpieczeństwa i porządku publicznego w Gminie Kowiesy w latach 2020-2023 najwięcej przestępstw stwierdzono w 2023r. (48 przestępstw), a w 2022r. (24 przestępstwa stwierdzone w 7 kategoriach). Najczęstszymi powodami przestępstw były kradzieże.

Wykroczenia dotyczyły zakłócenia porządku i spokoju publicznego (4 wykroczenia w 2020r.), zakłócenia bezpieczeństwa i porządku w komunikacji (26 wykroczeń w 2022r.), wykroczenia przeciw mieniu (51 wykroczeń w 2023r.) i wykroczenia wobec urządzeń użytku publicznego (7 wykroczeń w 2023r.). Największa ilość wykroczeń na przestrzeni lat 2020-2023 dotyczyła wykroczeń przeciw mieniu.

Ilość interwencji na ogół malała i to niemal o połowę, jednak w zakresie interwencji publicznych wzrosła, a zmalała w interwencjach domowych.

Tabela 12. Liczba przestępstw, wykroczeń i interwencji na terenie gminy Kowiesy w latach 2020-2023

	Przestępstwa stwierdzone				Przestępstwa stwierdzone w 7 kategoriach			
	2020	2021	2022	2023	2020	2021	2022	2023
Kowiesy	32	47	44	48	16	14	24	14

Kategorie przestępstw	2020 na terenie gminy Kowiesy	2021 na terenie gminy Kowiesy	2022 na terenie gminy Kowiesy	2023 na terenie gminy Kowiesy
Kradzież	9	6	15	8
Kradzież z włamaniem	4	5	5	4
Uszkodzenie mienia	3	3	2	1
Uszczerbek na zdrowiu	0	0	2	0
Bójka, pobicie	0	0	0	1

Wybrane kategorie wykroczeń						
	Porządkowi i spokojowi publicznemu	Bezpieczeństwu i porządkowi w komunikacji	Mieniu	Obyczajności publicznej	Urządzeniom użytku publicznego	Przepisom ustawy o wychowaniu w trzeźwości.
2020	4	10	23	0	4	0
2021	0	18	22	0	1	0
2022	1	26	40	0	0	0
2023	0	21	51	0	7	0

	Interwencje ogółem				Interwencje publiczne				Interwencje domowe dotyczące nieporozumień rodzinnych			
	2020	2021	2022	2023	2020	2021	2022	2023	2020	2021	2022	2023
Kowiesy	692	388	387	365	252	301	334	324	142	87	53	41

Źródło: dane Komendy Miejskiej Policji w Skierniewicach (dane udostępnione na wniosek)

Straż Pożarna

Ochronę Przeciwpożarową zapewnia Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej w Skierniewicach ze wspomaganie ochotniczych straży pożarnych z terenu Gminy Kowiesy, działających w: Woli Pękoszewskiej, Paplinie (obydwie jednostki włączone do Krajowego Systemu Ratownictwa Gaśniczego), Jeruzalu, Lisnej i Turowej Woli. Ochotnicze straże pożarne wykonują działania o charakterze użyteczności publicznej w zakresie ochrony przeciwpożarowej, wspierają różnorodne formy pracy kulturalno-oświatowej, popularyzują dorobek historyczny ruchu strażackiego, rozwijają działalność artystyczną i sportową.

Na terenie gminy Kowiesy nie funkcjonuje Centrum Reagowania Kryzysowego. W sytuacji wystąpienia zagrożenia jest możliwość powołania Gminnego Zespołu Reagowania Kryzysowego. W powiecie skierniewickim działa Powiatowe Centrum Zarządzania Kryzysowego, które powołane jest do zbierania informacji o zagrożeniach, ich przetwarzania i reagowania na zagrożenia, co pozwala na racjonalizację wykorzystania wszystkich podmiotów działających w sferze ładu, porządku i bezpieczeństwa oraz prowadzenia akcji ratunkowych.

Zadania ochotniczych straży pożarnych wynikają z ustawy o ochronie przeciwpożarowej. Ochotnicze straże pożarne realizują zadania na rzecz ochrony ludności, ochrony przeciwpożarowej oraz ratownictwa, a także prowadzą na szeroką skalę działania profilaktyczne skierowane głównie do młodzieży. Podstawowymi celami i zadaniami Ochotniczych Straży Pożarnych (OSP) wynikającymi m.in. z ich statutów jest prowadzenie działalności mającej na celu zapobieganie pożarom, udział w akcjach ratowniczych przeprowadzanych w czasie pożarów oraz innych zdarzeń niebezpiecznych i klęsk, a także informowanie ludności o istniejących zagrożeniach. Dodatkowo OSP angażują się w propagowanie idei sportu, kultury, oświaty i rozrywki poprzez współpracę ze szkołami i liczne festyny organizowane na terenie gminy.

Zgodnie z danymi Państwowej Powiatowej Straży Pożarnej w Skierniewicach (dane udostępnione na wniosek) w gminie Kowiesy w latach 2020-2023 odnotowano łącznie 287 zdarzeń, w tym 62 pożary, 217 miejscowych zagrożeń, 8 fałszywych alarmów.

Poniżej w tabeli przedstawiono ilość odnotowanych zdarzeń i zagrożeń na terenie gminy Kowiesy w latach 2020-2023.

Tabela 13. Liczba zdarzeń i zagrożeń odnotowanych na terenie gminy Kowiesy w latach 2020-2023

Rok	Zagrożenia				Zdarzenia	
	silne wiatry	opady deszczu	komunikacyjne	medyczne	pożary	miejs. zagrożenia
2020	9	12	8	12	9	53
2021	11	4	9	11	14	61
2022	28	0	15	14	23	57
2023	11	0	17	11	16	46

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS, 2024r.

2.2.8 Tereny zabudowane

Sieć osadnicza gminy Kowiesy jest dość równomiernie rozmieszczona w obrębie jej obszaru. Przeważa zabudowa o charakterze przysiółków skupionych lub rozproszonych z niewielką ilością siedlisk. Ten rodzaj zabudowy charakterystyczny jest dla wsi: Janów, Chełmce, Wólka Jeruzalska, Wymysłów, Budy Chojnackie, Borszyce, Ulaski, Jakubów.

Dość licznie występuje w gminie zabudowa rozproszona. Typowa jest dla wsi: Lisna, Nowy Lindów, Paplinek. Dość dobrze wykształconą i stosunkowo zwartą zabudowę posiadają: Nowy Wylezin, Paplin, a przede wszystkim Jeruzal i Wola Pękoszewska. Zabudowa wsi gminnej skoncentrowana jest wokół ośrodka usługowego. Przeważa zabudowa typu osiedlowego, wykształcona w ostatnim trzyletniu.

Na przestrzeni lat 2020-2023 obserwuje się stopniowy wzrost ilości budynków mieszkalnych w gminie, a tym samym ilości mieszkań, co z punktu widzenia osadniczego jest zjawiskiem pozytywnym. Poniżej w tabeli przedstawiono charakterystyczne dane dotyczące kształtowania się zasobów mieszkaniowych w gminie Kowiesy w latach 2020-2023.

Tabela 14. Zasoby mieszkaniowe gminy Kowiesy na przestrzeni lat 2020-2023

Grupa	2020	2021	2022	2023
Budynki mieszkalne ogółem	1201	1216	1218	1223
Mieszkania	1081	1186	1193	1198
Powierzchnia użytkowa mieszkań	105244	105756	106801	107623

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS, 2024r.

Sieć osadnicza gminy Kowiesy stanowi główne centrum w jednostce osadniczej Kowiesy, która stanowi ośrodek gminny, skupiający funkcje usługowe i administracyjne oraz funkcję mieszkaniową jednorodzinną (wykształcone osiedle zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej). W systemie osadniczym wieś Kowiesy nadal jest ośrodkiem wiodącym w zakresie rozwoju funkcji usługowych i mieszkaniowych. W pozostałym obszarze gminy przyjmuje się wykształconą hierarchię jednostek osadniczych. Jednostki podstawowe (uzupełniające w stosunku do ośrodka gminnego), którymi w kolejności znaczenia są: Wola Pękoszewska, Jeruzal, Turowa Wola, Paplin, Lisna, Stary Wylezin. Jednostki te wyposażone są w wybrane usługi z zakresu obsługi ludności (przedszkola, strażnice OSP, świetlice wiejskie, boiska sportowe) i odgrywają znaczącą rolę w integracji społeczności lokalnej. Zarówno miejscowość gminna jak i wymienione miejscowości, szczególnie Wola Pękoszewska i Jeruzal w strukturze osadniczej wyróżniają się wielkością obszaru zainwestowania i znaczącym udziałem funkcji mieszkaniowej jednorodzinnej. Pozostałe jednostki osadnicze uznaje się za elementarne, skupiające głównie funkcje mieszkaniowe, produkcyjne, sporadycznie usługowe.

2.3 Uwarunkowania środowiskowe

2.3.1 Rzeźba terenu

Na obszarze gminy Kowiesy dominuje typ rzeźby polodowcowej, na którą wpływ miało trzykrotne nasuniecie lądolodów w okresie plejstocenu. Współczesna, urozmaicona powierzchnia jest wynikiem wycofania się lądolodu zlodowacenia Warty i późniejszych procesów erozyjnych, które złagodziły i wyrównały rzeźbę postglacjalną oraz wytworzyły sieć dolin tworzących w wielu miejscach bardzo wyraźne krawędzie. Ciekawa, zróżnicowana rzeźba terenu występuje w północnej części, między Jeruzalem, Wolą Pękoszewską i Korabiewiczami. Znaczne spadki i zróżnicowanie terenu można

odnotować w rejonie Chrzczonowic. Wiąże się to genetycznie z morenami faz postojowych. Wyróżniają się one w krajobrazie nie tylko wskutek dużej akumulacji zwałowej, ale także dzięki wypukłej konfiguracji wyżyny. Form ozowo – kemowych (charakterystycznych dla wyżyn) jest niewiele. Mało pokaźne występują koło Bud Chojnackich.

Najwyżej położone tereny w gminie Kowiesy, osiągające wysokości do 210 m n.p.m. obejmują południowo – wschodnią i wschodnią część gminy. Najniżej położone (80 – 100 m n.p.m.) obszary gminy towarzyszą dolinom rzek. Generalnie obszar gminy opada w kierunku północno – zachodnim. Centralna i zachodnia część gminy porożcinana jest doliną rzeki Chojnatki i jej dopływów. Największe spadki terenu dochodzące do 10% towarzyszą dolinom rzek. W obrębie wysoczyzny występują liczne formy powytopiskowe w postaci zagłębień bezodpływowych.

W strukturze użytkowania gminy Kowiesy dominują użytki rolne – 5 989,52 ha, co stanowi 69,8 % ogólnej powierzchni gminy. Grunty leśne i zadrzewione zajmują 2013,1129 ha tj. 23,5 % ogólnej powierzchni gminy. Tereny zabudowane stanowią 374,5839 ha czyli 4,4% powierzchni gminy Kowiesy.

Tabela 15. Struktura użytkowania gruntów na terenie gminy Kowiesy

Wyszczególnienie	Powierzchnia [ha]
Powierzchnia ogólna	8577,9815
Użytki rolne, w tym:	5989,52
grunty orne	2989,9061
sady	2578,855
łąki trwałe	27,8377
pastwiska trwałe	130,6771
grunty rolne zabudowane	210,5209
grunty pod stawami	40,5841
rowy	11,1391
Grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione	2013,1129
lasy	2013,1129
grunty zadrzewione i zakrzewione na użytkach rolnych	168,2057
Grunty zabudowane i zurbanizowane	374,5839
tereny mieszkaniowe	43,9461
tereny przemysłowe	8,5018
inne tereny zabudowane	18,1961
zurbanizowane tereny niezabudowane	0,4846
tereny rekreacyjno-wypoczynkowe	4,5951
tereny komunikacyjne - drogi	252,9515
tereny komunikacyjne - tereny kolejowe	45,9087
Grunty pod wodami	6,9777
powierzchniowymi płynącymi	6,8503
powierzchniowymi stojącymi	0,1274
Nieużytki	24,0707
Grunty przeznaczone pod budowę dróg publicznych lub linii kolejowych	1,3256

Źródło: Dane Urzędu Gminy Kowiesy, stan na 31.03.2024r.

2.3.2 Wody powierzchniowe

Główną rzeką płynącą przez obszar gminy Kowiesy jest Chojnatka. Obszar źródłowy rzeki znajduje się w rejonie wsi Budy Chojnackie, Turowa Wola w obrębie kompleksu leśnego. Chojnatka spływa ze wschodu na zachód i w rejonie miejscowości Patok (gmina Puszcza Mariańska) i Doleck (gmina Nowy Kawęczyn) wpada do Rawki. Rzeką ta ma dużo bezimiennych dopływów.

Największym dopływem jest ciek, który w górnym odcinku od Zawad, gdzie bierze swój początek, do Pękoszewa płynie ze wschodu na zachód, następnie zmienia kierunek na południowy i w rejonie Wólki Jeruzalskiej wpada do Chojnatki.

Praktycznie cały obszar gminy leży w zasięgu zlewni Chojnatki – zlewni IV rzędu w obrębie zlewni III rzędu Rawki. Fragment południowej części gminy odwadniany jest przez cieki zlewni IV rzędu Białki.

Na terenie gminy Kowiesy brak jest naturalnych, dużych zbiorników wodnych. Niewielkiej powierzchni, o naturalnym charakterze, jest staw w rejonie Bud Chojnackich (przy granicy z gminą Mszczonów). Odnotować należy także stawy rybne na Chojnatce w rejonie Paplina (w systemie paciorkowym obok rzeki), którego otoczenie stanowią tereny leśne.

Większe stawy służące hodowli ryb, zlokalizowane są także na rzece w Jeruzalu i w jej dopływie w Woli Pękoszewskiej i Zawadach.

Obszar gminy Kowiesy położony jest w granicach jednolitych części wód powierzchniowych: JCWPrz o kodzie PLRW2000102726729 Chojnatka, JCWPrz o kodzie PLRW2000112726999 Rawka od Krzemionki do ujścia, JCWPrz o kodzie PLRW200010272669 Białka oraz PLRW200010272694 Korabiewka. Poniżej przedstawiono charakterystykę stanu JCWPrz wraz z celami środowiskowymi zgodnie ze zaktualizowanym w 2016r. Planem gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły.

Tabela 16. Charakterystyka i ocena stanu JCWPrz na obszarze gminy Kowiesy– na podstawie IIaPGW (2022r.) dla dorzecza Wisły

L.p.	Jednolita część wód powierzchniowych rzecznych (JCWPrz)		Lokalizacja		Status	Stan/potencjał ekologiczny***	Stan chemiczny ***	Stan wód***	Ocena nieosiągnięcia celów środowiskowych	Wyznaczony cel środowiskowy /termin osiągnięcia celu
	Europejski kod JCWPrz */**	Nazwa JCWPrz	Region wodny	RZGW						
1.	RW200011272 6999	Rawka od Krzemionki do ujścia	Środkowa Wisła	Warszawa	naturalna część wód	umiarkowany stan	stan poniżej dobrego	zły	zagrożona	dobry stan ekologiczny; zapewnienie drożności cieku dla migracji ichtiofauny o ile jest monitorowany wskaźnik diadromiczny D; zapewnienie drożności cieku według wymagań gatunków chronionych; stan chemiczny: dla złagodzonych wskaźników [benzo(a)piren(w)] poniżej stanu dobrego, dla pozostałych wskaźników - stan dobry; do 2027r.
Odstępstwa RDW		TAK (w trybie art. 4 ust. 4 RDW) odstępstwo polegające na odroczeniu terminu osiągnięcia celów środowiskowych jest związane z tym, że nie są osiągnięte (lub są zagrożone) cele środowiskowe JCWP w zakresie wskaźników: MMI; bromowane difenyletery(b), rtęć(b). Jest to spowodowane warunkami naturalnymi (wskazanymi w kolumnie pn. „Warunki naturalne uniemożliwiające osiągnięcie celów środowiskowych w perspektywie do końca 2027 r. (lub roku 2039 - dla substancji priorytetowych wprowadzonych dyrektywą 2013/39/UE)”) a w odniesieniu do substancji priorytetowych wprowadzonych dyrektywą 2013/39/UE – brakiem możliwości technicznych (w tym: niewystarczającymi danymi na temat źródeł zanieczyszczenia) i nieproporcjonalnością kosztów. Warunkiem odstępstwa jest pełne i terminowe wdrożenie programu działań (którego zakres i skuteczność określono w zestawach działań). TAK (w trybie art. 4 ust. 5 RDW) odstępstwo polegające na złagodzeniu celów środowiskowych jest związane z tym, że nie są osiągnięte cele środowiskowe JCWP w zakresie wskaźników: benzo(a)piren(w). Jest to spowodowane czynnikami wskazanymi w zestawie kolumn pn. „Wskazanie dominującego rodzaju presji determinujących stan wód”, które trwale uniemożliwiają osiągnięcie celów środowiskowych. Presje trwale uniemożliwiające osiągnięcie celów środowiskowych zaspokajają ważne potrzeby społeczno-gospodarcze (określone w kolumnie pn. „Potrzeba społeczno-ekonomiczna zaspokajana przez źródło presji antropogenicznej determinującej na stan wód w stopniu zagrażającym osiągnięciu celów środowiskowych”) i na obecnym etapie stwierdza się brak alternatywnych opcji zaspokojenia tych potrzeb (zob. kolumna pn. „Uzasadnienie braku alternatywnych opcji”). Warunkiem odstępstwa jest pełne i terminowe wdrożenie programu działań (którego zakres i skuteczność określono w zestawach działań).								
2.	RW200010272 669	Białka	Środkowa Wisła	Warszawa	naturalna część wód	słaby stan	stan poniżej dobrego	zły	zagrożona	dobry stan ekologiczny; zapewnienie drożności cieku dla migracji ichtiofauny o ile jest monitorowany wskaźnik

L.p.	Jednolita część wód powierzchniowych rzecznych (JCWPrz)		Lokalizacja		Status	Stan/potencjał ekologiczny***	Stan chemiczny ***	Stan wód***	Ocena nieosiągnięcia celów środowiskowych	Wyznaczony cel środowiskowy /termin osiągnięcia celu
	Europejski kod JCWPrz */**	Nazwa JCWPrz	Region wodny	RZGW						
										diadromiczny D; stan chemiczny: dla złagodzonych wskaźników [benzo(a)piren(w),fluoranten(w)] poniżej stanu dobrego, dla pozostałych wskaźników - stan dobry; do 2027r.
Odstępstwa RDW		TAK (w trybie art. 4 ust. 4 RDW) odstępstwo polegające na odroczeniu terminu osiągnięcia celów środowiskowych jest związane z tym, że nie są osiągnięte (lub są zagrożone) cele środowiskowe JCWP w zakresie wskaźników: fosfor ogólny, fosforany, BZT5; MIR, MMI, EFI+PL/ IBI_PL; benzo(g(w), h(w), i)perylen(w), bromowane difenyloetery(b), rtęć(b), heptachlor(b). Jest to spowodowane warunkami naturalnymi (wskazanymi w kolumnie pn. „Warunki naturalne uniemożliwiające osiągnięcie celów środowiskowych w perspektywie do końca 2027 r. (lub roku 2039 - dla substancji priorytetowych wprowadzonych dyrektywą 2013/39/UE)”) a w odniesieniu do substancji priorytetowych wprowadzonych dyrektywą 2013/39/UE – brakiem możliwości technicznych (w tym: niewystarczającymi danymi na temat źródeł zanieczyszczenia) i nieproporcjonalnością kosztów. Warunkiem odstępowstwa jest pełne i terminowe wdrożenie programu działań (którego zakres i skuteczność określono w zestawach działań). TAK (w trybie art. 4 ust. 5 RDW) odstępstwo polegające na złagodzeniu celów środowiskowych jest związane z tym, że nie są osiągnięte cele środowiskowe JCWP w zakresie wskaźników: benzo(a)piren(w),fluoranten(w). Jest to spowodowane czynnikami wskazanymi w zestawie kolumn pn. „Wskazanie dominującego rodzaju presji determinujących stan wód”, które trwale uniemożliwiają osiągnięcie celów środowiskowych. Presje trwale uniemożliwiające osiągnięcie celów środowiskowych zaspokajają ważne potrzeby społeczno-gospodarcze (określone w kolumnie pn. „Potrzeba społecznoekonomiczna zaspokajana przez źródło presji antropogenicznej determinującej na stan wód w stopniu zagrażającym osiągnięciu celów środowiskowych”) i na obecnym etapie stwierdza się brak alternatywnych opcji zaspokojenia tych potrzeb (zob. kolumna pn. „Uzasadnienie braku alternatywnych opcji”). Warunkiem odstępowstwa jest pełne i terminowe wdrożenie programu działań (którego zakres i skuteczność określono w zestawach działań).								
3.	RW200010272 6729	Chojnatka	Środkowa Wisła	Warszawa	naturalna część wód	słaby stan	stan poniżej dobrego	zły	zagrożona	dobry stan ekologiczny; zapewnienie drożności cieku dla migracji ichtiofauny o ile jest monitorowany wskaźnik diadromiczny D; stan chemiczny: dla złagodzonych wskaźników [benzo(a)piren(w),benzo(b)fluoranten(w), benzo(g,h,i)perylen(w),fluoranten(w)] poniżej stanu dobrego, dla pozostałych wskaźników - stan dobry; do 2027r.

L.p.	Jednolita część wód powierzchniowych rzecznych (JCWPrz)		Lokalizacja		Status	Stan/potencjał ekologiczny***	Stan chemiczny ***	Stan wód***	Ocena nieosiągnięcia celów środowiskowych	Wyznaczony cel środowiskowy /termin osiągnięcia celu
	Europejski kod JCWPrz */**	Nazwa JCWPrz	Region wodny	RZGW						
Odstępstwa RDW			TAK (w trybie art. 4 ust. 4 RDW) odstępstwo polegające na odroczeniu terminu osiągnięcia celów środowiskowych jest związane z tym, że nie są osiągnięte (lub są zagrożone) cele środowiskowe JCWP w zakresie wskaźników: fosforany, BZT5; MIR, MMI, EFI+PL/ IBI_PL; bromowane difenyletery(b), rtęć(b), heptachlor(b). Jest to spowodowane warunkami naturalnymi (wskazanymi w kolumnie pn. „Warunki naturalne uniemożliwiające osiągnięcie celów środowiskowych w perspektywie do końca 2027 r. (lub roku 2039 - dla substancji priorytetowych wprowadzonych dyrektywą 2013/39/UE)”) a w odniesieniu do substancji priorytetowych wprowadzonych dyrektywą 2013/39/UE – brakiem możliwości technicznych (w tym: niewystarczającymi danymi na temat źródeł zanieczyszczenia) i nieproporcjonalnością kosztów. Warunkiem odstępowstwa jest pełne i terminowe wdrożenie programu działań (którego zakres i skuteczność określono w zestawach działań). TAK (w trybie art. 4 ust. 5 RDW) odstępstwo polegające na złagodzeniu celów środowiskowych jest związane z tym, że nie są osiągnięte cele środowiskowe JCWP w zakresie wskaźników: benzo(a)piren(w), benzo(b)fluoranten(w),benzo(g,h,i)perylen(w),fluoranten(w). Jest to spowodowane czynnikami wskazanymi w zestawie kolumn pn. „Wskazanie dominującego rodzaju presji determinujących stan wód”, które trwale uniemożliwiają osiągnięcie celów środowiskowych. Presje trwale uniemożliwiające osiągnięcie celów środowiskowych zaspokajają ważne potrzeby społecznogospodarcze (określone w kolumnie pn. „Potrzeba społeczno-ekonomiczna zaspokajana przez źródło presji antropogenicznej determinującej na stan wód w stopniu zagrażającym osiągnięciu celów środowiskowych”) i na obecnym etapie stwierdza się brak alternatywnych opcji zaspokojenia tych potrzeb (zob. kolumna pn. „Uzasadnienie braku alternatywnych opcji”). Warunkiem odstępowstwa jest pełne i terminowe wdrożenie programu działań (którego zakres i skuteczność określono w zestawach działań).							
4.	RW200010272 694	Korabiewka	Środkowa Wisła	Warszawa	naturalna część wód	umiarkowany stan	brak danych	zły	zagrożona	dobry stan ekologiczny; zapewnienie drożności cieku dla migracji ichtiofauny o ile jest monitorowany wskaźnik diadromiczny D; dobry stan chemiczny; do 2027r.
Odstępstwa RDW			TAK (w trybie art. 4 ust. 4 RDW) odstępstwo polegające na odroczeniu terminu osiągnięcia celów środowiskowych jest związane z tym, że nie są osiągnięte (lub są zagrożone) cele środowiskowe JCWP w zakresie wskaźników: azot ogólny, azot amonowy, azot azotanowy, fosfor ogólny, OWO, BZT5, fosforany. Jest to spowodowane warunkami naturalnymi (wskazanymi w kolumnie pn. „Warunki naturalne uniemożliwiające osiągnięcie celów środowiskowych w perspektywie do końca 2027 r. (lub roku 2039 - dla substancji priorytetowych wprowadzonych dyrektywą 2013/39/UE)”) a w odniesieniu do substancji priorytetowych wprowadzonych dyrektywą 2013/39/UE – brakiem możliwości technicznych (w tym: niewystarczającymi danymi na temat źródeł zanieczyszczenia) i nieproporcjonalnością kosztów. Warunkiem odstępowstwa jest pełne i terminowe wdrożenie programu działań (którego zakres i skuteczność określono w zestawach działań).							

Źródło: II aktualizacja Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły, 2022r.

* kod JCWprz zgodnie z układem jednostek planistycznych IIaPGW na lata 2022-2027

*** rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 25.06.2021 w sprawie klasyfikacji stanu ekologicznego, potencjału ekologicznego i stanu chemicznego oraz sposobu klasyfikacji stanu jednolitych części wód powierzchniowych, a także środowiskowych norm jakości dla substancji priorytetowych (Dz.U. 2021 poz. 1475).

Zgodnie z informacjami zawartymi w zaktualizowanym *Planie gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry* wszystkie JCWP zlokalizowane w zasięgu gminy Kowiesy to naturalne części wód. Dla wszystkich JCWP oceniono zły stan wód, ustalono cel środowiskowy do osiągnięcia do 2027r. i ustalono odstępstwa od osiągnięcia celu środowiskowego.

2.3.3 Wody podziemne

Na obszarze gminy Kowiesy stwierdzono występowanie wszystkich pięter wodonośnych wód podziemnych. Osady trzeciorzędowe, z uwagi na ich charakter litologiczny, miąższość i rozprzestrzenienie nie stanowią obfitych zasobów. Wodonośne piaski trzeciorzędowe miocenu, rzadziej oligocenu, występują głównie jako przewarstwienia iłów i węgla brunatnych. Wody tego piętra charakteryzują się małą wydajnością. Ujmowane są na terenie dawnej RSP w Woli Pękoszewskiej.

Powszechnie eksploatowane są wody piętra czwartorzędowego. Dzielą się na dwie warstwy wodonośne. Pierwsza związana jest z utworami piaszczystymi, występującymi od powierzchni terenu. Na tej warstwie bazują studnie kopane i studnie wiercone użytkownikom, których potrzeby wodne są niewielkie. Druga warstwa wodonośna zalega pod utworami pylasto – ilastymi. Wody tej warstwy mają charakter naporowy, a potencjalnie wydajności otworów studziennych mogą przekraczać 100 m³ /h. Obie warstwy wodonośne są eksploatowane w ramach zasobów wód podziemnych zlewni rzeki Rawki.

Cały obszar gminy Kowiesy położony jest w granicach Głównego Zbiornika Wód Podziemnych GZWP-215A Subniecka Warszawska – część centralna.

Obszar Gminy Kowiesy położony jest w granicy jednej jednolitej części wód podziemnych o kodzie PLGW200063 (zgodnie z nowym podziałem na lata 2016-2021, PIG). Poniżej przedstawiono charakterystykę stanu JCWPd, ocenę stanu wraz z celami środowiskowymi zgodnie ze zaktualizowanym w 2016r. „Planem gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły”.

Tabela 17. Charakterystyka i ocena stanu JCWPd na obszarze Gminy Kowiesy

L.p.	Jednolite części wód podziemnych (JCWPd)		Lokalizacja			Ocena stanu z PGW		Ocena nieosiągnięcia celów środowiskowych	Wyznaczony cel środowiskowy oraz termin osiągnięcia	Derogacje [symbol]
	Europejski kod JCWPd	Nazwa JCWPd	Region wodny	Nazwa dorzecza	RZGW	ilość.	chem.			
1.	PLGW200063	63	Środkowej Wisły	Wisła	Warszawa	dobry	dobry	niezagrożona	dobry stan chemiczny i dobry stan ilościowy	brak

Źródło: Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły – aktualizacja 2016r.

Zgodnie z informacjami zawartymi w „*Planie gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły*”, stanowiącym załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 18 października 2016 r., stan JCWPd o numerze 63 ocenia się jako dobry i niezagrożony osiągnięciem celu środowiskowego dla wód podziemnych, zgodnie z zapisami art. 4 Ramowej Dyrektywy Wodnej.

2.3.4 Geologia

Na całym obszarze gminy Kowiesy na powierzchni występują utwory czwartorzędowe, o zmiennej miąższości od kilku do kilkudziesięciu metrów (średnio 70 m), a bardzo dużą miąższość osiągają w rejonie wsi Kowiesy (120 m). Ich akumulacja nastąpiła głównie w czasie zlodowacenia środkowopolskiego. Po ustąpieniu lądolodu tego zlodowacenia na obszarze rozwijały się niemal wyłącznie (za wyjątkiem dolin rzek i niecek) procesy erozji i denudacji.

Głównym budulcem osadów czwartorzędowych są gliny zwałowe najstarszego zachowanego glaciału, leżące na nierównej powierzchni podłoża mezozoicznego i trzeciorzędowego, miejscami na

piaskach i mułkach. Przeciętna miąższość utworów trzeciorzędu wynosi poniżej 100 m i zaliczane są do miocenu i pliocenu. Osady oligoceńskie zajmują pas przechodzący przez gminę w kierunku północny zachód, południowy wschód.

Na powierzchni gliny zwałowej leżą płatami piaski, żwiry i głązy akumulacji lodowcowej, ze szczególną koncentracją w rejonie wsi Chrzczonowice, Chojnata, Turowa Wola, Paplin. Piaski i żwiry kemów – zgliniowane, pochodzenia glacialnego, powstałe w czasie stadiału podlasko – mazowieckiego zlodowacenia środkowo – polskiego lub w czasie deglacjacji po ustąpieniu lądolodu.

Doliny rzeczne zostały wyerodowane po zlodowaceniu środkowopolskim i zapełniły się osadami piasków i mułków w czasie od początku ostatniego glaciału po holocen.

Prawie cały obszar gminy charakteryzuje się gruntami nośnymi, korzystnymi do bezpośredniego posadowienia budynków. Jedynie obszary pochodzenia aluwialnego (doliny) są słabonośne, o zróżnicowanych własnościach geotechnicznych częściowo o dużej ściśliwości.

Na obszarze Gminy Kowiesy występują udokumentowane złoża kruszyw naturalnych (piasków i żwirów), z czego dwa złoża są rozpoznane szczegółowo, a pozostałe skreślone z bilansu zasobów. Charakterystykę złóż przedstawiono w tabeli poniżej.

Tabela 18. Charakterystyka udokumentowanych złóż kopalin na terenie Gminy Kowiesy

L.p.	Nazwa złoża	Stan	Kopalina	Zasoby (tys. ton) wg. stanu na 31.XII.2023 r.	
				Geologiczne bilansowe	Przemysłowe
1.	Paplin	M	piaski i żwiry	0	0
2.	Paplin 2	R	piaski i żwiry	291,08	0
3.	Paplin I	M	piaski i żwiry	0	0
4.	Paplin III	M	piaski i żwiry	0	0
5.	Paplin IV	R	piaski i żwiry	1450,04	0

Źródło: Bazy danych Państwowego Instytutu Geologicznego, Bilans zasobów złóż kopalin w Polsce wg. stanu na 31.XII.2023 r..

Objaśnienia:

Z - złożo, z którego wydobywanie zostało zaniechane/zakończone; T - złożo zagospodarowane, eksploatowane okresowo; M – skreślone z bilansu zasobów; R - złożo rozpoznane szczegółowo

2.3.5 Gleby

Obszar Gminy Kowiesy odznacza się dużym zróżnicowaniem warunków glebowych, charakterystycznych poprzez oznaczenie typów genetycznych gleb. Na większości obszarów występują gleby wysokich klas bonitacyjnych wykształcone na glinach zwałowych. Większa koncentracja występuje w rejonie Woli Pękoszewskiej, Zawad i Wycinki Wolskiej, mniejsza enklawa w rejonie Janowa oraz w zachodniej części rejonu Lisnej i Paplina. Obszary te zajmują pseudobielice i gleby brunatne kwaśne, lecz różnego pochodzenia. W południowej części są one pochodzenia pyłowego, zaś w północnej wytworzone z glin i piasków gliniastych mocnych, podścielone glinami. Są to grunty najlepsze do uprawy rolnej, zaliczane do kompleksów uprawowych żytnich, bardzo dobrych pszenno – żytnich w klasach bonitacji III – IV z przewagą IV klasy. Wymienionym rejonom gleb najlepszych towarzyszą w znacznych płatach gleby brunatne kwaśne wytworzone w części południowej z pyłów zwykłych, a w północnej z piasków gliniastych lekkich. Według klasyfikacji przydatności rolniczej należą do kompleksów uprawowych żytnich dobrych w klasie bonitacyjnej IV i V. Pozostałe tereny zajmują gleby głównie piaskowe (bielice, częściowo brunatne kwaśne). Zaliczane są do kompleksu żytniego słabego. Bonitacyjnie przeważają klasy VI. W dolinie rzeki Chojnatki i jej dopływów występują gleby wytworzone na podłożu piasków akumulacji wodnolodowcowej. Typologicznie są to gleby murszowo

– mineralne. Warunki glebowe gminy są sprzyjające dla rozwoju i intensyfikacji rolnictwa. Najkorzystniejsze, w skali gminy, są obszary północne, południowo-wschodnie i południowo-zachodnie.

2.3.6 Fauna, flora i obszary chronione

Komponenty biotyczne środowiska gminy Kowiesy tj. szata roślinna, fauna i ich różnorodność w znacznym stopniu stanowią o atrakcyjności i wartościach przyrodniczych obszaru. Decydują o formach i potrzebach ochrony środowiska.

Na obszarze gminy Kowiesy najcenniejsze przyrodniczo są ekosystemy leśne. Lasy wg. stanu na koniec 2023r. pokrywają 23,5% powierzchni gminy. Dla porównania lesistość województwa wynosi 21,4%, a powiatu skierniewickiego 21,7%. We wsiach o największej lesistości dominują lasy publiczne, które na terenie gminy zajmują powierzchnię 1535,77 ha czyli 77,5% powierzchni lasów w gminie. Obszary leśne występują w zwartym, największym kompleksie – 637,4 ha we wsi Wólka Jeruzalska, 421,3 ha w Zawadach oraz w mniejszych we wsiach: Chojnata (299,2 ha), Jeruzal (117,4 ha). Znaczną lesistością odznaczają się wsie: Borszyce, Chełmce, Lisna, Paplin, Budy Chojnackie i Ulaski. Najmniejszą powierzchnię zalesioną posiadają wsie: Stary Wylezin, Franciszków w granicach 2,0 ha. Wieś Janów jest pozbawiona lasów.

Gmina Kowiesy znajduje się w zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Grójec. Obecnie dla Nadleśnictwa Grójec, został sporządzony projekt Planu Urządzenia Lasu na lata 2024-2033. W ramach projektu planu urządzenia lasu zaplanowane zostały wskazówki gospodarcze w zakresie odnowień, pielęgnacji lasu i przebudowy drzewostanów. Zakres planowanych prac w wymiarze powierzchniowym przedstawia się następująco: przebudowa drzewostanów – 383,65 ha, odnowienia – 249,07 ha, pielęgnowanie lasu – 1 071,43 ha.

Zbiorowiska leśne będące w posiadaniu prywatnych właścicieli są mniejsze powierzchniowo. Przeważnie występują one w sąsiedztwie lasów państwowych, bądź jako małe enklawy rozproszone wśród pól uprawnych i nad ciekami, podnosząc atrakcyjność krajobrazu.

Dominującym typem fitocenozy leśnych jest bór mieszany. Ogólną cechą zespołu jest dominacja w drzewostanie sosny. W wielu płatach jest ona jedynym komponentem drzewostanu. Dość często spotykany jest w obniżeniach terenu i zagłębieniach, śródlądowy bór wilgotny. Dość dużą powierzchnię zajmują fitocenozy boru suchego w lasach prywatnych przylegających do doliny Chojnatki. Stosunkowo małymi płatami i w rozproszeniu występują fitocenozy świetlistego lasu dębowego. Zbiorowiska łęgowe, głównie jesionowo – olszowe występują na niewielkich powierzchniach w dolinie Chojnatki.

Na terenie gminy Kowiesy znaczną powierzchnię zajmują leśne zbiorowiska zastępcze, które powstały w wyniku zalesień gruntów rolnych. Są to na ogół różnowiekowe monokultury sosny, laski brzozowo – sosnowe lub tylko brzozowe tzw. „brzeźniaki”. W przewadze są to powierzchniowo niewielkie obszary leśne rozproszone w całym obszarze wśród pól.

Wśród roślinności nieleśnej, najbardziej rozpowszechnione są zbiorowiska łąk, zarośli, chociaż dość liczna jest grupa zbiorowisk szuwarowych.

Z terenów gminy Kowiesy znaczną ostoją różnorodności gatunkowej odznacza się uroczysko „Las Jeruzalski”, obejmujący między innymi dolinę cieku wraz z terenami przyległymi. Występuje tu duża różnorodność fitocenozy liściastych, wśród których znajduje się wilgotny grąd, łęg olszowy, dąbrowa świetlista, bór mieszany oraz sosnowy świeży. Na szczególną uwagę zasługują stanowiska: kokoryczy pełnej, bluszczu pospolitego, zdrojówki rutewkowatej.

Struktura użytkowania przestrzeni i udział w niej szaty roślinnej, w dużym stopniu decyduje o występowaniu fauny. W obszarach leśnych występuje: sarna, daniel, wiewiórka; w ekosystemach

wodno – łąkowych: płazy, awifauna, natomiast na obszarze upraw rolniczych dominują gatunki roślinożerne - szkodniki upraw.

Zgodnie z *Ustawą z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2023r., poz. 1336 ze zm.)*; oraz Centralnym Rejestrem Form Ochrony Przyrody w Polsce na obszarze gminy Kowiesy występują obszarowe formy ochrony przyrody wskazane w poniższej tabeli.

Tabela 19. Zestawienie ustanowionych obszarowych form ochrony przyrody na obszarze gminy Kowiesy

L.p.	Forma ochrony	Nazwa	Akt powołujący i zmieniający/ Plany ochrony
1.	Park Krajobrazowy	Bolimowski Park Krajobrazowy	1) Rozporządzenie Nr 36/2005 Wojewody Łódzkiego z dnia 17 października 2005 r. w sprawie Bolimowskiego Parku Krajobrazowego, znajdującego się w granicach województwa łódzkiego (Dz. Urz. z 2005 r. Nr 318, poz. 2928). 2) Wyrok nr II SA/Łd 265/15 Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Łodzi z dnia 17 czerwca 2015 r. (Dz. Urz. z 2015 r. poz. 3465) 3) Uchwała Nr LXI/1684/10 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 26 października 2010 r. w sprawie: powiększenia obszaru Bolimowskiego Parku Krajobrazowego znajdującego się w granicach województwa łódzkiego (Dz. Urz. z 2010 r. Nr 342, poz. 3013) Plan ochrony: 4) Rozporządzenie Nr 4/2008 Wojewody Łódzkiego z dnia 27 lutego 2008 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony Bolimowskiego Parku Krajobrazowego (Dz. Urz. z 2008 r. Nr 73, poz. 733).
2.	Obszar Chronionego Krajobrazu	Bolimowsko-Radziejowski z doliną Środkowej Rawki (woj. łódzkie)	1) Rozporządzenie nr 36 Wojewody Skierniewickiego z dnia 28 lipca 1997 r. w sprawie wyznaczenia obszarów chronionego krajobrazu (Dz. Urz. Nr 18, poz. 113)
3.	Obszar Chronionego Krajobrazu	Dolina Chojnatki	1) Uchwała Nr XXXI/612/12 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 18 grudnia 2012 r. w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu Dolina Chojnatki (Dz. Urz. z dnia 18 stycznia 2013 r. poz. 264)
4.	Pomniki przyrody	Pomniki przyrody ożywionej	1) Zarządzenie Nr 6 Wojewody Skierniewickiego z dnia 03 marca 1990 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody: – Jesion wyniosły - <i>Fraxinus excelsior</i> (Wola Pękoszewska, park podworski przy szkole dz. Nr 224) – Kasztanowiec zwyczajny (Kasztanowiec biały) - <i>Aesculus hippocastanum</i> (Wola Pękoszewska, park podworski przy szkole dz. Nr 224) – Kasztanowiec zwyczajny (Kasztanowiec biały) - <i>Aesculus hippocastanum</i> (Wola Pękoszewska, park podworski przy szkole dz. Nr 224) – Dąb szypułkowy - <i>Quercus robur</i> (Wola Pękoszewska, park podworski przy szkole dz. Nr 224) – Klon pospolity (Klon zwyczajny) - <i>Acer platanoides</i> (Wola Pękoszewska, park podworski dz. Nr 224) – Klon pospolity (Klon zwyczajny) - <i>Acer platanoides</i> (Wola Pękoszewska, park podworski dz. Nr 224) – Lipa drobnolistna - <i>Tilia cordata</i> (Wola Pękoszewska, park podworski przy szkole dz. Nr 224) – Lipa drobnolistna - <i>Tilia cordata</i> (Lisna, park podworski dz. Nr 167) – Lipa drobnolistna - <i>Tilia cordata</i> (Lisna, park podworski dz. Nr 167) – Wiąz szypułkowy - <i>Ulmus laevis</i> (<i>Ulmus pedunculata</i>, <i>Ulmus effusa</i>) (Lisna, park podworski dz. Nr 167) 2) Decyzja Dyrektora WOŚiGW z dn.10.05.1982 r : – Jesion wyniosły - <i>Fraxinus excelsior</i> (Wola Pękoszewska, park podworski przy szkole dz. Nr 224) 3) Zarządzenie Nr 29 Wojewody Skierniewickiego z dnia 31 grudnia 1986 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody : – Kasztanowiec - <i>Aesculus</i> sp. (Turowa Wola, park podworski dz. Nr

L.p.	Forma ochrony	Nazwa	Akt powołujący i zmieniający/ Plany ochrony
			116) – Kasztanowiec - Aesculus sp. (Turowa Wola, park podworski dz. Nr 116) – Kasztanowiec - Aesculus sp. (Turowa Wola, park podworski dz. Nr 116) – Kasztanowiec - Aesculus sp. (Turowa Wola, park podworski dz. Nr 116) – Lipa - Tilia sp. (Turowa Wola, park podworski dz. Nr 116) – Klon pospolity (Klon zwyczajny) - Acer platanoides (Turowa Wola, park podworski dz. Nr 116) – Klon pospolity (Klon zwyczajny) - Acer platanoides (Turowa Wola, park podworski dz. Nr 116)
5.	Pomniki przyrody	Pomniki przyrody nieożywionej	1) Zarządzenie Nr 6 Wojewody Skierniewickiego z dnia 03 marca 1990 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody: – głąz narzutowy (Głąz Mszczonowski w Zawadach)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Centralnego Rejestru Form Ochrony Przyrody, Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, grudzień 2023 r.

Z dostępnych danych wynika, że na obszarze gminy Kowiesy nie występują siedliska obszarów Natura 2000 zgodnie z *Rozporządzeniem w sprawie siedlisk przyrodniczych oraz gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty, a także kryteriów wyboru obszarów kwalifikujących się do uznania lub wyznaczenia, jako obszary Natura 2000* [19], nie występują gatunki chronione zgodnie z *Rozporządzeniem w sprawie ochrony gatunkowej roślin, ochrony gatunkowej grzybów i ochrony gatunkowej zwierząt* [15] [16] [17], gatunki z załącznika IV Dyrektywy Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (Dz. U. L 206 z 22.7.1992, str. 7) tzw. *Dyrektywy Siedliskowej*, a także gatunki zagrożone wyginięciem (np. znajdujących się na regionalnej czerwonej liście) lub rzadkie.

Na obszarze gminy Kowiesy znajdują się dwie strefy ochrony ostoi, miejsc rozrodu i regularnego przebywania zwierząt gatunków objętych ochroną gatunkową, o których mowa w art. 60 ust. 3 *Ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody* (Dz. U. z 2023r., poz. 1336 ze zm.).

2.3.7 Klimat

Warunki klimatyczne w obrębie gminy Kowiesy są korzystne, a na tę ocenę główny wpływ mają warunki solarne wyróżniające się stosunkowo małym zachmurzeniem, dużą ilością dni pogodnych, wysokimi sumami promieniowania słonecznego i znaczną liczbą godzin słońca.

Rejon Gminy Kowiesy należy do dzielnicy klimatycznej Wielkich Dolin, a według podziału rolniczo – klimatycznego jest to dzielnica środkowa.

Lokalne cechy warunków klimatycznych gminy Kowiesy można określić następująco:

- średnia temperatura roczna 7 – 8° C,
- 100 – 110 dni przymrozkowych,
- okres wegetacyjny 210 – 220 dni,
- pokrywa śnieżna utrzymuje się od 38 do 60 dni,
- względna mała częstotliwość opadów gradu,
- wysoka roczna suma promieniowania słonecznego (ok. 86 kcal/cm²),
- średnie usłonecznienie 4,6 godzin,
- średnia temperatura najcieplejszego miesiąca (lipiec) – 18 ° C,
- średnia temperatura miesiąca najzimniejszego (luty) – 3,4 ° C.

Warunki w skali lokalnej modyfikowane są wpływem podłoża gruntowego w kontakcie z atmosferą. Czynniki takie jak: szata roślinna, ukształtowanie powierzchni terenu, ekspozycja, rodzaj powierzchni powodują wzrost przestrzennego zróżnicowania elementów klimatu. Rozkład roczny sum opadów wynosi 523 mm. Parowanie terenowe waha się w granicach od 500 – 520 mm rocznie. Oznacza to, że nawet przy normalnych opadach może występować deficyt wód w glebie, ponieważ część wody opadowej bierze udział w odpływie powierzchniowym. Przy nagłych opadach i utrudnionej infiltracji odpływ ten jest znaczny.

Rejon Woli Pękoszewskiej po Pękoszew i północne fragmenty Franciszkowa oraz Chojnaty, charakteryzuje się szczególnie korzystnymi warunkami klimatu lokalnego. Obszary te są dobrze przewietrzane, mała częstotliwość występowania mgieł oraz dobre warunki termiczno – wilgotnościowe.

Obszary gminy związane z doliną rzeki Chojnatki i jej dopływów, odznaczają się gorszym, bądź okresowo gorszym mikroklimatem. Ma to związek z płytszym zaleganiem wód gruntowych, obniżeniem terenu i większym prawdopodobieństwem występowania lokalnych mgieł.

Kompleksy leśne występujące w zachodniej części gminy charakteryzują się swoistymi warunkami klimatycznymi: wahania temperatury są niewielkie, podwyższona wilgotność, znaczna zaciśność. Warunki te wpływają również dodatnio na klimat terenów przyległych.

Natomiast mikroklimat pozostałych części obszaru gminy charakteryzuje się zwiększonymi prędkościami wiatru, mniejszą ilością opadów, korzystnymi warunkami termicznymi, co sprzyja uprawom polowym, lecz z drugiej strony może powodować nadmierne przesuszenie gleb. W terenach tych, z uwagi na brak lasów wpływających stabilizująco na krótkoterminowe wahania meteorologiczne, następuje zwiększone parowanie terenowe, powodując okresowo niedobór wody w glebie.

2.3.8 Powietrze

Regionalny Wydział Monitoringu Środowiska w Łodzi nie posiada na terenie gminy Kowiesy punktów monitoringu jakości powietrza. Główny Inspektor Ochrony Środowiska (w tym Regionalne Wydziały Monitoringu Środowiska GIOŚ na poziomie województw) dokonuje oceny poziomów substancji w powietrzu w danej strefie, a następnie dokonuje klasyfikacji stref, dla każdej substancji odrębnie, według określonych kryteriów. Zgodnie z klasyfikacją stref obszar Gminy Kowiesy znajduje się w strefie łódzkiej. Wyniki klasyfikacji strefy ze względu na poziomy zanieczyszczeń przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 20. Klasyfikacja stref w ramach oceny jakości powietrza w strefie łódzkiej za lata 2020-2023 dla kryterium ochrony zdrowia

Klasy dla poszczególnych zanieczyszczeń												
	SO ₂	NO ₂	CO	C ₆ H ₆	PM ₁₀	PM _{2,5}	Pb	As	Cd	Ni	B(a)P	O ₃
Kryterium ochrona zdrowia												
Rok 2020	A	A	A	A	C	C1 ³	A	A	A	A	C	A ¹
Rok 2021	A	A	A	A	C	C1 ⁴	A	A	A	A	C	C1 ⁴
Rok 2022	A	A	A	A	C	C1 ³	A	A	A	A	C	A ¹
Rok 2023	A	A	A	A	A	A1 ³	A	A	A	A	C	A ¹

¹ - dla ozonu – poziom celu długoterminowego, strefy uzyskały klasę D2

² - Dla pyłu PM_{2,5} – poziom dopuszczalny I faza, wszystkie strefy uzyskały klasę C1

³ - Dla pyłu PM_{2,5} – poziom dopuszczalny I faza, strefy uzyskały klasę A

⁴ - Dla pyłu zawieszonego PM_{2,5} – poziom dopuszczalny I faza: strefa łódzka uzyskała klasę C, strefa Aglomeracja Łódzka klasę A

Objaśnienia:

- klasa A - stężenia zanieczyszczeń na terenie strefy nie przekraczają poziomów dopuszczalnych i poziomów docelowych
- klasa C - stężenia zanieczyszczeń na terenie strefy przekraczają poziomy dopuszczalne i poziomy docelowe.

Źródło: Ocena jakości powietrza w województwie łódzkim za lata 2018-2021, RWMŚ w Łodzi, GIOŚ

Tabela 21. Klasyfikacja stref w ramach oceny jakości powietrza w strefie łódzkiej za lata 2020-2023 dla kryterium ochrony roślin

Klasy dla poszczególnych zanieczyszczeń			
	SO ₂	NO _x	O ₃ ³
Kryterium ochrona roślin			
Rok 2020	A	A	A ¹
Rok 2021	A	A	A ¹
Rok 2022	A	A	A ¹
Rok 2023	A	A	A ¹

¹ - dla ozonu – poziom celu długoterminowego strefa łódzka uzyskała klasę D2

Źródło: Ocena jakości powietrza w województwie łódzkim za lata 2018-2021, RWMŚ w Łodzi, GIOŚ

- klasa A - stężenia zanieczyszczeń na terenie strefy nie przekraczają poziomów dopuszczalnych i poziomów docelowych
- klasa C - stężenia zanieczyszczeń na terenie strefy przekraczają poziomy dopuszczalne i poziomy docelowe.

W strefie łódzkiej dla kryterium ochrony zdrowia w latach 2023 odnotowano przekroczenia poziomów dopuszczalnych następujących substancji tj. PM₁₀, PM_{2,5} i benzo(a)pirenu i ozonu. W przypadku pyłu zawieszonego PM₁₀, wynikowa klasa C jest efektem przekroczenia poziomu dopuszczalnego normy dobowej i średniorocznej. W ostatnim roku tj. 2023 nie odnotowano przekroczeń tego wskaźnika. Przy benzo(a)pirenie o wynikowej klasie C decyduje przekroczony poziom docelowy.

2.3.9 Hałas

Źródłem hałasu na terenie gminy Kowiesy jest przede wszystkim transport drogowy. Na poziom hałasu drogowego ma wpływ szereg czynników związanych z ruchem pojazdów i parametrami drogi. Do najważniejszych z nich należą: natężenie ruchu związane bezpośrednio ze znaczeniem drogi w układzie komunikacyjnym, struktura ruchu (udział pojazdów ciężkich i hałaśliwych), średnia prędkość pojazdów i ich stan techniczny, płynność ruchu oraz rodzaj i stan nawierzchni.

Hałas drogowy jest zjawiskiem o tendencjach wzrostowych, uzależnionym od takich czynników jak: wskaźnik presji motoryzacji, gęstość sieci dróg i odległość terenów stale zamieszkiwanych od dróg o dużym natężeniu. Środki transportu są ruchomymi źródłami hałasu decydującymi o parametrach klimatu akustycznego przede wszystkim na terenach zurbanizowanych. Z uwagi na wzrastającą liczbę pojazdów i zwiększające się natężenie ich ruchu można przyjąć, że na terenie gminy Kowiesy utrzymywać się będzie tendencja wzrostowa natężenia hałasu związanego z ruchem kołowym. Należy jednak podkreślić, że wzrost natężenia hałasu nie jest wprost proporcjonalny do wzrostu natężenia ruchu samochodowego i rośnie wolniej. Wynika to głównie z poprawy jakości użytkowanych samochodów.

Przez teren Gminy Kowiesy przebiegają dwie główne trasy, będące źródłem uciążliwości akustycznych:

- droga ekspresowa S8 przebiegająca od Wrocławia do Białegostoku. Łączy aglomeracje: wrocławską, łódzką, warszawską i białostocką.
- droga krajowa nr 70 leżąca na obszarze województw łódzkiego i mazowieckiego. Trasa łączy Łowicz z S8 w Zawadach.

Na nadmierny hałas narażeni są mieszkańcy domów położonych w pobliżu tych szlaków komunikacyjnych, głównie pierwsza linia zabudowy od ciągów komunikacyjnych. Na zwiększone natężenie hałasu mogą być narażeni mieszkańcy miejscowości: Chrzczonowice, Wędrogów, Wymysłów, Kowiesy, Franciszków.

Ze „Strategicznej mapy hałasu dla dróg krajowych o ruchu powyżej 3 000 000 pojazdów rocznie w województwie łódzkim” (2022r.), że na terenie gminy Kowiesy od drogi ekspresowej S8 odnotowano następujące przekroczenia wskazane w poniższej tabeli:

Tabela 22. Przekroczenia hałasu generowanego przez drogę ekspresową S8 na terenie gminy Kowiesy

Przekroczenia L_{DWN}	Przekroczenia L_N
Chrzczonowice Brak przekroczeń. Kowiesy Przekroczenia w zakresie od 1 dB do 5 dB sięgają 6 budynków chronionych. Przekroczenia w zakresie od 5 dB do 10 dB sięgają 2 budynków chronionych. Przekroczenia w zakresie od 10 dB do 15 dB nie sięgają zabudowy chronionej. Przekroczenia powyżej 15 dB nie sięgają zabudowy chronionej. Wędrogów Przekroczenia w zakresie od 1 dB do 5 dB sięgają 1 budynku chronionego. Wymysłów Przekroczenia w zakresie od 1 dB do 5 dB sięgają 1 budynku chronionego. Zawady Przekroczenia w zakresie od 1 dB do 5 dB nie sięgają zabudowy chronionej.	Chrzczonowice Przekroczenia w zakresie od 1 dB do 5 dB nie sięgają zabudowy chronionej. Kowiesy Przekroczenia w zakresie od 1 dB do 5 dB sięgają 4 budynków chronionych. Przekroczenia w zakresie od 5 dB do 10 dB sięgają 1 budynku chronionego. Przekroczenia w zakresie od 10 dB do 15 dB nie sięgają zabudowy chronionej. Wędrogów Przekroczenia w zakresie od 1 dB do 5 dB sięgają 1 budynku chronionego. Wymysłów Przekroczenia w zakresie od 1 dB do 5 dB sięgają 1 budynku chronionego. Zawady Przekroczenia w zakresie od 1 dB do 5 dB sięgają 2 budynków chronionych.

Źródło: Strategiczne mapy hałasu dla dróg krajowych o ruchu powyżej 3 000 000 pojazdów rocznie w województwie łódzkim (2022r.)

2.3.10 Krajobraz kulturowy

O bogatej przeszłości terenów dzisiejszej gminy Kowiesy świadczą rozsiane po całym jej obszarze zabytki architektury i budownictwa, reprezentujące różne style, od gotyckiego począwszy. Gmina posiada opracowaną „Gminną ewidencje zabytków gminy Kowiesy” przyjętą Zarządzeniem Nr 67/2014 Wójta Gminy Kowiesy z dnia 30 grudnia 2014r..

Na terenie gminy Kowiesy ochroną prawną zostały objęte następujące zabytki wpisane do rejestru zabytków:

- kościół p.w. św. Marcina (wieś Chojnata) - wpisany do rejestru zabytków na mocy decyzji nr 529-XII-15 z dnia 08.04.1950 oraz 274/204 z 29.12.1967 roku. - kościół murowany o cechach gotyku mazowieckiego,
- dzwonnica (wieś Chojnata) – wpisana do rejestru zabytków na mocy decyzji nr 884/252 z dnia 29.12.1967r. – drewniana, posadowiona na niskiej podmurówce,
- cmentarz przykościelny (wieś Chojnata) - wpisany do rejestru zabytków na mocy decyzji nr 906A z dnia 22.01.1993r. – teren cmentarza ogrodzony murem przy ogrodzeniu liczny starodrzew,
- dwór (wieś Chojnata) - wpisany do rejestru zabytków na mocy decyzji nr 612 A z dnia 28.07.1983 r.,
- park (wieś Chojnata), jest to ogród dworski kwaterowy w kształcie kwadratu z 1812 roku – wpisany wraz ze strefą ochrony ekologicznej do rejestru zabytków na mocy decyzji nr 498 A z dnia 16.09.1978 r.,
- kościół par. p.w. Podwyższenia Krzyża (wieś Jeruzal) – wpisany do rejestru zabytków na mocy decyzji nr 889/257 z dnia 29.12.1967 r.,

- dzwonnica (wieś Jeruzal) – wpisana do rejestru zabytków na mocy decyzji nr 890/258 z dnia 29.12.1967 r.,
- cmentarz przykościelny (wieś Jeruzal) – wpisany do rejestru zabytków na mocy decyzji nr 963 z dnia 18.04.1994 r.,
- park dworski wraz ze strefą ochrony ekologicznej (wieś Paplin) o charakterze krajobrazowym z XIX/XX w o czytelnym układzie przestrzennym i nie zmienionym kształcie – wpisany do rejestru zabytków na mocy decyzji nr 496 z dnia 16.09.1978 r.,
- dwór (wieś Turowa Wola) z 1876 roku – wpisany do rejestru zabytków na mocy decyzji nr 916/284 z dnia 29.12.1967r.,
- park (wieś Turowa Wola), który obecnie w krajobrazie naturalnym przedstawia małą wartość, wg. zapisów „jest to dziś duża kępa drzew widoczna z drogi” – wpisany do rejestru zabytków w granicach strefy zabytkowej i ekologicznej na mocy decyzji nr 499 z dnia 29.12.1967 r.,
- mogiła zbiorowa z 1944r. – żołnierzy AK z II wojny światowej o pow. 4,0 m² (wieś Ulaski) – wpisana do rejestru zabytków na mocy decyzji nr 907 z dnia 22.12.1992 r.,
- park dworski o charakterze krajobrazowym, którego założenie w okresie międzywojennym uległo przebudowie, a do dzisiaj z układu zabytkowego zachowała się część układu przestrzennego oparta na rzece Chojnatce (wieś Wędrogów) – wpisany do rejestru zabytków wraz ze strefą ochrony ekologicznej na mocy decyzji nr 497 z dnia 16.09.1978 r.,
- zespół dworski – dwór, spichlerz, obora, parnik z XIX w (wieś Wola Pękoszewska) – wpisane do rejestru zabytków na mocy decyzji nr 518 z dnia 30.01.1979 r.,
- park założony na bazie prostokąta, który cechuje rozmach i powiązanie z otaczającym krajobrazem z pocz. XIX w (wieś Wola Pękoszewska) – wpisany do rejestru zabytków na mocy decyzji nr 495 z dnia 16.09.1978 r.,

Na terenie gminy Kowiesy ochroną prawną zostały objęte następujące zabytki ujęte w gminnej ewidencji zabytków:

- cmentarz grzebalny rzymsko-katolicki z ok. 1800 r. o pow. 1,59 ha we wsi Jeruzal,
- plebania murowana we wsi Jeruzal,
- dwór murowany z roku 1870 w Paplinie na terenie parku wpisanego do rejestru zabytków,
- dwór murowany z ok. 1900 r. i otaczające go pozostałości parku krajobrazowego we wsi Lisna,
- stajnia murowana zlokalizowana w sąsiedztwie dworu zabytkowego wpisanego do rejestru zabytków we wsi Turowa Wola,
- dwór murowany z ok. 1850 r. na terenie parku wpisanego do rejestru zabytków w Wędrogowie,
- cmentarz grzebalny rzymsko-katolicki z połowy XIX wieku o pow. 1,47 ha (stara część) we wsi Chojnata,
- cmentarz mariawicki zał. ok. I poł. XX w. starokatolicki o ogólnej powierzchni 0,13 ha (wieś Wólka Jeruzalska),
- plebania drewniana – murowana we wsi Wólka Jeruzalska,
- cmentarz ewangelicko-augsburski zał. prawdopodobnie 1829 r. o pow. 0,16 ha (nieczynny prawdopodobnie od 1945 roku) położony we wsi Stary Wylezin,
- droga kamienna o długości 62,0 m, stanowiąca fragment drogi polnej (fragm. działki ewid. o nr 50), we wsi Lisna, do ujęcia w GEZ,
- kapliczki we wsiach: Wola Pękoszewska (dwie), Wólka Jeruzalska (jedna, murowana z ok. 1850 r.), Jeruzal (jedna) i Budy Chojnackie (jedna), Chrzczonowice (jedna, murowana z ok. 1916 r.).

2.4 Uwarunkowania gospodarcze

2.4.1 Struktura podmiotów gospodarczych

Gmina Kowiesy to gmina typowo rolnicza, w której wiodącym kierunkiem produkcji jest sadownictwo oraz coraz bardziej rozwijające się warzywnictwo.

W Gminie Kowiesy (wg danych BDL GUS, stan na koniec 2023r.) zarejestrowanych było 241 podmiotów gospodarki narodowej. W przeważającej większości podmioty te reprezentowały sektor prywatny – 97,1 %. Sektor publiczny stanowił 2,9%. Na przestrzeni 4 lat, tj. od roku 2020 do roku 2023, liczba podmiotów w sektorze publicznym wzrosła o 12,5%. Wzrost liczby podmiotów odnotowano również w sektorze prywatnym – o 5,4%. Liczba podmiotów gospodarki narodowej w gminie w 2023r. wzrosła ogółem o 4,8% w porównaniu do roku 2020. Zgodnie z danymi przedstawionymi w tabeli poniżej, największy udział wśród ogółu podmiotów gospodarczych według poszczególnych sektorów własnościowych, stanowią osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. W 2023 r. podmioty te stanowiły niemalże 78,8 % podmiotów zarejestrowanych na terenie Gminy Kowiesy. Fakt ten świadczy o tym, iż w gminie Kowiesy utrzymuje się tendencja prowadzenia mikroprzedsiębiorstw w formie jednoosobowych działalności gospodarczych. Rozwój mikro- i małej przedsiębiorczości należy uznać za zjawisko korzystne, z uwagi na wysoką konkurencyjność, szybkość reagowania na potrzeby rynku oraz nowe dynamiczne miejsca pracy.

W poniższej tabeli przedstawiono szczegółową strukturę podmiotów gospodarczych w gminie Kowiesy na przestrzeni lat 2020-2023.

Tabela 23. Podmioty gospodarki narodowej w Gminie Kowiesy w latach 2020-2023

RODZAJE PODMIOTÓW GOSPODARKI NARODOWEJ	Rok	2020	2021	2022	2023
	sektor publiczny - ogółem	8	7	7	7
	sektor publiczny - państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego	6	5	5	5
	sektor prywatny - ogółem	222	232	242	234
	sektor prywatny - osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	184	193	201	190
	sektor prywatny - spółki handlowe	6	7	9	11
	sektor prywatny - spółdzielnie	2	2	2	2
	sektor prywatny - fundacje	1	2	2	2
	sektor prywatny - stowarzyszenia i organizacje społeczne	14	14	14	16
	SUMA OGÓŁEM	230	239	249	241

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych, GUS, 2024r.

Poniżej w tabeli przedstawiono zgrupowanie podmiotów zarejestrowanych na terenie gminy Kowiesy według sekcji PKD 2007 wedle danych za 2023 r. Z zaprezentowanych danych wynika, iż znaczny odsetek przedsiębiorców działał w sektorze handlu hurtowego i detalicznego, napraw pojazdów samochodowych i motocykli (sekcja G), tj. 21,3 % ogółu podmiotów, jak również sekcji budownictwa (F – 17,2%). Również duży odsetek przedsiębiorstw dotyczył sekcji związanej z pozostałą działalnością usługowa (7,4%), a także transportem i gospodarką magazynową (9,0%).

Tabela 24. Rodzaje działalności gospodarczych na terenie gminy Kowiesy na koniec 2023 r.

Nazwa sekcji wg PKD	Ogółem [liczba podmiotów]
A. Rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo i rybactwo	8
B. Górnictwo i wydobywanie	0
C. Przetwórstwo przemysłowe	16
D. Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	0
E. Dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	1
F. Budownictwo	42
G. Handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	52
H. Transport, gospodarka magazynowa	22
I. Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	10
J. Informacja i komunikacja	6
K. Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	2
L. Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	4
M. Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	17
N. Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	14
O. Administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	7
P. Edukacja	10
Q. Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	8
R. Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	6
S. Pozostała działalność usługowa	18
T. Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby	
Ogółem:	244

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych, GUS, 2024r.

Do największych zakładów z punktu widzenia rozwoju gospodarczego gminy Kowiesy należą wskazane poniższej tabeli.

Tabela 25. Największe zakłady na terenie gminy Kowiesy

Nazwa i adres firmy	Rodzaj działalności
HAK – POL Sylwester Imioła Chojnata	produkcja i sprzedaż haków holowniczych
Szymon Karpiński WTS Wędrogów	stacja diagnostyczna, naprawa, części, myjnia, serwis
Piotr Jazowski JP TRANS Wola Pękoszewska	konserwacja i naprawa pojazdów samochodowych, usługi transportowe
PHU MENA Marzena Jazowska Wola Pękoszewska	konserwacja i naprawa pojazdów samochodowych, usługi transportowe
Witold Marzinek RENOVE Wola Pękoszewska	produkcja chemii przemysłowej i budowlanej
FRESH FRUIT Sp. z o.o. Rafał Zdieszzyński – sortownia w Kowiesach	sortownia owoców
Janusz Zdieszzyński JANEX – Stary Wylezin	sortownia owoców
Centrum Logistyczne FM Logistic	logistyka, magazyny wielkopowierzchniowe – planowane uruchomienie 2025 r.

Źródło: Dane przekazane przez Urząd Gminy Kowiesy, stan na marzec 2024r.

Bardzo ważne podczas analizy gospodarki i jej potencjału jest przeanalizowanie infrastruktury drogowej oraz położenia geostrategicznego gminy. Infrastruktura drogowa jest włączana do zasobu

czynników produkcji określających ogólny poziom produkcji gminy i regionu. Czynniki te należą do dwóch podgrup, tj. czynniki „sztywne” potencjału regionalnego, jak np. występowanie bogactw naturalnych, korzystna lokalizacja, struktura sektorowa, infrastruktura różnego rodzaju (transportowa, telekomunikacyjna, wodno – kanalizacyjna, edukacja, usługi służby zdrowia itp.) oraz „mobilne” (podlegające możliwości przepływu między regionami, w zależności od oferowanego wynagrodzenia) prywatne czynniki produkcji, tj. kapitał ludzki i rzeczowy.

Wyposażenie w sieć transportową pozwala przedsiębiorstwom zlokalizowanym w danym rejonie na obniżenie kosztów dostarczania surowców i dystrybucji towarów do/z firmy (poprzez tańszy i szybszy transport, lepszą organizację systemów logistycznych itp.). Wpływa to – po pierwsze – na pojawienie się korzyści skali, a co się może z tym wiązać – efektywniejsze wykorzystanie prywatnych czynników wytwórczych i większą konkurencyjność produkowanych dóbr, a po drugie – może w dalszej kolejności przyczynić się do ekspansji firmy na inne rynki, w efekcie – do uzyskania dodatkowych rosnących korzyści skali.

Udoskonalenia po stronie infrastruktury transportowej mogą przynieść zachętę do lokalizacji podmiotów gospodarczych i gospodarstw domowych. Po pierwsze pojawiają się zmiany w przestrzennej redystrybucji produkcji, zatrudnienia, a co za tym idzie także w rozkładzie populacji (zyskują rejony lepiej wyposażone w sieć komunikacyjną). Te zmiany lokalizacyjne powodują dalsze udoskonalenia, gdyż ekspansja produkcji na danym obszarze wpływa na szersze wykorzystanie znajdującego się tam wyposażenia kapitałowego oraz skłania do podejmowania nowych inwestycji.

2.4.2 Rolnictwo

Gmina Kowiesy jest gminą typowo rolniczą, ukierunkowaną głównie na sadownictwo i warzywnictwo. Najbardziej istotnym czynnikiem środowiska przyrodniczego wpływającym między innymi na strukturę upraw są gleby. Gmina Kowiesy charakteryzuje się dość dobrą jakością gleb, udział gleb klasy dobrej - III i średniej - IV stanowi największy udział. Na obszarze gminy nie spotyka się gleb I i II klasy bonitacyjnej. Najwartościowsze w skali gminy są gleby zaliczone do III klasy gruntów użytkowanych rolniczo.

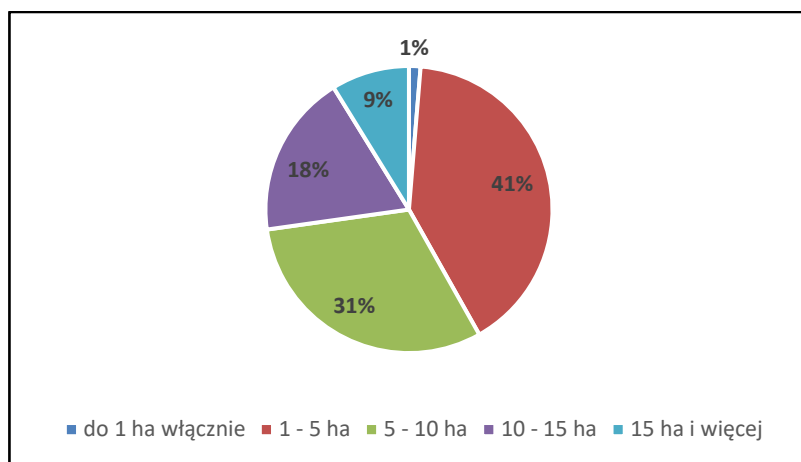
Teren gminy jest znacznie zróżnicowany pod względem warunków glebowych. Najlepsze warunki dla rozwoju produkcji roślinnej mają wsie: Wola Pękoszewska, Janów i Pękoszew, gdzie udział gleb dobrych wynosi ponad 85%. Najgorsze jakościowo gleby występują we wsiach Chełmce i Ulaski, w których udział gleb wysokiej klasy nie przekracza 25%.

Ogółem na terenie Gminy Kowiesy funkcjonuje 614 gospodarstw rolnych (Powszechny Spis Rolny 2020). Kowiesy to gmina typowo rolnicza, w której wiodącym kierunkiem produkcji jest sadownictwo oraz coraz bardziej rozwijające się warzywnictwo.

Tabela 26. Struktura gospodarstw rolnych na terenie Gminy Kowiesy

Gospodarstwa rolne	Liczba	Powierzchnia [ha]
Ogółem:	614	5 242,02
do 1 ha łącznie	8	15,94
1 - 5 ha	249	819,82
5 - 10 ha	190	1 543,79
10 -15 ha	113	1 487,68
15 ha i więcej	54	1 374,69

Źródło danych: Bank Danych Lokalnych – Powszechny Spis Rolny 2020, GUS

Wykres 8 Udział gospodarstw rolnych na terenie Gminy Kowiesy

Na terenie gminy Kowiesy dominują gospodarstwa od 1 – 5 ha (40,5%). Taka struktura wskazuje, że gospodarstwa są rozdrobnione co nie koniecznie dobrze wpływa na efektywność ekonomiczną i produkcyjną. Na obszarze Gminy Kowiesy występuje szereg niekorzystnych czynników mających wpływ na produkcję rolną. Są to między innymi: rozdrobnienie gospodarstw rolnych, duże zróżnicowanie gleb pod względem jakościowym, niska wartość produkcji towarowej, średni poziom bonitacji (dominują gleby lekkie III i IV klasy), brak rynków zbytu pierwotnej produkcji rolnej.

W produkcji rolniczej w Gminie Kowiesy przeważa sadownictwo, rozbudowuje się potencjał warzywnictwa. Brak nowoczesnego przemysłu przetwórczego i chłodnictwa zmniejsza atrakcyjność i konkurencyjność produkcji rolnej, która w postaci nieprzetworzonej jest trudna do zbycia. Jej jakość jest mniejsza i cena uzyskiwana ze sprzedaży nie stwarza możliwości osiągnięcia zysków. W ostatnich latach nastąpił rozwój bazy przechowalniczej w gospodarstwach sadowniczych (również ULO) i to w głównej mierze dzięki dofinansowaniu ze środków Unii Europejskiej.

2.4.3 Turystyka

Gmina Kowiesy ma znaczące walory rekreacyjno – wypoczynkowe, szczególnie przydatne dla turystyki i rekreacji podmiejskiej. Przez gminę przebiegają szlaki turystyczne, ale brak jest oznakowania atrakcji turystycznych i prowadzących do nich dróg dojazdowych.

Do najbardziej znanych szlaków zaliczamy:

- szlak niebieski pieszy ewentualnie rowerowy (ŁD-4524n): Kowiesy – Chełmce - Sowia Góra – Jeruzal – Olszanka - Puszcza Mariańska - Rezerwat „Puszcza Mariańska” - Jesionka PKP – Miedniewice PKS – 39 km;
- szlak zielony rowerowy „Szlak Starych Dworów”: Skierniewice PKP – Las Pamięcki – Rawiczów – Trzcianna – Stara Rawa – Lisna – Paplin – Wola Pękoszewska – Babilonka – Wilczynek – Puszcza Mariańska – Bartniki – Ruda – Skierniewice – 55 km;
- Łódzki Szlak Konny o długości ponad 200 km – najdłuższa w Europie trasa skierowana dla miłośników turystyki konnej. Szlak powstał w ramach projektu „Turystyka w siodle – infrastruktura innowacyjnego i unikatowego produktu turystycznego, realizowanego przez Samorząd Województwa Łódzkiego.

2.5 Uwarunkowania infrastrukturalne i techniczne

2.5.1 Gospodarka wodno-ściekowa

Infrastruktura wodociągowa

Gmina Kowiesy na znacznym obszarze jest wyposażona w sieć wodociągową. Obecnie na terenie Gminy Kowiesy funkcjonują dwie stacje uzdatniania wody – w miejscowości Stary Wylezin oraz Paplin. Dodatkowy funkcjonuje także hydrofornia w miejscowości Michałowice, gdzie nie prowadzi się uzdatniania wody. Łącznie, wg. stanu na koniec 2023r., zwodociągowanie całej gminy wynosiło 81,20%, długość czynnej rozdzielczej sieci wodociągowej wynosi 123,36 km w 2023r., czyli o 30,63km więcej niż w 2019r. Liczba przyłączy prowadzących do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania wynosiła 975 szt. w 2023r. czyli o 107 szt. więcej.

Tabela 27. Charakterystyka sieci wodociągowej na terenie Gminy Kowiesy w latach 2019-2023

Rok	2019	2020	2021	2022	2023
Długość sieci wodociągowej bez przyłączy [km]	92,73	109,19	123,36	123,36	123,36
Ilość przyłączy [szt.]	868	879	915	963	975
Liczba mieszkańców korzystająca z sieci wodociągowej [osoba]	2165	2174	2192	2220	2254
Woda dostarczana gosp. domowym [m ³]	71900	73500	70600	74700	76900
Zwodociągowanie [%]	75,33	76,50	77,84	79,71	81,20

Źródło: Dane przekazane przez Urząd Gminy Kowiesy, stan na marzec 2024r.

Na przestrzeni lat dochodziło do stałego rozwoju sieci infrastruktury wodociągowej o czym świadczy ilość wykonywanych przyłączy oraz długość czynnej sieci rozdzielczej. Biorąc pod uwagę poprzednie lata oraz nową perspektywę wydatkowania środków Unii Europejskiej na lata 2021-2027 prognozuje się, że stopień zwodociągowania gminy będzie sukcesywnie wzrastał i w 2030r. osiągnie poziom 100%.

Tabela 28. Charakterystyka ujęć wód na terenie Gminy Kowiesy

L.p.	Lokalizacja i nazwa ujęcia	Ilość studni	Wydajność	Obszar obsługiwany	Pozwolenie wodnoprawne
1.	Stacja Uzdatniania Wody w Starym Wylezinie	2	1000,00 m ³ /d	Stary Wylezin Nowy Wylezin Kowiesy Chojnata Chojnatka Turowa Wola Nowy Lindów Budy Chojnackie Wola Pękoszewska Wymysłów Chrzczonowice Zawady Wędrogów Borszyce Wycinka Wolska Pękoszew Franciszków Ulaski	WA.ZUZ.5.4210.1331.2021.AS z dnia 23.02.2022 r. wydane przez Dyrektora Zarządu Zlewni w Łowiczu Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie, data obowiązkiwania 23.02.2052 r.

L.p.	Lokalizacja i nazwa ujęcia	Ilość studni	Wydajność	Obszar obsługiwany	Pozwolenie wodnoprawne
				Jakubów Michałowice	
2.	Stacja Uzdatniania Wody w Paplinie	2	160,00 m ³ /d	Paplin Paplinek Lisna Chełmce Jeruzal Wólka Jeruzalska Chrzczonowice (część wsi)	ROŚ.6341.1.11.2017.MW z dnia 26.06.2017 r. wydane przez Starostę Skierniewickiego, data obowiązkiwania 26.06.2027 r.
3.	Hydrofornia w Michałowicach	1	19,1 m ³ /d	Michałowice (część wsi) Janów	ROŚ..6341.1.16.2013.MW z dnia 12.12.2013 r. wydane przez Starostę Skierniewickiego, data obowiązkiwania 12.12.2033 r.

Źródło: Dane przekazane przez Urząd Gminy Kowiesy, stan na marzec 2024r.

Infrastruktura kanalizacyjna

Gmina Kowiesy nie posiada sieci kanalizacji sanitarnej. Większość gospodarstw domowych odprowadza ścieki do przydomowych zbiorników bezodpływowych i przydomowych oczyszczalni. Zgodnie z danymi Urzędu Gminy Kowiesy i prowadzonym rejestrem, na terenie gminy występuje 509 zbiorników bezodpływowych i 76 przydomowych oczyszczalni ścieków.

2.5.2 Zaopatrzenie w energię, ciepło i gaz

Energia ciepła

W gminie Kowiesy nie funkcjonują scentralizowane systemy ogrzewania oraz sieci ciepłownicze zaopatrujące gospodarstwa domowe i instytucje (nie istnieją zakłady, które produkowałyby ciepło oraz jednostki zajmujące się dystrybucją ciepła). Zaopatrzenie w ciepło na terenie gminy odbywa się poprzez indywidualne źródła, oparte o tradycyjne nośniki energii. W przeważającej części źródła ciepła opalane są węglem. W niewielkiej części w kotłowniach źródłem ciepła jest olej opałowy oraz gaz propan – butan. W ostatnim czasie część gospodarstw przeszła na kotłownie opalane biomasą, najczęściej resztkami z rolnictwa, sadownictwa. Większe urządzenia energetyczne spalania paliw są w kotłowniach w budynkach użyteczności publicznej i zakładach przemysłowych

Energia elektryczna

Przez Gminę Kowiesy przebiegają trzy linie elektroenergetyczne. Są to linie 110 kV relacji GPZ Mszczonów – GPZ Zawady, GPZ Zawady– GPZ Tarczyn oraz GPZ Huta Zawadzka – Babusk (tereny przemysłowe). Pierwsze dwie linie zasilane są przez GPZ Zawady, natomiast linia GPZ Huta Zawadzka – Babusk to linia biegnąca wzdłuż drogi ekspresowej S8 do terenów przemysłowych w Babusku. Gmina w energię elektryczną zasilana jest z równomiernie rozłożonej sieci linii 15 kV. Napięcie ze średniego na niskie przetwarzane jest na stacjach zlokalizowanych na terenie Gminy Kowiesy obsługiwanych przez Zakład Energetyczny – Rejon Żyrardów w Żyrardowie. Odnotować należy słabą jakość linii niskiego napięcia (stare drewniane słupy, z lat 60 tych, zagrażające bezpieczeństwu), trudności w usuwaniu awarii, brak wystarczającej liczby stacji trafo wg. obowiązujących przepisów. Teren gminy obsługują dwa posterunki energetyczne z sąsiednich gmin, co powoduje opóźnienia w usuwaniu awarii.

Tabela 29. Wykaz instalacji OZE na obiektach użyteczności publicznej w Gminie Kowiesy

Wykaz instalacji				
Lp.	Rodzaj instalacji	Nazwa	Adres	Moc [kW]
1	Fotowoltaika	Budynek administracyjny Urzędu Gminy	Kowiesy 85	11,59
2	Fotowoltaika	Gminny ośrodek pomocy społecznej i biblioteka	Kowiesy 86	7,015
3	Fotowoltaika	Ośrodek zdrowia	Kowiesy 74	4,88
4	Fotowoltaika	Świetlica wiejska w Woli Pękoszewskiej	Wola Pękoszewska 72A	7,625
5	Fotowoltaika	Świetlica wiejska w Jeruzalu	Jeruzal 64	3,66
6	Fotowoltaika	Świetlica wiejska w Turowej Woli	Turowa Wola 29	3,05
7	Fotowoltaika	Świetlica wiejska w Paplinie	Paplin 23	4,88
8	Fotowoltaika	Przedszkole w Turowej Woli	Turowa Wola 20	9,555
9	Fotowoltaika	Stacja Uzdatniania Wody w Paplinie	Paplin	9,555
10	Fotowoltaika	Ochotnicza Straż Pożarna w Lisnej	Lisna 1A	9,555
11	Fotowoltaika	Szkoła Podstawowe w Kowiesach	Kowiesy 81	39,585
12	Fotowoltaika	Stacja Uzdatniania Wody w Starym Wylezinie	Stary Wylezin	39,585

Źródło: Dane przekazane przez Urząd Gminy Kowiesy, stan na marzec 2024r.

Sieć gazowa

Przez teren gminy Kowiesy przechodzi gazociąg wysokiego ciśnienia relacji Mory – Piotrków o nominalnym ciśnieniu 4,0 MPa. Obecnie z gazociągu zasilani są również odbiorcy w Skierniewicach, Żyrardowie, Mszczonowie i Rawie Mazowieckiej. Przez teren gminy przebiega również druga nitka tego gazociągu o ciśnieniu nominalnym 6,3 MPa. Odgałęzienie w kierunku Skierniewic następuje w miejscowości Chrzczonowice.

Część gospodarstw zaopatruje się w gaz indywidualnie. Rozpowszechniona jest forma zaopatrzenia w gaz propan – butan w postaci 11 kilogramowych butli, wspierana przez rozbudowaną sieć dystrybucji.

2.5.3 Transport i komunikacja

System komunikacyjny gminy Kowiesy tworzą: drogi krajowe – droga ekspresowa S8 relacji: Warszawa – Rawa Mazowiecka – Piotrków Tryb. – Wrocław, droga krajowa nr 70 relacji: Łowicz – Skierniewice – Zawady (do drogi nr S8) oraz drogi powiatowe i gminne. Łączna długość dróg powiatowych na obszarze gminy wynosi 32,381 km, natomiast długość dróg gminnych 84,456 km.

Głównym szlakiem komunikacyjnym w gminie jest droga ekspresowa S8 posiadająca dwie jezdnie dwupasmowe o nawierzchni betonowej i częściowo ograniczonej dostępności. Dostępność ta realizowana jest poprzez skrzyżowania w Zawadach oraz zjazdy i wjazdy w rejonie wsi Kowiesy i Wędrogów (stan po przebudowie drogi S8). Droga ta stanowi jednocześnie pewne ograniczenie w powiązaniu komunikacji wschodniej i zachodniej części gminy.

Droga krajowa nr 70 posiada 1 jezdnię dwupasmową o nawierzchni bitumicznej. W Zawadach zlokalizowany jest bezkolizyjny węzeł łączący drogi krajowe z drogą powiatową 1334E.

Drogi powiatowe posiadają jezdnie o nawierzchni bitumicznej. Większość dróg powiatowych nie spełnia standardów co do szerokości pasa jezdni i wytrzymałości w zakresie nacisku na osłony wymaganych dla tego typu dróg. Ich stan techniczny jest również niezadawalający.

Do dróg gminnych zalicza się drogi o znaczeniu lokalnym nie zaliczone do innych kategorii, stanowiące uzupełniającą sieć dróg służących miejscowym potrzebom, z wyłączeniem dróg wewnętrznych. Większość tych dróg jest utwardzona destruktem, tłuczniem lub pospółką.

3 Wyniki badań ankietowych

W związku z prowadzeniem prac nad tworzeniem Strategii Rozwoju Gminy Kowiesy na lata 2024-2030 przeprowadzono ankietyzację wśród mieszkańców gminy i innych osób zainteresowanych współtworzeniem Strategii w formie kwestionariusza on-line jak i kwestionariusza w wersji papierowej. Badaniu podlegały trzy podstawowe obszary aktywności: sfera społeczna, sfera gospodarcza oraz sfera infrastrukturalna (blok 1). Dodatkowo ankietyzacja objęła analizę szans i priorytetów rozwojowych (blok 2), analizę zagrożeń i problemów rozwojowych (blok 3) oraz ocenę ogólną gminy i wizję jej dalszego rozwoju (blok 4). W wyniku ankietyzacji zebrano 82 ankiety. Wśród ankietowanych przeważały kobiety (69,5%). Struktura wiekowa była bardzo zróżnicowana i przedstawiała się następująco: ankietowani w wieku do 18 lat (2,4%), w wieku 18-25 lat (3,7%), w wieku 26-35 lat (40,2%), w wieku 36-45 lat (37,8%), wieku 46-55 lat (11,0%), w wieku 56-65 lat (2,4%) oraz w wieku powyżej 66 lat (2,4%). Taki rozkład wiekowy ankietowanych świadczy, że praktycznie każda grupa wiekowa, z różnymi potrzebami i wymaganiami została przebadana w pełnym zakresie. Największą grupę stanowiły osoby w wieku 26-55 lat. Około 63,4% respondentów posiada wyższe wykształcenie. Pod względem statusu zawodowego 46,3% ankietowanych jest zatrudniona jako pracownik, 3,7% jest rolnikami, i 3,7% to przedsiębiorcy. Spośród ankietowanych tylko 61,0% mieszka na stałe w Gminie Kowiesy.

Przedstawione w ankietach opinie są ważnym źródłem informacji na temat konkretnych potrzeb w gminie. Zebrane w formie ankiet informacje, za pomocą odpowiednio dobranych narzędzi analitycznych zostały przetworzone w matrycę analityczną. Na podstawie, której możliwa była ocena aktualnej sytuacji społeczno-gospodarczej, potencjału rozwojowego gminy, mocnych i słabych stron, szans oraz zagrożeń związanych dla rozwoju oraz wskazanie celów i priorytetów istotnych dla rozwoju gminy Kowiesy.

3.1 Ocena sytuacji społecznej

Pierwsze pytanie jakie otrzymali mieszkańcy gminy dotyczyło oceny sytuacji społecznej na terenie Gminy Kowiesy. W 5 stopniowej skali (bardzo złe – 1, złe – 2, średnie – 3, dobre – 4 i bardzo dobre – 5), respondenci odpowiedzieli jakie ich zdaniem są aktualne warunki i jakość życia w gminie pod względem rozwoju społecznego. Najmniej respondentów definiuje aktualne warunki i jakość życia społecznego jako bardzo złe lub złe, jednak w zakresie dostępności i jakości usług zdrowotnych aż 42,7% respondentów dała ocenę bardzo złą. Najwięcej respondentów określiła jednak warunki sfery społecznej jako średnie lub dobre, co przy takim rozrachunku jest niezwykle istotnym zjawiskiem, które warunkuje że większość ankietowanych ocenia dobrze rozwój społeczny w Gminie Kowiesy, a poziom ich zadowolenia w tej sferze jest na poziomie średnim. Poniższa tabela stanowi podsumowanie udzielonych odpowiedzi przez mieszkańców Gminy Kowiesy w zakresie jakości i warunków życia społecznego.

Tabela 30. Ocena jakości i warunków życia społecznego w gminie Kowiesy wg badań ankietowych

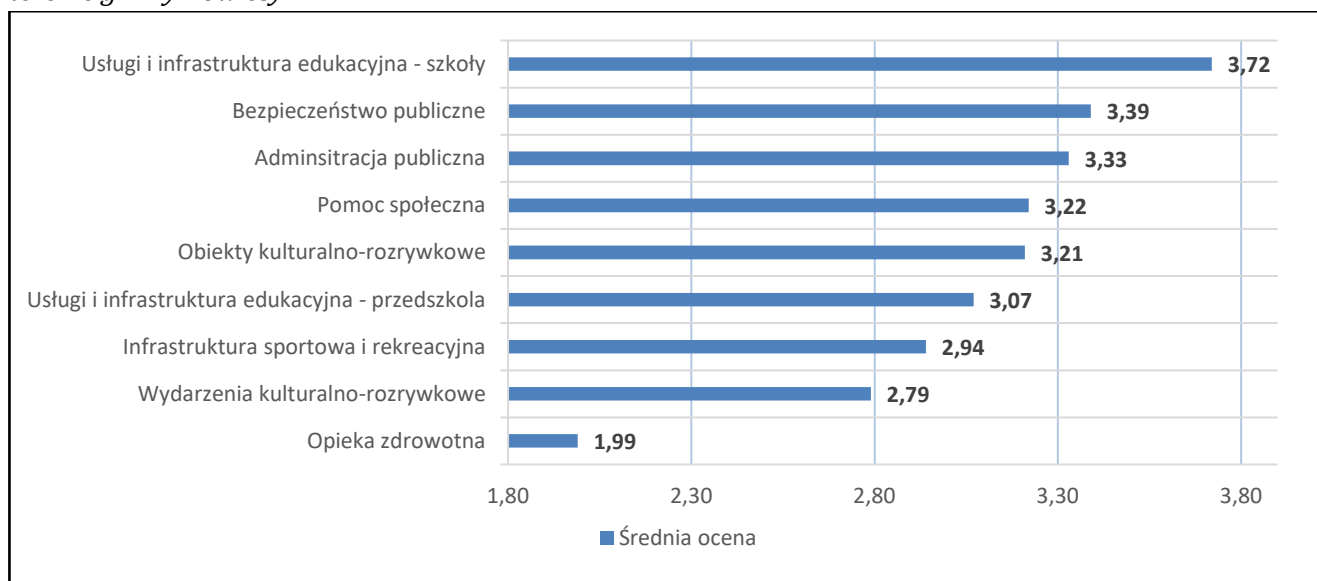
JAKOŚĆ I WARUNKI ŻYCIA SPOŁECZNEGO	OCENA UDZIAŁ RESPONDENTÓW [%]				
	BARDZO ZŁE	ZŁE	ŚREDNIE	DOBRE	BARDZO DOBRE
Pomoc społeczna – dostępność i jakość usług	4,9	15,9	41,5	28,0	9,8
Opieka zdrowotna – dostępność i jakość usług	42,7	25,6	23,2	7,3	1,2
Dostęp do infrastruktury i usług edukacyjnych - przedszkola	7,3	12,2	51,2	24,4	4,9
Dostęp do infrastruktury i usług edukacyjnych - szkoły podstawowe	0,0	6,1	32,9	43,9	17,1
Dostęp do obiektów kulturalno - rozrywkowych (biblioteka, świetlica wiejska, itp.)	11,0	13,4	29,3	36,6	9,8
Jakość i różnorodność wydarzeń kulturalno-rozrywkowych	11,0	26,8	37,8	20,7	3,7

JAKOŚĆ I WARUNKI ŻYCIA SPOŁECZNEGO	OCENA UDZIAŁ RESPONDENTÓW [%]				
	BARDZO ZŁE	ZŁE	ŚREDNIE	DOBRE	BARDZO DOBRE
odbywających się na terenie gminy					
Dostęp do infrastruktury sportowej i rekreacyjnej	4,9	28,0	39,0	24,4	3,7
Bezpieczeństwo na terenie gminy (przestępczość, patologie, wandalizm, itp.)	2,4	11,0	43,9	30,5	12,2
Jakość rządzenia oraz funkcjonowanie administracji publicznej w gminie	7,3	11,0	39,0	26,8	15,9
	Największy udział respondentów				
	Najmniejszy udział respondentów				

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiet

Mieszkańcy najlepiej oceniają sferę usług oświatowych (średnia 3,72), w następnej kolejności sferę bezpieczeństwa publicznego i administracji publicznej (średnia ocena wyniosła 3,39-3,33). Najgorzej sferę społeczną mieszkańcy oceniają w zakresie jakości i dostępności oferty zdrowotnej (średnia 1,99) oraz wydarzeń kulturalno- rozrywkowych (średnia ocena wyniosła 2,79).

Wykres 9 Poziom oceny rozwoju poszczególnych uwarunkowań społecznych według ankietowanych na terenie gminy Kowiesy

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiet

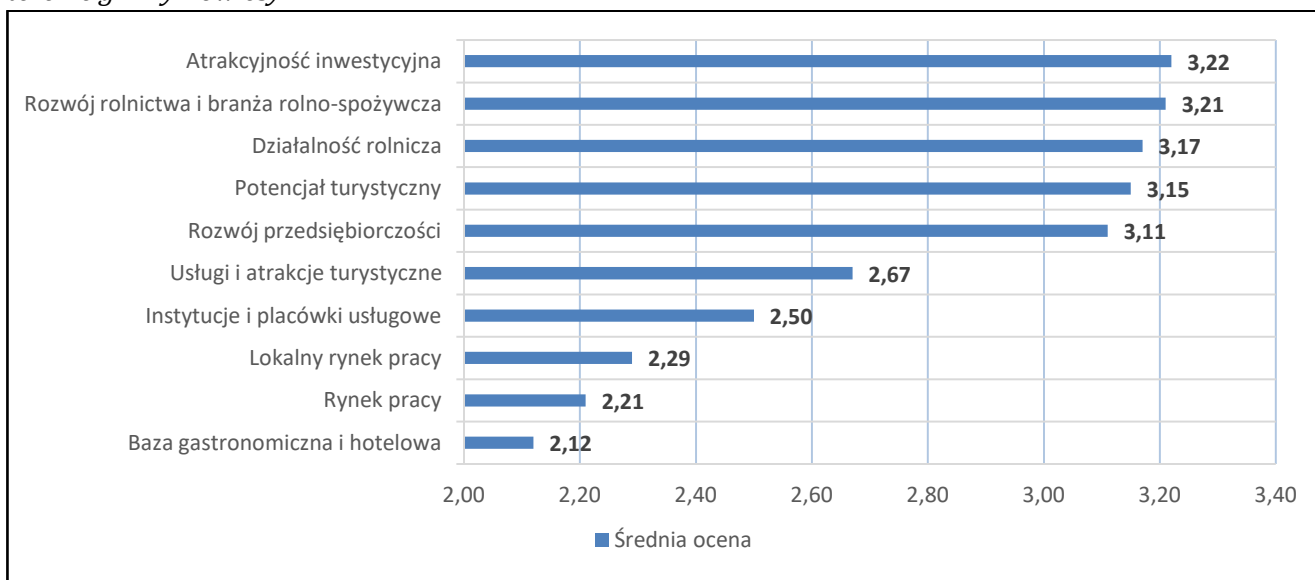
3.2 Ocena sytuacji gospodarczej

Drugie pytanie jakie otrzymali mieszkańcy gminy dotyczyło oceny sytuacji gospodarczej na terenie gminy Kowiesy. W 5 stopniowej skali (bardzo złe – 1, złe – 2, średnie – 3, dobre – 4 i bardzo dobre – 5), respondenci odpowiedzieli jakie ich zdaniem są aktualne warunki i jakość życia pod względem rozwoju gospodarczego. Najmniej respondentów definiuje aktualne warunki i jakość życia gospodarczego jako bardzo dobre. Najwięcej respondentów określiło jednak warunki sfery gospodarczej jako średnie lub dobre, co przy takim rozrachunku powoduje, że życie gospodarcze gminy Kowiesy nie należy do najgorszych, a warunki rozwoju przedsiębiorczości są oceniane na średnim i dobrym poziomie. Poniższa tabela stanowi podsumowanie udzielonych odpowiedzi przez mieszkańców gminy Kowiesy w zakresie jakości i warunków życia gospodarczego.

Tabela 31. Ocena jakości i warunków życia gospodarczego w gminie Kowiesy wg badań ankietowych

JAKOŚĆ I WARUNKI ŻYCIA GOSPODARCZEGO	OCENA UDZIAŁ RESPONDENTÓW [%]				
	BARDZO ZŁE	ZŁE	ŚREDNIE	DOBRE	BARDZO DOBRE
Ogólna atrakcyjność inwestycyjna gminy	4,9	14,6	42,7	29,3	8,5
Warunki dla rozwoju przedsiębiorczości	3,7	22,0	42,7	23,2	8,5
Rynek pracy (możliwość zatrudnienia)	22,0	41,5	30,5	6,1	0,0
Warunki do prowadzenia działalności rolniczej (wsparcie ze strony instytucji publicznych, udogodnienia i ulgi, dostęp do informacji, itp.)	6,1	11,0	45,1	35,4	2,4
Rozwój rolnictwa i branży rolno-spożywczej	3,7	17,1	40,2	32,9	6,1
Lokalny rynek pracy - możliwość znalezienia pracy dla mieszkańców gminy (w gminie/powiecie)	15,9	46,3	30,5	7,3	0,0
Potencjał turystyczny gminy (atrakcyjność geograficzna, przyrodnicza i historyczna, zabytki, obszary chronione, itp.)	7,3	13,4	43,9	28,0	7,3
Dostęp do usług i atrakcji turystycznych	6,1	35,4	45,1	12,2	1,2
Dostęp do bazy gastronomicznej i bazy hotelowej	26,8	41,5	24,4	7,3	0,0
Dostęp do instytucji, placówek usługowych	14,6	34,1	39,0	11,0	1,2
	Największy udział respondentów				
	Najmniejszy udział respondentów				

Mieszkańcy najlepiej oceniają sferę gospodarczą w zakresie atrakcyjności inwestycyjnej (średnia ocena wyniosła 3,22) i rozwoju rolnictwa i branży rolno-spożywczej (średnia ocena wyniosła 3,21). Najgorzej sferę gospodarczą mieszkańcy oceniają w zakresie rynku pracy jako możliwości zatrudnienia – średnia ocena wyniosła 2,21, jeszcze gorzej ma się baza gastronomiczna i hotelarska (średnia ocena wyniosła 2,12).

Wykres 10 Poziom oceny rozwoju poszczególnych uwarunkowań gospodarczych według ankietowanych na terenie gminy Kowiesy

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiet

3.3 Ocena sytuacji infrastrukturalnej i środowiskowej

Trzecie pytanie jakie otrzymali mieszkańcy gminy dotyczyło oceny sytuacji infrastrukturalnej i środowiskowej na terenie gminy Kowiesy. W 5 stopniowej skali (bardzo złe – 1, złe – 2, średnie – 3, dobre – 4 i bardzo dobre – 5), respondenci odpowiedzieli jakie ich zdaniem są aktualne warunki i jakość życia pod względem dostępu do infrastruktury technicznej i komunikacyjnej. Pod względem istniejącej infrastruktury technicznej i komunikacyjnej najmniej respondentów definiuje aktualne warunki infrastrukturalne jako bardzo dobre, natomiast pod względem oceny stanu środowiska najmniej respondentów definiuje aktualne warunki jako bardzo złe. Oznacza to że mieszkańcy gminy Kowiesy odczuwają większy komfort i zadowolenie z obecnego stanu środowiska i uwarunkowań przyrodniczych niż z istniejących rozwiązań i działania infrastruktury technicznej i komunikacyjnej. Najwięcej respondentów określiło jednak warunki sfery infrastrukturalnej i środowiskowej jako średnie i dobre, z większym naciskiem na dobre od strony środowiskowej. Na uwagę zasługuje fakt, że pod względem infrastrukturalnym duża część badanych osób odczuwa niezadowolenie ze stanu infrastruktury rowerowej, dostępności transportu zbiorowego i dostępności systemu kanalizacyjnego (w zasadzie braku rozwiązań zbiorowego systemu odprowadzania ścieków). Poniższa tabela stanowi podsumowanie udzielonych odpowiedzi przez mieszkańców gminy Kowiesy w zakresie jakości i warunków istniejących rozwiązań infrastruktury technicznej, komunikacyjnej stanu środowiska.

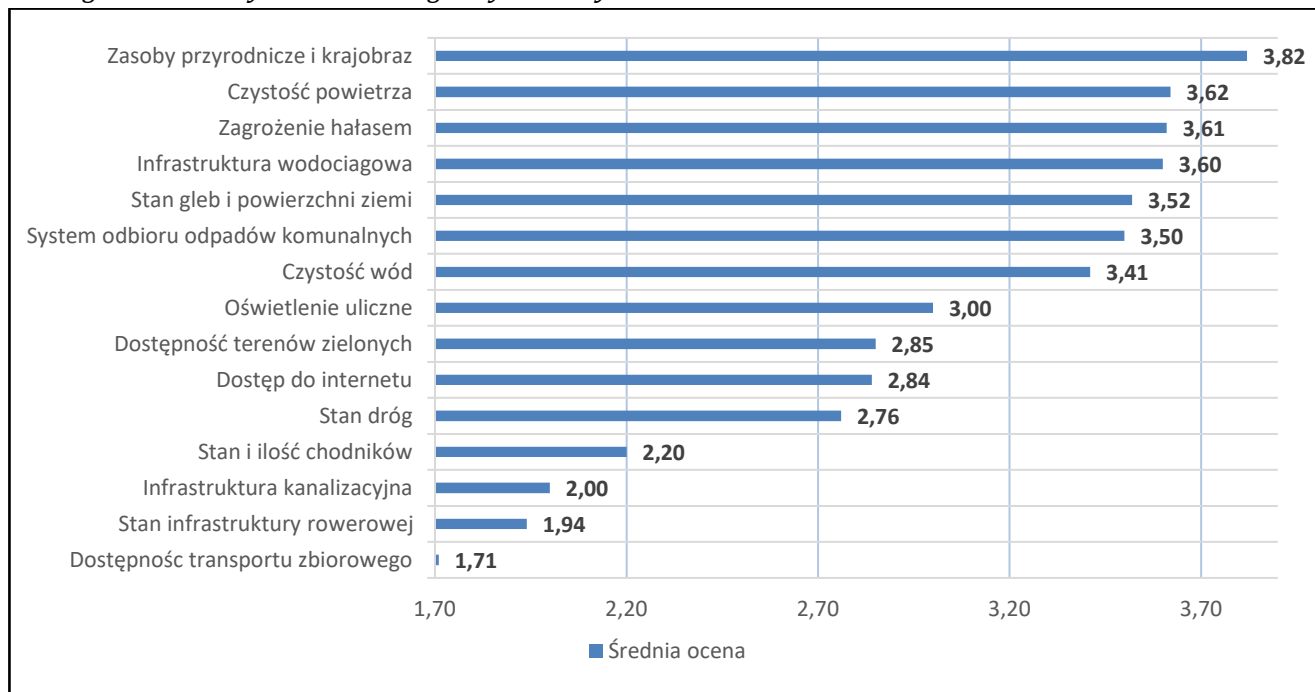
Tabela 32. Ocena jakości i warunków rozwoju infrastruktury i środowiska w gminie Kowiesy wg badań ankietowych

JAKOŚĆ I WARUNKI ŻYCIA GOSPODARCZEGO	OCENA UDZIAŁ RESPONDENTÓW [%]				
	BARDZO ZŁE	ZŁE	ŚREDNIE	DOBRE	BARDZO DOBRE
Dostępność terenów zielonych (parki, skwery, itp.)	11,0	25,6	37,8	18,3	7,3
Stan dróg na terenie gminy (jakość infrastruktury i bezpieczeństwo na drogach)	14,6	24,4	34,1	24,4	2,4
Ilość i stan chodników na terenie gminy	29,3	35,4	25,6	6,1	3,7
Ilość i stan infrastruktury rowerowej (ścieżki rowerowe, parkingi, oznakowanie, itp.)	43,9	29,3	15,9	11,0	0,0
Jakość i dostępność transportu zbiorowego (autobusowego)	54,9	25,6	14,6	3,7	1,2
Dostępność i jakość systemu wodociągowego	3,7	4,9	32,9	45,1	13,4
Dostępność i jakość systemu kanalizacji sanitarnej	48,8	13,4	26,8	11,0	0,0
System zbiórki odpadów komunalnych	3,7	11,0	26,8	48,8	9,8
Dostęp do internetu	20,7	14,6	32,9	23,2	8,5
Sieć oświetlenia ulicznego	9,8	23,2	32,9	25,6	8,5
Stan środowiska – czystość powietrza	1,2	12,2	26,8	42,7	17,1
Stan środowiska – czystość wód powierzchniowych: jezior i rzek	3,7	12,2	35,4	36,6	12,2
Stan środowiska – hałas	1,2	9,8	31,7	41,5	15,9
Stan środowiska – gleby i powierzchnia ziemi	4,9	7,3	31,7	42,7	13,4
Stan środowiska – zasoby przyrodnicze i uwarunkowania krajobrazowe	2,4	3,7	26,8	43,9	23,2
Największy udział respondentów					
Najmniejszy udział respondentów					

Mieszkańcy najlepiej oceniają sferę infrastrukturalną i środowiskową w zakresie zasobów przyrodniczych i krajobrazowych (średnia ocena wyniosła 3,82) i czystości powietrza (średnia ocena wyniosła 3,62) oraz stanu środowiska akustycznego (średnia ocena wyniosła 3,61). Najgorzej sferę infrastrukturalną i środowiskową mieszkańcy oceniają w zakresie infrastruktury kanalizacyjnej, a

w zasadzie jej braku jeśli chodzi o zbiorowe odprowadzanie ścieków (średnia ocena wyniosła 2,00), dostępności infrastruktury rowerowej (średnia ocena wyniosła 1,94) oraz transportu zbiorowego (średnia ocena wyniosła 1,17).

Wykres 11 Poziom oceny rozwoju poszczególnych uwarunkowań infrastrukturalnych i środowiskowych według ankietowanych na terenie gminy Kowiesy

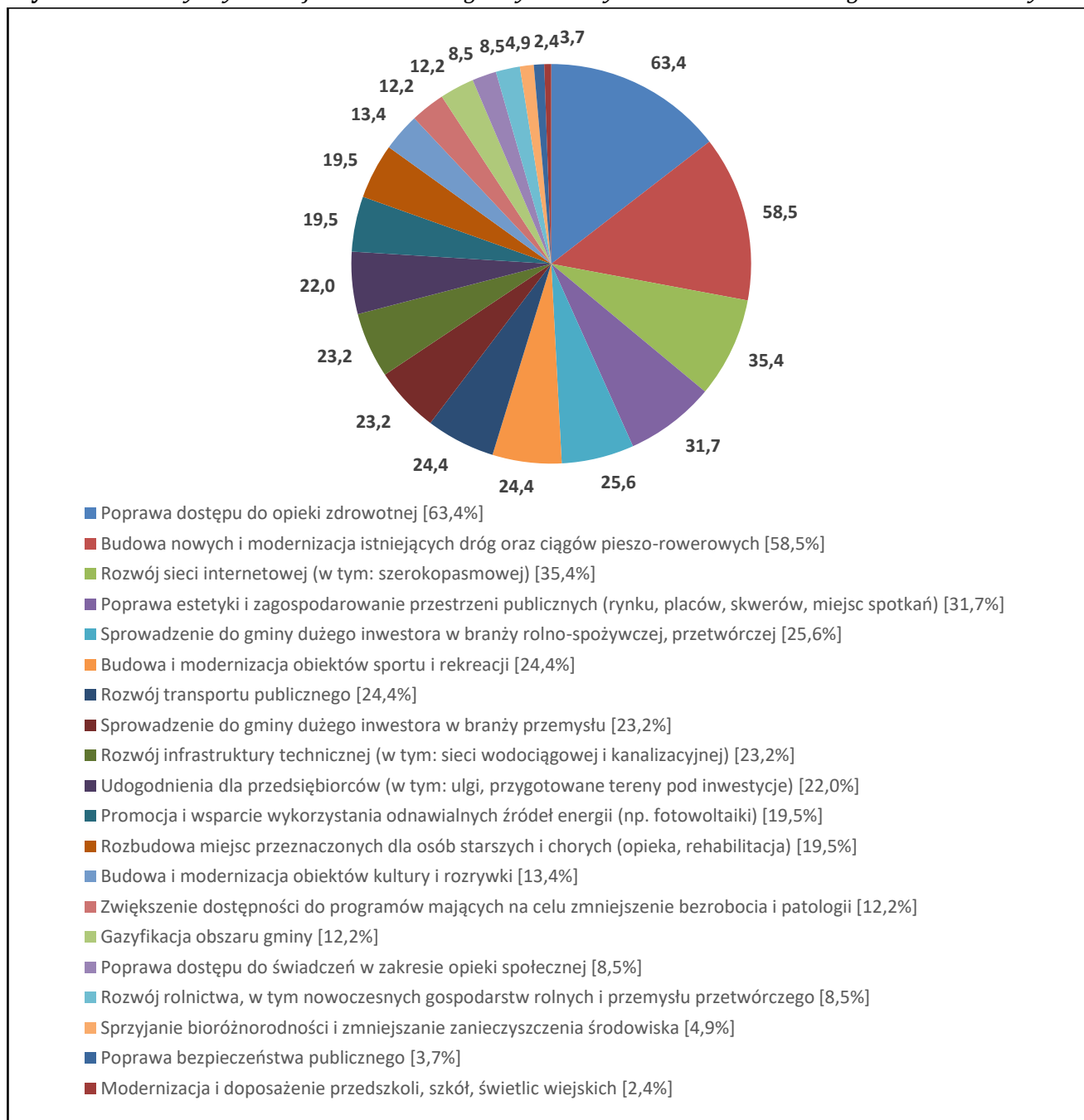

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiet

3.4 Ocena szans i priorytetów rozwojowych na terenie gminy Kowiesy

Czwarte pytanie ankietowe dotyczyło wskazania maksymalnie 5 priorytetów, które mają lub mogłyby mieć największy wpływ na rozwój gminy w latach 2024-2030 oraz rozwiązanie istniejących problemów i barier rozwoju. Piąte pytanie dotyczyło wskazania maksymalnie 3 miejsc, których jest mało na terenie gminy i wymagałyby poprawy, rozbudowy lub budowy.

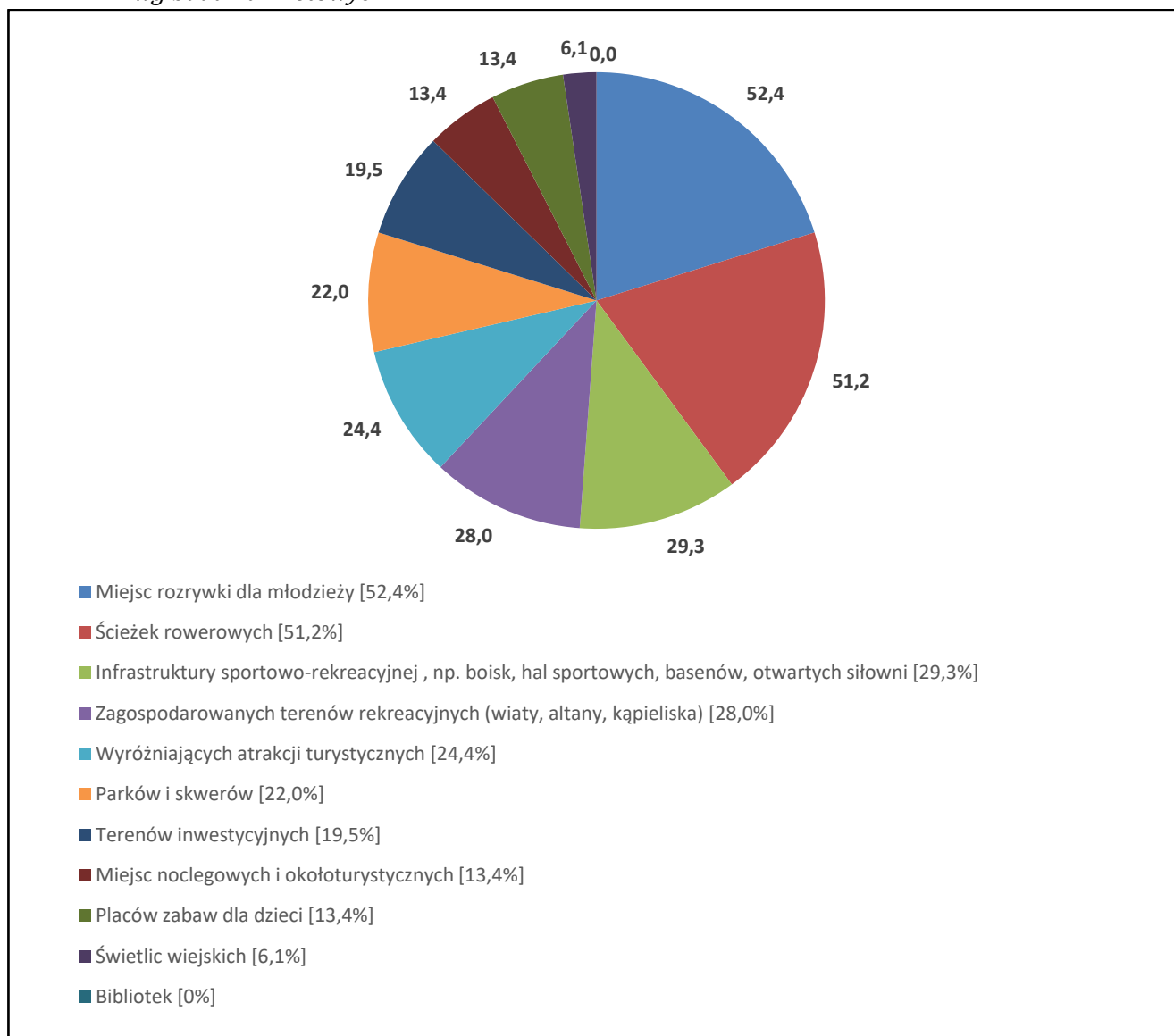
Spośród możliwych priorytetów rozwojowych największa część respondentów (63,4%) wskazała poprawę dostępu do opieki zdrowotnej, budowę i modernizację dróg wraz z budową ścieżek pieszo-rowerowych (58,5%), rozwój sieci internetowej (35,4%), poprawę estetyki i zagospodarowanie przestrzeni publicznych (placów, skwerów, miejsc spotkań) (31,7%) i sprowadzenie do gminy dużego inwestora w branży rolno-spożywczej, przetwórczej (25,6%). Najmniejsze potrzeby rozwojowe zdaniem ankietowanych związane są z poprawą dostępu do świadczeń w zakresie opieki społecznej (8,5% badanych), rozwojem rolnictwa, w tym nowoczesnych gospodarstw rolnych i przemysłu przetwórczego (8,5% badanych), sprzyjaniem bioróżnorodności i zmniejszaniem zanieczyszczenia środowiska (4,9% badanych), poprawą bezpieczeństwa publicznego (3,6% badanych) oraz modernizacją i wyposażeniem przedszkoli, szkół, świetlic wiejskich (2,4% badanych). Reasumując najważniejszymi priorytetami rozwojowymi Gminy Kowiesy na najbliższe lata, zdaniem ankietowanych mieszkańców jest rozwój w zakresie polityki zdrowotnej, poprawa infrastruktury komunikacyjnej, ze szczególnym uwzględnieniem ścieżek rowerowych oraz rozwój infrastruktury sieciowej – szerokopasmowego internetu.

Wykres 12 Priorytety rozwojowe na terenie gminy Kowiesy w latach 2024-2030 wg badań ankietowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiet

Spośród miejsc, których brakuje na terenie gminy lub wymagają poprawy największą część respondentów wskazała: miejsc rozrywki dla młodzieży (52,4% badanych), ścieżek rowerowych (51,2% badanych) oraz infrastruktury sportowo-rekreacyjnej (29,3% badanych). Najmniejsze potrzeby związane z budową nowych miejsc respondenci wykazali w przypadku nowych bibliotek (0% badanych), świetlic wiejskich (6,1%) oraz placów zabaw dla dzieci (13,4% badanych). Reasumując, wynika, że mieszkańcom Gminy Kowiesy brakuje miejsc spędzania wolnego czasu szczególnie osobom młodym, ale również mieszkańcom w przedziale wieku 26-55 lat, gdyż takich było najwięcej ankietowanych, które związane są z uprawianiem turystyki i rozrywki. Społeczeństwo lokalne nie widzi uzasadnionych potrzeb do rozbudowy infrastruktury kulturalnej jak np. biblioteki czy świetlice wiejskie.

Wykres 13 Wykaz miejsc, których jest mało na terenie gminy Kowiesy wymagających rozwoju w latach 2024-2030 wg badań ankietowych

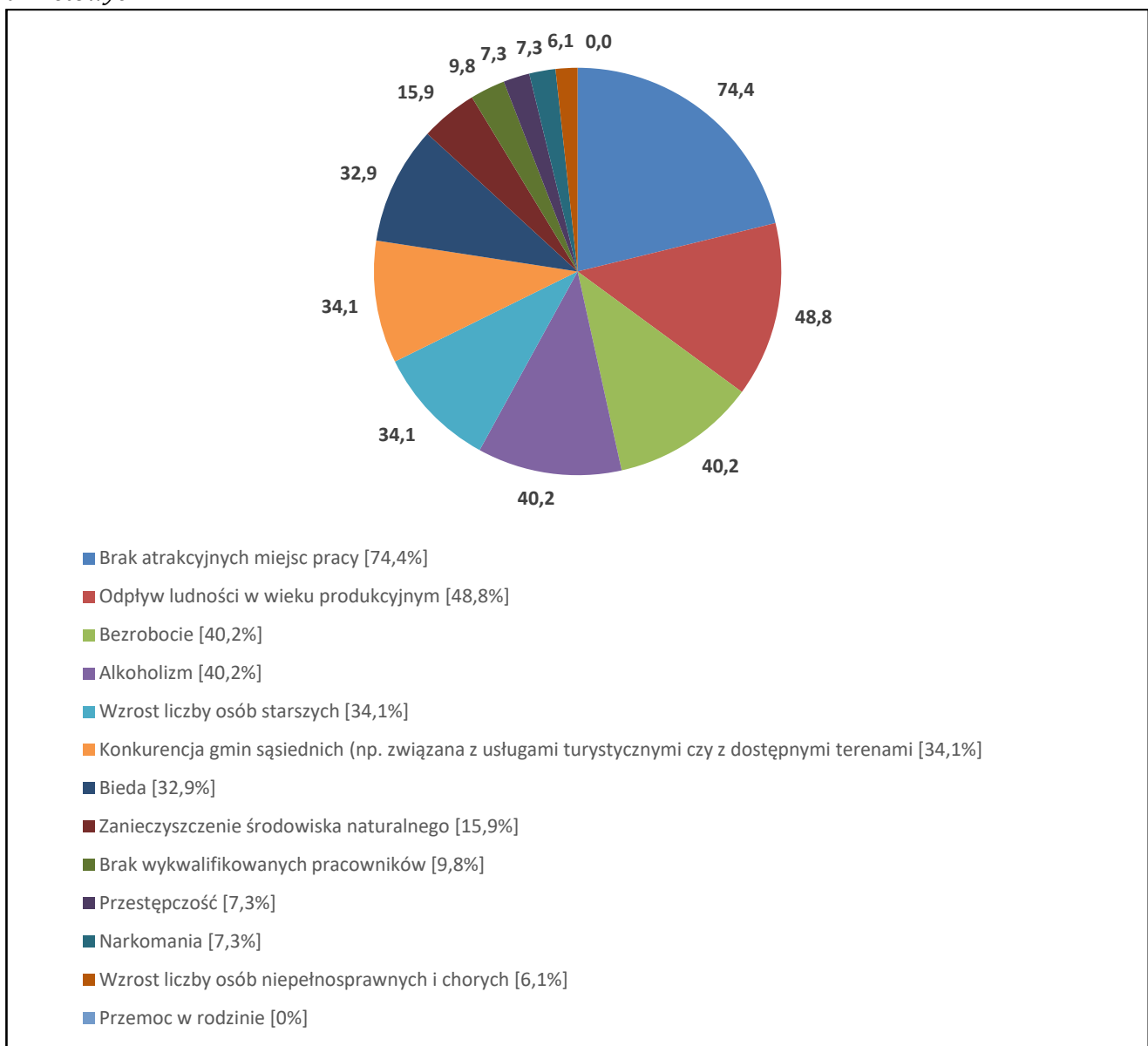
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiet

3.5 Ocena zagrożeń i problemów rozwojowych na terenie Gminy Kowiesy

Szóste pytanie ankietowe dotyczyło wskazania maksymalnie 5 zagrożeń i problemów mających największy wpływ na rozwój gminy w latach 2024-2030.

Spośród największych zagrożeń i problemów najczęściej respondentów wskazało brak atrakcyjnych miejsc pracy (74,4% badanych), odpływ ludności w wieku produkcyjnym (48,8% badanych), bezrobocie (40,2% badanych), alkoholizm (40,2% badanych), oraz wzrost liczny osób starszych (34,1% badanych). Zjawiska takie jak przestępczość, narkomania, niepełnosprawność, przemoc w rodzinie i zanieczyszczenie środowiska zdaniem respondentów nie stanowią dużego problemu i zagrożenia na terenie gminy Kowiesy. Reasumując mieszkańcy wskazują na pogarszające się w ostatnich latach tendencje spadku ludności jakie odnotowuje się w gminie Kowiesy, a co za tym idzie starzeniem się społeczeństwa i odpływem osób w wieku produkcyjnym. Widać zatem, że zdaniem większości respondentów gmina Kowiesy nie jest ciekawym miejscem do podjęcia pracy, brak jest tutaj dobrze rozwiniętego rynku pracy, co przekłada się niekoniecznie dobrze na nastroje społeczne i może powodować coraz większe ubożenie społeczeństwa i tendencje do uzależnień.

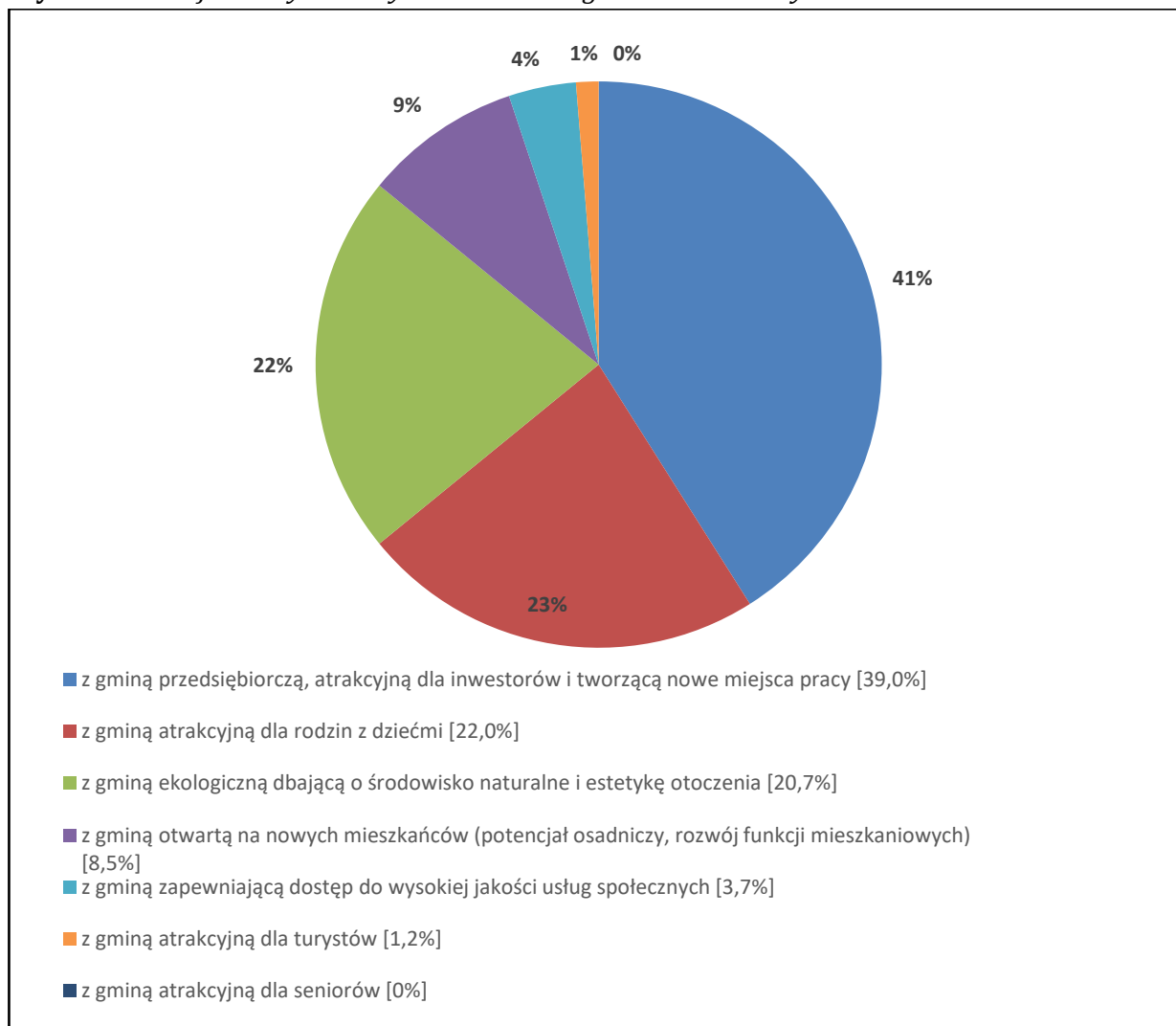
Wykres 14 Zagrożenia i problemy rozwojowe na terenie Gminy Kowiesy w latach 2024-2030 wg badań ankietowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiet

3.6 Wizja i plany rozwojowe Gminy Kowiesy

Siódme pytanie dotyczyło wizji gminy w perspektywie najbliższych 10 lat. W tym celu poproszono ankietowanych o zaznaczenie jednego najtrafniejszego sformułowania z jakim chcieliby aby utożsamiano Gminę Kowiesy w 2030 r. Poniżej na wykresie przedstawiono rozkład poszczególnych odpowiedzi w zakresie kształtowania rozwoju w założonej perspektywie lat 2024-2030.

Wykres 15 Wizja Gminy Kowiesy w roku 2030 wg badań ankietowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiet

Z przedstawionej wizji mieszkańców gminy Kowiesy wynika, że największa część respondentów (39%) widzi Gminę Kowiesy w 2030r. jako gminę przedsiębiorczą, atrakcyjną dla inwestorów i tworzącą nowe miejsca pracy. Drugim ważnym założeniem wizji rozwoju gminy jest gmina atrakcyjna dla rodzin z dziećmi (22,0%) oraz gmina ekologiczna dbająca o środowisko naturalne i estetykę otoczenia, co potwierdziło 20,7% ankietowanych.

Patrząc na wskazane przez mieszkańców zagadnienia wizji Gminy Kowiesy w 2030 r. widać, że na terenie gminy ważnym i kluczowym elementem jest polepszenie rynku pracy, poprawa warunków infrastrukturalnych (w tym infrastruktury sieciowej), w tym również pod strefę gospodarczą oraz zapewnienie właściwych warunków do rozwoju dostępu do opieki zdrowotnej. Wskazane wizje pokrywają się i są odpowiedzią na wskazane problemy i zagrożenia sfery społecznej, gospodarczej, infrastrukturalnej i środowiskowej, które zostały poruszone podczas dokonywania diagnozy stanu gminy Kowiesy.

Wizja rozwoju gminy Kowiesy jest intencją i wizualizacją pożądanego stanu do którego w perspektywie najbliższych lat społeczeństwo lokalne gminy Kowiesy będzie dążyć. Pomimo wskazania przez mieszkańców preferowanego kierunku na najbliższe lata i uwidocznienia wizji rozwoju ze strony potrzeb społecznych, w ankiecie poproszono również mieszkańców o wskazanie najważniejszych zadań i działań inwestycyjnych które powinny zostać zrealizowane w perspektywie najbliższych 10 lat,

a których realizacja poprawiłaby warunki i jakość życia na terenie gminy. Respondenci udzielali odpowiedzi w trybie otwartym, a zadaniami i działaniami inwestycyjnymi priorytetowymi na najbliższe lata powinny być przede wszystkim:

- rozwój lokalnego rynku pracy (budowa parku przemysłowego po aktywność gospodarczą, pozyskanie nowych inwestorów, który stworzy nowe miejsca pracy);
- rozwój infrastruktury drogowej (modernizacja chodników, budowa ścieżek rowerowych, rozwój i modernizacja nawierzchni dróg);
- rozwój infrastruktury sportowo-rekreacyjnej (zagospodarowanie terenów zielonych na rekreację);
- rozwój nowoczesnego rolnictwa (inwestycja w produkty lokalne);
- budowa infrastruktury kanalizacyjnej wraz z oczyszczalnią ścieków;
- rozwój usług transportu zbiorowego;
- rozwój infrastruktury i oferty w zakresie opieki zdrowotnej (stworzenie ośrodka z dostępem do podstawowych usług medycznych);
- rozwój i modernizacja oświetlenia ulicznego (inteligentne zarządzanie oświetleniem);
- rozwój w placówkach oświatowych (wydłużenie czasu funkcjonowania przedszkola, budowa żłobków);
- rozwój oferty życia kulturalnego (budowa sceny plenerowej w Kowiesach, gdzie mogłyby się odbywać gminne uroczystości, stworzenie miejsca spotkań dla rodzin z dziećmi.

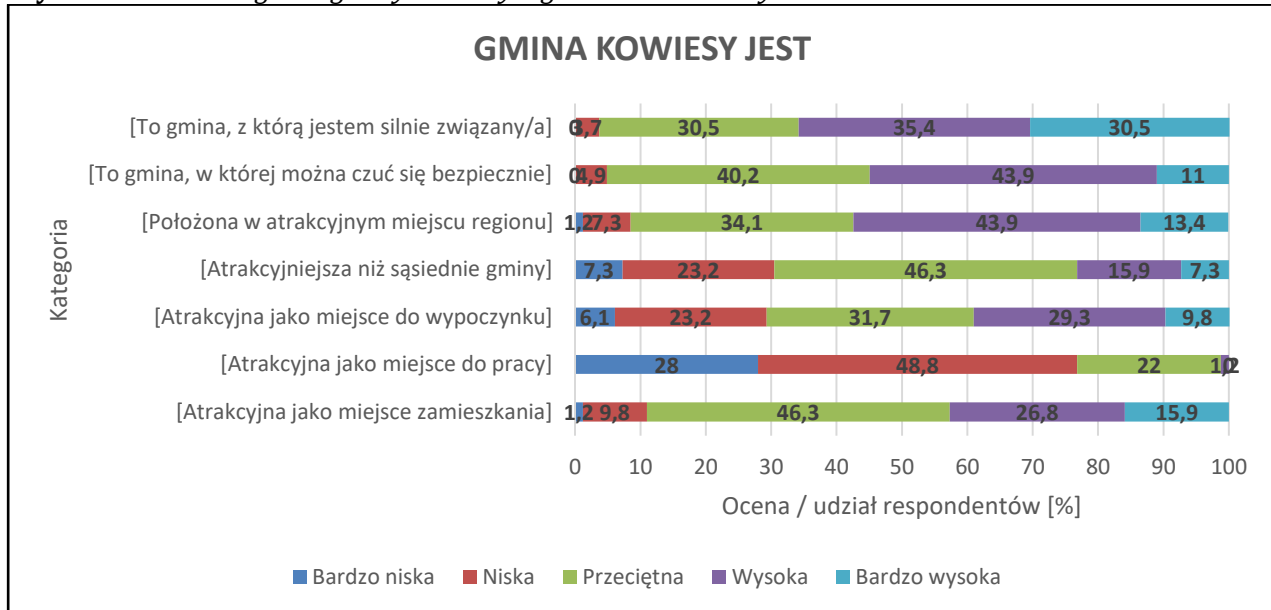
3.7 Podsumowanie i ocena ogólna Gminy Kowiesy

Ostatnim pytaniem ankietowym było przedstawienie ogólnych sformułowań na temat gminy Kowiesy wraz z odpowiednią oceną wg 5 stopniowej skali dla każdego ze sformułowań (ocena bardzo niska – 1, niska – 2, przeciętna – 3, wysoka – 4 i bardzo wysoka – 5). Respondenci dokonywali oceny w skali 1-5 następujących sformułowań:

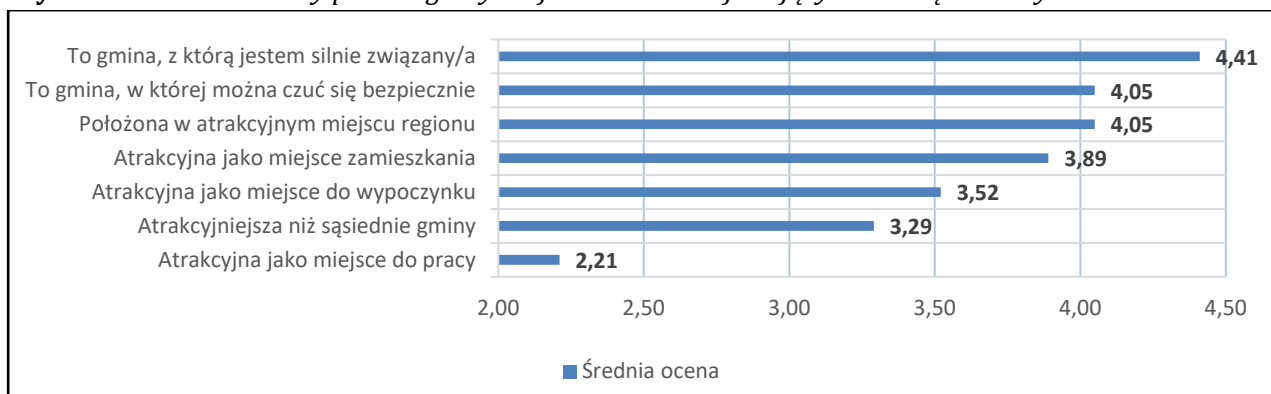
Gmina Kowiesy to gmina:

- (1) z którą jestem silnie związany/a w
- (2) której można czuć się bezpiecznie
- (3) położona w atrakcyjnym miejscu regionu
- (4) atrakcyjna jako miejsce zamieszkania
- (5) atrakcyjna jako miejsce do wypoczynku
- (6) atrakcyjniejsza niż sąsiednie gminy
- (7) atrakcyjna jako miejsce do pracy

Wysoką i bardzo wysoką ocenę uzyskały sformułowania wyrażające Gminę Kowiesy jako gminę, z którą mieszkańcy są silnie związani (65,9% badanych), gminę, w której można czuć się bezpiecznie (54,9%), gminę położoną w atrakcyjnym miejscu regionu (57,3% badanych), gminę, która jest atrakcyjna do zamieszkania (42,7%). Po wynikach badań ankietowych widać, że mieszkańcy utożsamiają Gminę Kowiesy jako miejsce z którym są silnie związani, jako miejsce spokojne do zamieszkania, położone w atrakcyjnym obszarze oraz miejsce, w którym jest możliwość odpoczynku i w którym można czuć się bezpiecznie. Pod względem społecznym takie przekonanie jest bardzo wartościowe i świadczy o silnej więzi lokalnej społeczności z terenem gminy Kowiesy.

Wykres 16 Ocena ogólna gminy Kowiesy wg badań ankietowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiet

Wykres 17 Poziom oceny poszczególnych sformułowań definiujących Gminę Kowiesy

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiet

Mieszkańcy Gminy Kowiesy kojarzą głównie gminę jako miejsce, z którym są silnie związani (średnia ocena wyniosła 4,41), gminę w której czują się bezpiecznie (średnia ocena wyniosła 4,05%) oraz gminę położoną w atrakcyjnym miejscu regionu (średnia ocena 4,05%). Na podstawie średnich ocen można stwierdzić, że gmina Kowiesy w powyższym zakresie uzyskała wysokie oceny mieszkańców, co pod względem rozwoju społecznego jest kluczowym elementem dającym swobodę do kontynuowania osadnictwa na tym terenie. Najniższą średnią ocenę uzyskało sformułowanie świadczące o atrakcyjności gminy jako miejsce pracy (średnia ocena 2,21%), co wskazuje, że w tym aspekcie mieszkańcy widzą problem, który wymaga poprawy.

Jedno z pytań ankietowych dotyczyło ogólnego zadowolenia społecznego poprzez wskazanie maksymalnie 3 elementów, z których gmina Kowiesy i jej mieszkańcy mogą być dumni. Respondenci udzielali odpowiedzi w trybie otwartym, a elementami, które dają powód do dumy na terenie gminy Kowiesy są głównie:

- mieszkańcy (zintegrowane społeczeństwo, ambitna młodzież);
- administracja - nowoczesny budynek Urzędu Gminy Kowiesy, działania władz gminnych oraz pomocni pracownicy Urzędu;

- położenie geograficzne i lokalne predyspozycje rozwojowe – obszar Bolimowskiego Parku Krajobrazowego; spokojne i ciekawe przyrodniczo tereny;
- działania OSP w zakresie rozwoju kulturalnego i sportowego oraz Gminnej Biblioteki Publicznej w zakresie rozwoju kulturalnego;
- rozwinięte rolnictwo w zakresie upraw sadowniczych;
- dziedzictwo kulturowe (zabytkowe obiekty)
- położenie w zakresie dobrej komunikacji zewnętrznej (przy ważnej drodze ekspresowej S8);
- dostęp do infrastruktury edukacyjnej (szkoły, przedszkola) i oferty kulturalnej (gmina biblioteka);
- bezpieczeństwo i porządek publiczny;
- dobra jakość środowiska (niski poziom hałasu, dobra jakość powietrza);

Podsumowując, wśród czynników, które według sondażowego badania wśród mieszkańców pozytywnie oddziałują na jakość życia w gminie, można wymienić głównie:

- krajobraz i przyroda;
- atrakcyjne położenie geograficzne;
- dobrze zarządzanie przez władze gminne;
- dobra jakość infrastruktury i usług edukacyjnych na poziomie szkolnym (szkoła podstawowa) i przedszkolnym;
- działalność instytucji kultury i rekreacji, możliwości podejmowania działań artystycznych i sportowych, stale rozwijająca się oferta;
- niski wskaźnik przestępczości.

Wśród czynników, które według sondażowego badania wśród mieszkańców mogą negatywnie oddziaływać na jakość życia w gminie, można wymienić głównie.:

- jakość dróg oraz dostępność ścieżek pieszo-rowerowych oraz chodników;
- niska dostępność transportu zbiorowego;
- niska dostępność usług podstawowej opieki zdrowotnej;
- atrakcyjność miejsc pracy oraz różnorodność ofert pracy;
- niewystarczającą liczbę miejsc rekreacji;
- niewystarczająca infrastruktura sieciowa internetu.

W związku z powyższym rekomenduje się podjęcie przez władze samorządowe stosownych działań na rzecz głównie:

- podnoszenia dostępności i jakości transportu zbiorowego;
- rozwoju i modernizacji gminnych dróg;
- rozwoju infrastruktury rowerowej;
- rozwoju infrastruktury sieciowej internetu;
- rozwijania szerokiej i atrakcyjnej oferty spędzania czasu wolnego, w tym również tworzenie przyjaznych, atrakcyjnych przestrzeni publicznych, dostosowanych do różnych grup i potrzeb mieszkańców, w szczególności dla rodzin z dziećmi oraz młodzieży;
- podnoszenia jakości i dostępności opieki zdrowotnej, w tym profilaktyki;
- poprawy warunków życia najstarszych członków lokalnej społeczności (opieka i aktywizacja);
- poprawy atrakcyjności lokalnego rynku pracy, pozyskiwanie nowych przedsiębiorców tworzących miejsca pracy;

- ciągłego doskonalenia systemu komunikacji na linii władza lokalna – społeczność lokalna, otwartej na potrzeby mieszkańców;
- aktywizowania mieszkańców i włączania ich w procesy decydowania o rozwoju gminy,
- przyciągnięcia inwestorów i przedsiębiorców kluczowych z branży rolno-spożywczej,
- przygotowania/wyodrębnienia terenów pod inwestycje
- poprawy estetyki i zagospodarowania przestrzeni publicznych.

4 Identyfikacja głównych problemów Gminy Kowiesy

Analiza problemów to drugi, po analizie stanu istniejącego, etap budowania strategii rozwoju gminy Kowiesy. Etap ten ma na celu identyfikację problemów w sferze gospodarczej, społecznej oraz infrastruktury i środowiska na podstawie analizy stanu istniejącego oraz opinii mieszkańców pozyskanych w ramach konsultacji społecznych.

Tabela 33. Zidentyfikowane problemy rozwojowe w sferze społecznej, gospodarczej, infrastrukturalnej i środowiskowej na terenie gminy Kowiesy

Obszar	Problemy
Społeczny	– niewystarczająca dostępność i jakość specjalistycznych usług medycznych, w szczególności podstawowej opieki zdrowotnej; – bezrobocie, szczególnie wśród osób do 30 roku życia – problemy społeczne związane z ubóstwem i alkoholizmem – brak oferty opieki nad dziećmi do lat trzech – brak żłobka na terenie gminy, – słabo atrakcyjna oferta miejsc pracy, a co za tym idzie zmniejszenie ilości osób w wieku produkcyjnym (migracja zewnątrz) – niekorzystne zmiany demograficzne, wynikające z niskiego przyrostu naturalnego, niekorzystnej struktury wiekowej (wg. ekonomicznych grup wieku) oraz ujemnego salda migracji, – średnia jakość różnorodność wydarzeń kulturalno-rozrywkowych (szczególnie skierowanych do młodzieży i rodzin z dziećmi) – średni dostęp do infrastruktury sportowej i rekreacyjnej (niedostateczne zagospodarowania terenów rekreacyjnych) – słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna
Gospodarczy	– średnia atrakcyjność inwestycyjna gminy (brak terenów inwestycyjnych przygotowanych dla potencjalnych inwestorów, brak potencjalnych inwestorów zainteresowanych terenem gminy) – konkurencyjność gmin sąsiednich – infrastruktura drogowa i techniczna nie przygotowana do rozwoju gospodarczego, wpływająca na rezygnacje inwestorów z wyboru gminy – średnie warunki dla przedsiębiorczości na terenie gminy, – złe warunki zatrudnienia (mało atrakcyjna oferta miejsc pracy) oraz lokalny rynek pracy oferujący małe możliwości; – wśród gospodarstw rolnych przeważają gospodarstwa 1-5 ha, a więc średni potencjał rozwoju przemysłu rolnego na większą skalę; – średni dostęp do usług i atrakcji turystycznych (niewykorzystany potencjał turystyczny gminy) – zły dostęp do bazy gastronomicznej i bazy hotelowej – średni dostęp do instytucji, placówek usługowych – niewystarczające środki własne na inwestycje infrastrukturalne i odnawialne źródła energii,
Infrastrukturalny i przestrzenny	– średnia dostępność terenów zielonych (parków, skwerów itp.) ze względu na niewystarczające zagospodarowanie terenów na ten cel; – zła jakość dróg oraz niewystarczająca długość ścieżek rowerowych i chodników; – niedostateczny, nieodpowiadający potrzebom rozwój transportu publicznego (zbiorowego) w zakresie komunikacji między sąsiednimi gminami i powiatami; – brak kanalizacji sanitarnej i oczyszczalni ścieków; – niewystarczająca infrastruktura sieciowa – dostęp do internetu;
Środowiskowy	– brak

5 Analiza SWOT

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych metod diagnozy sytuacji, w jakiej znajduje się wspólnota samorządowa. Służy porządkowaniu i segregacji informacji, dzięki czemu stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju. Silne i słabe strony traktuje się jako czynniki wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ, natomiast szanse i zagrożenia jako czynniki zewnętrzne, umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki. Podział ten dokonuje się również według innego kryterium, co pozwala zidentyfikować: czynniki pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz czynniki negatywne, czyli słabe strony i zagrożenia.

Mocne strony czyli atuty (czynniki wewnętrzne pozytywne) gminy należy rozumieć jako walory, które w sposób pozytywny wyróżniają go w otoczeniu i w konfrontacji z konkurencją. **Słabe strony** (czynniki wewnętrzne negatywne) to konsekwencja ograniczeń zasobów i niedostatecznych kwalifikacji. **Szanse** (czynniki zewnętrzne pozytywne) to zjawiska i tendencje występujące w otoczeniu, które odpowiednio wykorzystane staną się impulsem do rozwoju oraz osłabią zagrożenia. **Zagrożenia** (czynniki zewnętrzne negatywne) – to wszystkie czynniki zewnętrzne, które postrzegamy jako bariery rozwoju jednostki, utrudnienia, dodatkowe koszty działania. O ile możliwość kreowania mocnych stron i niwelowania jest w zasięgu naszych możliwości – możemy podejmować określone decyzje, o tyle zarówno na szanse jak i zagrożenia nie mamy wpływu występują one w otoczeniu i na ich występowanie mają wpływ inne podmioty. Możemy je jednak wykorzystywać i dostosowywać się.

Tabela 34. Analiza SWOT gminy Kowiesy w wymiarze społecznym, gospodarczym, infrastrukturalnym i środowiskowym

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
SFERA SPOŁECZNA	
– korzystna struktura ludności wg grup w wieku produkcyjnym – duży odsetek ludzi w przedziale wieku 25-55 lat – poprawiająca się sytuacja społeczna i życiowa mieszkańców – poczucie bezpieczeństwa na terenie gminy – wystarczająca ilość obiektów oświatowych (szkoły podstawowe) – ogólnodostępne place zabaw dla dzieci – zaangażowana społeczność mieszkańców, chcąca uczestniczyć w życiu kulturalnym gminy oraz czująca więzi ze „swoją” gminą – działalność klubów sportowych – wystarczająca ilość obiektów kulturowych (biblioteki, świetlice wiejskie) – przynależność do LGD „Kraina Rawki”, – działalność stowarzyszeń: Stowarzyszenie Rozwoju Gminy Kowiesy, Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Turowa Wola i okolic oraz Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Stry Wylezin oraz grupy nieformalne, a także OSP – dobrze rozwinięty system ochrony przeciwpożarowej (Ochotnicze Straże Pożarne)	– niewystarczająca dostępność i jakość specjalistycznych usług medycznych, w szczególności podstawowej opieki zdrowotnej; – bezrobocie, szczególnie wśród osób do 30 roku życia – problemy społeczne związane z ubóstwem i alkoholizmem – brak oferty opieki nad dziećmi do lat trzech – brak żłobka na terenie gminy, – średni dostęp do placówek wychowania przedszkolnego – obecnie pozostała tylko jedna taka placówka; – słabo atrakcyjna oferta miejsc pracy, a co za tym idzie zmniejszenie ilości osób w wieku produkcyjnym (migracja zewnątrz) – niekorzystne zmiany demograficzne, wynikające z niskiego przyrostu naturalnego, niekorzystnej struktury wiekowej (wg. ekonomicznych grup wieku) oraz ujemnego salda migracji, – średnia jakość różnorodność wydarzeń kulturalno-rozrywkowych (szczególnie skierowanych do młodzieży i rodzin z dziećmi) – średni dostęp do infrastruktury sportowej i rekreacyjnej (niedostateczne zagospodarowania terenów rekreacyjnych) – słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna

SFERA GOSPODARCZA	
– przeważający udział mikro- i małych przedsiębiorstw, większa konkurencyjność, szybkość reagowania na potrzeby rynku – wzrastająca liczba podmiotów gospodarczych – korzystne warunki przyrodnicze dla rozwoju rolnictwa ekologicznego, – silne tradycje rolnicze, w tym szczególnie sadownicze, specjalizacja sadownicza – owoce – rozwijająca się hodowla ryb słodkowodnych- karpia – dopasowanie podmiotów gospodarczych do potrzeb lokalnego rynku. – przeważająca liczba osób w wieku produkcyjnym – niski odsetek osób bezrobotnych	– brak przygotowanych i uzbrojonych terenów inwestycyjnych – średnia atrakcyjność inwestycyjna gminy (brak potencjalnych inwestorów zainteresowanych terenem gminy) – średnie warunki dla przedsiębiorczości na terenie gminy, – złe warunki zatrudnienia (mało atrakcyjna oferta miejsc pracy) oraz lokalny rynek pracy oferujące małe możliwości; – wśród gospodarstw rolnych przeważają gospodarstwa 1-5 ha, a więc średni potencjał rozwoju przemysłu rolnego na większą skalę; – średni dostęp do usług i atrakcji turystycznych (niewykorzystany potencjał turystyczny gminy) – za mały dostęp do bazy gastronomicznej i bazy hotelowej – za mały dostęp do instytucji, placówek usługowych – niewystarczające środki własne na inwestycje infrastrukturalne i odnawialne źródła energii,
SFERA INFRASTRUKTURALNA I ŚRODOWISKOWA	
– bardzo dobra dostępność komunikacyjna (droga ekspresowa S8, droga krajowa nr 70 i drogi powiatowe), – kompleksy leśne o wysokich walorach przyrodniczych, – urozmaicony krajobraz naturalny – zróżnicowanie przyrodnicze i przestrzenne, – niski poziom zanieczyszczenia środowiska, – brak przemysłu uciążliwego dla środowiska, – funkcjonowanie systemu selektywnej zbiórki odpadów – funkcjonowanie Programu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest, – działania na rzecz edukacji ekologicznej wśród różnych grup wiekowych.	– niedostateczny, nieodpowiadający potrzebom rozwój transportu publicznego (zbiorowego) w zakresie komunikacji między sąsiednimi gminami i powiatami – zły stan techniczny dróg, niewystarczająca ilość chodników i ścieżek rowerowych – słaby dostęp do Internetu (przestarzałe łącza) – gospodarka cieplna oparta o indywidualne źródła ciepła – niewystarczająca infrastruktura turystyczna – złe warunki obiektu szkoły podstawowej w Kowiesach – brak placówek opieki żłobkowej – zbyt słabe wykorzystanie potencjału krajobrazu gminy i walorów przyrodniczych oraz kulturowych, – niskie wykorzystanie odnawialnych źródeł energii, – lokalne zanieczyszczenie powietrza poprzez niską emisję i spalanie odpadów w piecach domowych i paliwa niskiej jakości, – występowanie pokryć dachowych zawierających azbest, – objęcie ochroną w postaci form ochrony przyrody części obszaru gminy, co stanowi barierę dla rozwoju gospodarczego, – brak zbiorowego systemu odprowadzania i oczyszczania ścieków komunalnych
SZANSE	ZAGROŻENIA
SFERA SPOŁECZNA	
– rosnące zainteresowanie mieszkańców uczestnictwem w procesie decyzyjnym, świadczące o rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, – pozyskiwanie środków finansowych na rozwój aktywności kulturalnej mieszkańców (programy rządowe i unijne)	– spadająca liczba osób w wieku produkcyjnym i wzrastająca liczba osób w wieku poprodukcyjnym – starzejące się społeczeństwo – emigracja ludzi wykształconych wynikająca z pogłębiających się dysproporcji poziomów życia mieszkańców

– społeczeństwo świadome i otwarte na technologie służące pozyskiwaniu energii ze źródeł odnawialnych – rosnąca w świadomości społeczeństwa co do potrzeby aktywnego stylu życia, – potencjał do rozwoju turystyki pieszej, rowerowej, weekendowej – promowanie postaw ekologicznych i organizacja kampanii edukacyjnych – korzystna struktura wiekowa mieszkańców gminy – najliczniej reprezentowaną grupą wiekową są osoby w wieku produkcyjnym, – zwiększenie zaplecza opieki nad przedszkolakami oraz rozwój opieki żłobkowej – rozwój polityki senioralnej, w tym usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych – systemy wsparcia dla lokalnych inicjatyw społecznych	– pogłębiający się problem ujemnego przyrostu naturalnego oraz ujemnego salda migracji – zagrożenie izolacją i wykluczeniem społecznym osób starszych – demoralizacja społeczeństwa wynikająca z braku pracy i perspektyw życia – brak zaangażowania różnych grup społecznych w życie gminy – niski poziom świadomości ekologicznej i potrzeb dbania o środowisko przyrodnicze i tereny służące rekreacji i wypoczynkowi – niskie dochody ludności kształtujące popyt wewnętrzny – spadek możliwości pozyskiwania finansowych środków zewnętrznych, spowodowany zmianami prawnymi, przekładającymi się na większe niż dotychczas zaangażowanie finansowe JST
SFERA GOSPODARCZA	
– bliskie położenie względem Skierniewic, Żyrardowa, Rawy Mazowieckiej, Warszawy – wykorzystanie potencjału wynikającego z lokalizacji względem ważnych szlaków komunikacyjnych i dużych miast – rozwój małych i średnich przedsiębiorstw, – rozwój rolnictwa ekologicznego – zapotrzebowanie na zdrową żywność – możliwość pozyskiwania środków zagranicznych i krajowych na działania rozwojowe i inwestycyjne, – rozwój spółek handlowych w sferze sprzedaży i dystrybucji upraw rolnych i sadowniczych – rozwój organizacji zrzeszających rolników oraz zakładanie lokalnych grup producenckich – powstanie ośrodka upraw i sadownictwa – modernizacja produkcji rolnej i przetwórstwa – rozwój odnawialnych źródeł energii – efektywniejsze wykorzystanie walorów przyrodniczych do rozwoju przedsiębiorczości i turystyki – dostępność funduszy strukturalnych Unii Europejskiej na rozwój rolnictwa, przedsiębiorczości w nowej perspektywie lat 2021-2027 – utrzymujący się wzrost gospodarczy w Polsce, – wzrastający poziom udziału dochodów majątkowych gminy w dochodach budżetowych ogółem	– brak realizacji założonych celów strategicznych których założeniem jest ustalenie kierunku rozwoju dla gminy – konkurencja dla lokalnych rolników i sadowników ze strony regionalnych i zagranicznych producentów żywności o tym samym profilu produkcji rolno-sadowniczej – niska opłacalność produkcji rolnej, pogarszająca się sytuacja ekonomiczna małych gospodarstw rolnych oraz brak stabilnego rynku zbytu – brak znaczących inwestycji w sektorze rolno-spożywczym i sadownictwie prowadzących do zwiększenia konkurencyjności i produkcji – słaby rozwój gospodarczy będący wynikiem braku inwestycji w promocję regionu – słabe zainteresowanie ze strony inwestorów zewnętrznych – odpływ kwalifikowanej siły roboczej i kapitału do Warszawy, Łodzi lub Skierniewic, – kontynuacja dotychczasowych niekorzystnych trendów w zakresie zagospodarowania przestrzennego (kosztochłonne struktury przestrzenne, zanikanie przestrzeni publicznych, chaos zabudowy oraz fragmentacja systemów przyrodniczych),
SFERA INFRASTRUKTURALNA I ŚRODOWISKOWA	
– dobrze rozwinięta zewnętrzna sieć komunikacyjna (dobre połączenie komunikacyjne z Warszawą, Rawą Mazowiecką, Skierniewicami), – znaczący potencjał terenów niezagospodarowanych, – położenie w pasie rosnącej urbanizacji i wzrostu gospodarczego, – bliskość dużych ośrodków miejskich, – współpraca z samorządem wojewódzkim, powiatowym i samorządami lokalnymi w realizacji projektów infrastrukturalnych z udziałem środków z funduszy europejskich, – pozyskiwanie zewnętrznych źródeł finansowania,	– ograniczone środki w budżecie gminy na realizację zadań z zakresu rozbudowy infrastruktury technicznej i drogowej (sieci wodociągowo-kanalizacyjne, drogowe, służące ochronie środowiska) – brak gminnych terenów pod inwestycje, uzbrojonych, „czekających” na potencjalnych inwestorów – brak działań gminy w zakresie rozwoju infrastruktury turystycznej i gastronomicznej, a także infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej, – niewykorzystanie zasobów środowiska w zakresie

w tym nowa perspektywa finansowa UE na lata 2021-2027, na realizację zadań infrastruktury technicznej – rozwój i modernizacja infrastruktury wodociągowej oraz budowa systemu zbiorowego odprowadzania ścieków, tam gdzie jest to ekonomicznie uzasadnione – duży potencjał do rozwoju turystyki, w tym szczególnie agroturystyki – rozwój infrastruktury turystycznej poprzez budowę ścieżek rowerowych, edukacyjnych i spacerowych oraz zagospodarowanie terenów rekreacyjnych i ich promocja – dbałość o środowisko przyrodnicze (edukacja ekologiczna) oraz promocja jego walorów – budowa sieci ciepłowniczej na terenie gminy – aktywna postawa gminy w procesie gospodarki niskoemisyjnej, wprowadzenie lokalnych przepisów w zakresie rozwoju energetyki odnawialnej, uwzględnianie w dokumentach planistycznych terenów pod OZE	pozyskania energii odnawialnej – wzrost ilości zanieczyszczeń związanych z rozwojem społeczno – gospodarczym – rosnące stawki za gospodarowanie odpadami komunalnymi – wzrost kosztów energii i paliw
--	--

6 Wizja i misja gminy Kowiesy

Wizja rozwoju gminy to pożądaný obraz przyszłości jednostki, jej sytuacji gospodarczej i społecznej. Wizja to stan docelowy, do którego przez najbliższe lata będzie dążyć cała wspólnota samorządowa tj. władze lokalne oraz ich partnerzy, wykorzystując przy tym możliwości płynące z własnych przewag i szans, pojawiających się w otoczeniu. Stan docelowy określony zapisami wizji przewiduje stworzenie warunków do trwałego rozwoju gospodarczego i społecznego, przejawiającego się funkcjonowaniem Gminy Kowiesy w charakterze wyróżniającej się jednostki we wschodniej części województwa łódzkiego.

Zrealizowanie założeń wizji rozwoju przełoży się na wzrost poziomu atrakcyjności gminy pod względem jakości życia, osiedlania się nowych mieszkańców, oraz lokowania działalności gospodarczych. Sytuacja taka bezpośrednio wpłynie na poprawę wskaźników demograficznych, które stanowią podstawową determinantę długookresowej polityki społecznej jednostki.

WIZJA GMINY KOWIESY

Gmina Kowiesy w 2030r. gminą atrakcyjną dla inwestora i dla mieszkańców, z bogatą ofertą kulturalną i sportowo-rekreacyjną. Mieszkańcy Gminy Kowiesy korzystają z dobrej jakości usług zdrowotnych, edukacyjnych, kulturalnych, które stanowią zachętę do rozwoju osadnictwa. Gmina Kowiesy jest gminą o wysoko wyspecjalizowanym rolnictwie i sadownictwie, rozpoznawalną w regionie i kraju, w której uprawia się produkty rolno-spożywcze najwyższej jakości. Gmina stopniowo buduje ofertę turystyczno-rekreacyjną, wykorzystując walory przyrodnicze i kulturowe. Gmina Kowiesy zaznacza się jako gmina otwarta dla inwestora, w której panują dogodne warunki do zakładania działalności zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju i ochrony środowiska przyrodniczego.

Sposobem urzeczywistnienia zakładanej wizji jest misja. Ambicją samorządu gminy Kowiesy oraz mieszkańców gminy, jest sukcesywne podnoszenie stanu rozwoju społeczno-gospodarczego oraz warunków życia mieszkańców, do poziomu prezentowanego przez wyżej rozwinięte obszary, przy jednoczesnym zachowaniu wysokiej jakości środowiska przyrodniczego, zapobieganiu patologiom społecznym oraz utrzymaniu więzi międzyludzkich, co jest typowe dla środowisk wiejskich i małych miast.

MISJA GMINY KOWIESY

Misją Gminy Kowiesy jest podniesienie poziomu i jakości życia mieszkańców, zwiększenia atrakcyjności rynku pracy oraz zapewnienia dogodnych warunków do rozwoju wyspecjalizowanego rolnictwa, przedsiębiorczości oraz turystyki. Gmina chce dążyć do rozwoju przemysłu rolniczego (sadownictwa) i sieci handlowo-usługowej, jako rynku zbytu dla lokalnych produktów rolnych. Misją gminy jest stworzenie dogodnych warunków infrastrukturalnych i ekonomicznych dla inwestorów, w tym rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości. Gmina nadal będzie dążyć do poprawy stanu infrastruktury komunikacyjnej i technicznej oraz zwiększenia atrakcyjności jako miejsca pracy, nauki i wypoczynku, z zachowaniem i ochroną dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego.

7 Obszary i cele strategiczne rozwoju Gminy Kowiesy w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym

Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej gminy Kowiesy, wyniki przeprowadzonej ankiety wśród mieszkańców gminy oraz przeprowadzona analiza SWOT pozwoliły na wyznaczenie trzech obszarów strategicznych, które w znaczący sposób wpływają na jej przyszły rozwój gospodarczy, społeczny, infrastrukturalny i środowiskowy.

Rysunek 4. Obszary strategicznego rozwoju gminy Kowiesy na lata 2024-2030

Dla każdego z głównych obszarów rozwoju opracowany został cel strategiczny, który uszczegółowiony jest dostosowanymi do zagadnienia celami operacyjnymi. W ramach celów operacyjnych wyznaczono kierunki działań mające wpływ na prawidłowy rozwój społeczno-gospodarczy gminy Kowiesy. Należy je jednak odbierać jako pewną propozycję, otwartą listę działań w danym zakresie, opisującą ogólne ramy koncentracji aktywności finansowej, programowej oraz organizacyjnej całej wspólnoty gminy Kowiesy w perspektywie długoterminowej.

Tabela 35. Cele strategiczne i operacyjne rozwoju gminy Kowiesy na lata 2024-2030

CELE STRATEGICZNE		
1. Poprawa jakości życia oraz wykorzystania kapitału ludzkiego i społecznego	2. Nowoczesna i zrównoważona gospodarka oparta na wewnętrznym potencjale	3. Poprawa i rozwój infrastruktury zapewniającej zwiększenie atrakcyjności gminy, ład przestrzenny i ochronę środowiska
CELE OPERACYJNE		
1.1 Poprawa jakości opieki zdrowotnej	2.1 Wspieranie i promocja rozwoju przedsiębiorczości	3.1 Poprawa stanu infrastruktury komunikacyjnej
1.2 Rozwiązywanie problemów społecznych i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu	2.2 Zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej gminy	3.2 Poprawa stanu infrastruktury technicznej podnoszącej jakość życia mieszkańców
1.3 Zwiększenie atrakcyjności gminy w celu zatrzymania migracji zewnętrznych	2.3 Wspieranie działań prowadzących do poprawy i wydajności produkcji rolnej	3.3. Podniesienie atrakcyjności turystycznej gminy poprzez rozwój infrastruktury turystycznej
1.4 Podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców gminy		3.4. Poprawa jakości środowiska i adaptacja do zmian klimatu oraz poprawa estetyki i ład przestrzennego w gminie
1.5 Rozwój oferty kulturalnej i oferty aktywnego wypoczynku mieszkańców		

Źródło: opracowanie własne

7.1 Cele strategiczne i kierunki działań w obszarze społecznym

Tabela 36. Cele operacyjne i kierunki działań wyznaczone w ramach celu strategicznego 1 - Poprawa jakości życia oraz wykorzystania kapitału ludzkiego i społecznego – obszar kapitał ludzki i społeczny

Cel operacyjny	Kierunki działań	Oczekiwane rezultaty planowanych działań	Wskaźniki osiągnięcia rezultatów
OBSZAR KAPITAŁ LUDZKI I SPOŁECZNY			
1.1 Poprawa jakości opieki zdrowotnej	✓ budowa i modernizacja ośrodka zdrowia (rozbudowa obiektów, rozwój specjalistycznych usług medycznych oraz zwiększenie dostępu do specjalistycznej kadry lekarskiej i medycznej) ✓ rozwój gminnej polityki senioralnej uwzględniającej potrzeby aktywnych osób starszych ✓ rozwój usług opiekuńczych, skierowanych w szczególności do osób niesamodzielnych, w tym osób starszych i z niepełnosprawnościami ✓ wspieranie działań zmierzających do rozwoju i poprawy dostępności do usług medycznych o charakterze ogólnym i specjalistycznym ✓ zwiększenie dostępu do opieki zdrowotnej dla mieszkańców Gminy Kowiesy, w tym realizacja programów profilaktyki zdrowotnej	✓ rozwój i polepszenie oferty medycznej dostosowanej do potrzeb społeczeństwa ✓ zwiększenie stopnia świadomości mieszkańców w zakresie dbałości o zdrowie, kondycję fizyczną i konieczność profilaktyki zdrowotnej ✓ zapewnienie mieszkańcom dostępu do kompleksowej opieki medycznej ✓ poprawa stanu zdrowia mieszkańców Gminy Kowiesy poprzez zwiększenie dostępu do diagnostyki i badań chorób cywilizacyjnych ✓ skrócenie czasu oczekiwania na wizytę w Ośrodku Zdrowia	✓ liczba mieszkańców korzystających z programów profilaktyki zdrowotnej (os.), ✓ liczba dostępnych usług specjalistycznych / poradnictwa (szt.) ✓ liczba nowych ośrodków zdrowia (szt.)
1.2 Rozwiązywanie problemów społecznych i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu	✓ rozwój systemu świadczenia usług prewencji i rozwiązywania problemów społecznych, w tym walki z ubóstwem, alkoholizmem, narkomanią, przemocą ✓ wsparcie i aktywizacja dla osób starszych i niezaradnych życiowo, ✓ pomoc osobom niepełnosprawnym, ✓ kreowanie właściwych postaw wobec osób starszych i niepełnosprawnych, ✓ stworzenie warunków do rozwoju kształcenia ustawicznego mieszkańców, ✓ kreowanie przestrzeni publicznych przyjaznych mieszkańcom w różnym wieku, ✓ organizowanie wsparcia na rzecz osób z problemami	✓ przeciwdziałanie bezdomności, w tym zmniejszenie liczby osób zagrożonych bezdomnością między innymi ze względu na brak możliwości opłat za lokale stanowiące zasoby mieszkaniowe Gminy ✓ realizacja polityki krajowej nastawionej na wsparcie rodzin i osób starszych oraz niesamodzielnych, ✓ zwiększenie liczby osób objętych programem przeciwdziałania uzależnieniom, ✓ obniżenie poziomu bezrobocia, ✓ aktywizacja zawodowa kobiet i zwiększenie ilość miejsc dla dzieci w żłobku,	✓ liczba nowych usług społecznych (szt.) ✓ ilość udzielonego wsparcia dla osób z problemami uzależnienia (os.), ✓ ilość programów wdrażanych w ramach rozwiązywania problemów społecznych (szt.), ✓ liczba mieszkańców objętych wsparciem w formie aktywizacji społecznej i zawodowej

Cel operacyjny	Kierunki działań	Oczekiwane rezultaty planowanych działań	Wskaźniki osiągnięcia rezultatów
	- uzależnień, ✓ kontynuacja programów wspierających rodziny wielodzietne, ✓ wspieranie osób i rodzin zagrożonych ubóstwem, ✓ doskonalenie systemu pomocy społecznej ✓ wspieranie organizacji kursów zawodowych oraz innych form kształcenia ustawicznego, ✓ wsparcie dla organizacji kursów językowych, ✓ współpraca z PUP w zakresie organizacji staży, prac użytecznych społecznie, prac interwencyjnych, ✓ wspieranie przedsiębiorców i osób rozpoczynających działalność gospodarczą ✓ wspieranie działań z zakresu aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych, ✓ organizacja programów aktywizacji zawodowej i społecznej osób dotkniętych i zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym	✓ zmniejszenie przypadków przemocy i zachowań patologicznych, ✓ rozwój oferty usług skierowanych do seniorów, dostosowanej do ich potrzeb ✓ zintegrowanie społeczeństwa, zachęcanie do wzajemnego wspierania się ✓ zapewnienie swobodnego dostępu do dóbr, usług oraz możliwości udziału w życiu społecznym i publicznym osób o szczególnych potrzebach ✓ dopasowanie oferty usług społecznych do zmieniającej się struktury demograficznej Gminy Kowiesy	(os.), ✓ ilość udzielonego wsparcia dla osób starszych, niezaradnych życiowo (os.), ✓ ilość udzielonego wsparcia dla osób wykluczonych społecznie w tym o złej sytuacji finansowej (os.), ✓ ilość zorganizowanych kursów, warsztatów i staży we współpracy z PUP w Skierniewicach (szt.),
1.3 Zwiększenie atrakcyjności gminy w celu zatrzymania migracji zewnętrznych	✓ zachęcanie inwestorów do lokowania kapitału na terenie gminy, ✓ wsparcie doradztwa w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych na założenie własnej działalności, ✓ promowanie samozatrudnienia, ✓ stworzenie systemu zachęt i ulg dla potencjalnych inwestorów tworzących miejsca pracy, ✓ monitorowanie zapotrzebowania lokalnego rynku pracy i preferowanych kierunków kształcenia zawodowego, ✓ kampanie informacyjne na temat planów rozwojowych gminy oraz promocja treści dokumentów strategicznych, ✓ monitorowanie zapotrzebowania lokalnego rynku pracy i preferowanych kierunków kształcenia zawodowego, ✓ kreowanie przestrzeni publicznej przyjaznej mieszkańcom w różnym wieku	✓ spadek migracji ludzi w wieku produkcyjnym z terenu gminy, ✓ powstawanie nowych miejsc pracy i rozwojowych przedsiębiorstw, ✓ zwiększona ilość kampanii i informacji o stanie rozwoju gminy oraz jego wpływu na życie mieszkańców, ✓ poprawa stanu infrastruktury technicznej oraz zwiększenie atrakcyjności gminy jako miejsca pracy, nauki i wypoczynku. ✓ polepszenie bezpieczeństwa na drogach publicznych ✓ rozwój współpracy oraz wzajemnej promocji Gminy z organizacjami pozarządowymi ✓ odnoszenie świadomości mieszkańców w zakresie lokalnych tradycji	✓ liczba osób bezrobotnych (os.), ✓ saldo migracji (os.), ✓ liczba nowych przedsiębiorstw (szt.), ✓ liczba informacji publikowanych na profilu społecznościowym gminy (szt.), ✓ kwota udzielonych ulg dla przedsiębiorców (zł). ✓ ilość udzielonego wsparcia dla przedsiębiorców tworzących nowe miejsca pracy (os.), ✓ liczba wypadków na

Cel operacyjny	Kierunki działań	Oczekiwane rezultaty planowanych działań	Wskaźniki osiągnięcia rezultatów
	✓ inicjowanie i wspieranie wdrażania nowoczesnych rozwiązań w obszarze bezpieczeństwa ruchu drogowego ✓ rozwój form opieki nad dziećmi w wieku do 3 lat na terenie gminy Kowiesy ✓ zaangażowanie lokalnej społeczności do działań mających wspólny cel jakim jest dbanie o wizerunek gminy ✓ wspieranie działalności organizacji społecznych, ✓ wspieranie działalności liderów lokalnych oraz grup aktywności społecznej, ✓ wspieranie inicjatyw społeczności lokalnej oraz organizacji społecznych, ✓ wsparcie działalności organizacji pozarządowych (np. przez udostępnienie własnych zasobów lokalowych), ✓ tworzenie miejsc integracji i spotkań lokalnej społeczności ✓ działania w zakresie wsparcia młodych rodzin ✓ przeciwdziałanie izolacji i marginalizacji osób ze szczególnymi potrzebami ✓ działania informacyjno-edukacyjne w zakresie bezpieczeństwa publicznego (ostrzeżenia przed włamywaczami, kieszonkowcami itp.). ✓ udzielanie wsparcia dla OSP i ich promocja w ramach imprez kulturalnych ✓ realizacja programów w zakresie bezpieczeństwa dzieci na drogach i w szkołach ✓ monitoring miejsc publicznych służący bezpieczeństwu oraz zmniejszenia ilości aktów wandalizmu	✓ zachęcanie do wspierania się mieszkańców i troski o drugiego człowieka ✓ powstawanie nowych miejsc integracji oraz miejsc spotkań ✓ rozwój oferty kulturalno-sportowej, odpowiadającej potrzebom i zainteresowaniom mieszkańców ✓ budowanie aktywnego społeczeństwa obywatelskiego ✓ podniesienie poziomu działania i wyposażenia jednostek ratowniczych ✓ zwiększenie prewencji i polepszenia bezpieczeństwa społecznego	drogach (szt.) ✓ liczba zdarzeń wymagających udziału służb ratowniczych (szt.)
1.4 Podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców gminy	✓ promowanie alternatywnych źródeł energii ✓ organizacja systemów wsparcia merytorycznego i finansowego dla rozwoju odnawialnych źródeł energii np. pożyczki, dotacje itp.	✓ zwiększenie świadomości ekologicznej ✓ poprawa stanu i jakości środowiska ✓ zwiększenie dostępności mieszkańców do materiałów i publikacji przyrodniczych	✓ liczba wydarzeń/akcji edukacyjnych (szt.) ✓ liczba i rodzaj instalacji OZE (szt.)

Cel operacyjny	Kierunki działań	Oczekiwane rezultaty planowanych działań	Wskaźniki osiągnięcia rezultatów
	✓ angażowanie mieszkańców gminy w procedurze ocen oddziaływania na środowisko ✓ zachęcanie mieszkańców do wyrażania opinii podczas konsultacji społecznych w ramach procedury strategicznej oceny oddziaływania na środowisko ✓ upowszechnianie Raportów z realizacji Programów Ochrony Środowiska oraz innych Polityk, w których zapisane są cele mające wpływać pozytywnie na środowisko gminy Kowiesy ✓ prowadzenie szkoleń, warsztatów i cykli spotkań o tematyce związanej z ochroną i poprawą stanu środowiska ✓ wdrażanie programów i systemów wsparcia dotyczących ochrony środowiska na szczeblu lokalnym ✓ upowszechnianie wiedzy o stanie środowiska poprzez publikacje materiałów i opracowań przyrodniczych	✓ aktywne wdrożenie mieszkańca w tryb oceny oddziaływania na środowisko ✓ zwiększenie udziału wykorzystania odnawialnych źródeł energii ✓ zmniejszenie zanieczyszczenia pochodzącego ze spalanych odpadów komunalnych oraz wyeliminowanie niewłaściwej jakości paliw,	✓ liczba wydanych decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach (szt.) ✓ liczba publikacji związanych z ochroną środowiska (szt.) ✓ spadek wskaźników zanieczyszczeń powietrza PM 2,5, PM 10, NO_x, CO₂, SO₂
1.5 Rozwój oferty kulturalnej, edukacyjnej i oferty aktywnego wypoczynku mieszkańców	✓ organizacja imprez sprzyjających integracji osób z różnych grup wiekowych, ✓ poprawa infrastruktury dydaktyczno – sportowej ✓ dysponowanie atrakcyjną ofertą dodatkowych zajęć szkolnych pozalekcyjnych ✓ wsparcie dla nauczycieli w zakresie podnoszenia kwalifikacji, ✓ systematyczna modernizacja budynków dydaktycznych ✓ organizacja warsztatów, kursów i cykli szkoleń z dostosowaniem programów do oczekiwań rynku ✓ tworzenie oferty edukacyjnej odpowiadającej na zapotrzebowanie rynku pracy ✓ rozwijanie form edukacji międzypokoleniowej ✓ organizacja wymian krajowych i międzynarodowych w szkołach w ramach różnorodnych programów ✓ organizacja spotkań i konferencji w zakresie wysoko wyspecjalizowanego rolnictwa i sadownictwa	✓ poprawa jakości bazy oświatowej i sportowej, umożliwiającej edukację na najwyższym poziomie oraz utrzymanie odpowiedniej kondycji fizycznej wśród dzieci ✓ zapewnienie szerokiej oferty zajęć pozalekcyjnych dostosowanej do zainteresowań dzieci i młodzieży, umożliwiającej dodatkowy rozwój ✓ wyrównanie szans edukacyjnych uczniów z problemami w nauce ✓ poprawa dostępu do opieki nad dziećmi w wieku do 3 lat ✓ poprawa jakości kształcenia poprzez podnoszenie kwalifikacji nauczycieli ✓ przyciągnięcie nowych mieszkańców dzięki zapewnieniu ścieżki rozwoju dziecka ✓ popularyzacja dziedzictwa kulturowego gminy ✓ poprawa oferty turystycznej Gminy	✓ liczba wybudowanych /zmodernizowanych pomieszczeń dydaktycznych i sportowych (szt.), ✓ liczba prowadzonych zajęć pozalekcyjnych (szt.), ✓ średnie wyniki nauczania w szkołach (%), ✓ liczba miejsc wychowania przedszkolnego (szt.), ✓ liczba miejsc opieki nad dziećmi w wieku do 3 lat, ✓ liczba i rodzaj wsparcia dla uczniów za wyniki w nauce (szt.), ✓ liczba nauczycieli, którzy

Cel operacyjny	Kierunki działań	Oczekiwane rezultaty planowanych działań	Wskaźniki osiągnięcia rezultatów
	✓ rozwój i doposażenie jednostek oświatowych ✓ stworzenie dostępu do szerokopasmowego internetu we wszystkich miejscowościach gminy ✓ zorganizowanie współpracy między jednostkami oświaty a placówkami specjalistycznymi wyższego szczebla ✓ kontynuacja dobrych praktyk w zakresie współpracy z organizacjami pożytku publicznego i wspieranie ich działalności ✓ upowszechnienie i promocja wolontariatu ✓ wspieranie inicjatyw agroturystycznych ✓ stworzenie warunków do rozwoju kultury weekendowej i jej popularyzacja ✓ zawiązywanie partnerstw oraz lokalnych grup społecznych ✓ wspieranie działalności organizacji społecznych ✓ utworzenie stref rekreacji dla mieszkańców Gminy Kowiesy, z elementami edukacji przyrodniczej (place zabaw (w tym zielone place zabaw), siłownie, boiska wielofunkcyjne) ✓ rozbudowa szlaków pieszych, rowerowych, nordic-walking z elementami edukacji kulturowo - przyrodniczej, wykorzystujących potencjał przyrodniczy	✓ współpraca z lokalnymi stowarzyszeniami w celu rozszerzenia oferty turystycznej ✓ zwiększenie poziomu aktywnego spędzania czasu wolnego przez mieszkańców ✓ poszerzenie oferty spędzania czasu wolnego mieszkańców Gminy o charakterze sportowo-rekreacyjnym	- podjęli proce dokształcania lub doskonalenia zawodowego (os.) ✓ liczba nowych form edukacji międzypokoleniowej (szt.) ✓ liczba nowych miejsc spotkań dla młodzieży (szt.)

7.2 Cele strategiczne i kierunki działań w obszarze gospodarczym

Tabela 37. Cele operacyjne i kierunki działań wyznaczone w ramach celu strategicznego 2 - Nowoczesna i zrównoważona gospodarka oparta na wewnętrznym potencjale – obszar gospodarka i rynek pracy

Cel operacyjny	Kierunki działań	Oczekiwane rezultaty planowanych działań	Wskaźniki osiągnięcia rezultatów
OBSZAR GOSPODARKA I RYNEK PRACY			
2.1 Wsparcie i promocja rozwoju przedsiębiorczości	✓ doradztwo z zakresu zakładania własnej działalności oraz w zakresie możliwości uzyskania dotacji na otwarcie i rozwój działalności gospodarczej ✓ poszukiwanie i pozyskiwanie funduszy na rozwój mikro i makro przedsiębiorstw (Wojewódzki Urząd Pracy, Powiatowy Urząd Pracy, Programy Operacyjne Urzędu Marszałkowskiego – m.in. RPO). ✓ podnoszenie kwalifikacji zawodowych i doradztwo zawodowe mieszkańców, umożliwiające łączenie pracy zawodowej z aktywnością w rolnictwie ✓ powstanie gminnego punktu doradztwa gospodarczego ✓ ułatwienia administracyjno-organizacyjne dla przedsiębiorców ✓ wspieranie lokalnych przedsiębiorców w adaptacji do zmian społeczno-gospodarczych i środowiskowych oraz z przewidywaniem kryzysu gospodarczego ✓ wsparcie okołorolniczych działalności gospodarczych i promocja nowoczesnego, ekologicznego rolnictwa ✓ kampania informacyjna wśród rolników na temat możliwości pozyskania środków finansowych na rozwój gospodarstw agroturystycznych oraz na różnicowanie działalności rolniczej ✓ szkolenia dla rolników w zakresie podejmowania dodatkowej działalności zbliżonej do rolnictwa ✓ promowanie stosowania ekologicznych technik w produkcji rolnej ✓ wsparcie i promocja tworzenia gospodarstw agroturystycznych oraz produkujących zdrową żywność	✓ zwiększenie liczby przedsiębiorców działających na terenie gminy ✓ rozwój działalności okołorolniczej, spadek bezrobocia wśród mieszkańców gminy ✓ zwiększenie konkurencyjności gminy w zakresie tworzenia nowych miejsc pracy ✓ zwiększenie atrakcyjności lokalnego rynku pracy ✓ promocja lokalnych producentów i ich wyrobów ✓ zmniejszenie bezrobocia ✓ rozwój działalności podmiotów gospodarczych pomimo zachodzących zmian w gospodarce oraz w okresach kryzysu gospodarczego ✓ zwiększanie kapitału inwestycyjnego ✓ przejście na nowoczesne i ekologiczne rolnictwo, mające wpływ na poprawę jakości środowiska naturalnego i rozwinięta działalność przedsiębiorstw związanych z rolnictwem ✓ zwiększenie zainteresowania gminą i wzrost jej rozpoznawalności, a w konsekwencji napływ nowych mieszkańców, odwiedzających oraz przedsiębiorców ✓ wzrost rozpoznawalności gminy dzięki wykorzystywaniu jej produktów lokalnych	✓ liczba mieszkańców gminy, u których kwalifikacje zawodowe uległy poprawie (os.), ✓ liczba działań ukierunkowanych na wsparcie rozwoju przedsiębiorczości (szt.), ✓ liczba podjętych działań edukacyjnych w zakresie małego przetwórstwa, rzemiosła i drobnej wytwórczości (szt.) ✓ liczba nowo zarejestrowanych przedsiębiorstw w Gminie (szt.), ✓ liczba ofert inwestycyjnych na terenie gminy (szt.), ✓ liczba pojętych inicjatyw w zakresie kształtowania pozytywnego wizerunku gminy (szt.), ✓ liczba przeprowadzonych akcji promocyjnych (szt.).

Cel operacyjny	Kierunki działań	Oczekiwane rezultaty planowanych działań	Wskaźniki osiągnięcia rezultatów
	✓ podnoszenie kwalifikacji zawodowych osób w wieku produkcyjnych poprzez system specjalistycznych szkoleń, staży, praktyk i doradztwa zawodowego ✓ prowadzenie kampanii edukacyjnej związanej z promocją drobnej wytwórczości, rzemiosła i małego przetwórstwa ✓ kształtowanie pozytywnego wizerunku Gminy jako miejsca w którym warto żyć, prowadzić działalność gospodarczą i wypoczywać ✓ promocja produktów lokalnych i wykorzystanie gminnych gadżetów ✓ promocja lokalnych atrakcji turystycznych, zabytków, miejsc rekreacji ✓ odpowiednia organizacja przestrzeni inwestycyjnej poprzez: wprowadzanie ulg podatkowych, powołanie punktu konsultacyjnego dla inwestorów, stworzenie oferty inwestycyjnej ukierunkowanej na skup i przetwórstwo owoców i warzyw, stworzenie oferty lokalnego rynku pracy, kampanię reklamową w oparciu o wyznaczoną w strategii WIZJĘ i MISJĘ Gminy Kowiesy		
2.2 Zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej gminy	✓ promocja i reklama oferty inwestycyjnej gminy ✓ przygotowanie terenów pod inwestycje – scalanie, podziały, uzbrojenie ✓ promowanie i tworzenie stref aktywności gospodarczej w tym m.in. we współpracy z podmiotami komercyjnymi ✓ rozwój uzbrojonych obszarów inwestycyjnych ✓ tworzenie warunków do rozwoju przedsiębiorczości na terenie gminy, w tym zachęty dla inwestorów w postaci ulg i zwolnień z podatków ✓ utworzenie punktu informacyjnego dla inwestorów ✓ rozwój placówek handlowo-usługowych ✓ opracowanie programu promocji gminy (foldery z terenami inwestycyjnymi, charakterystyka uzbrojenia terenu, charakterystyka preferencji itp.)	✓ zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej gminy, ✓ promocja istniejących terenów inwestycyjnych wśród inwestorów (z terenu gminy oraz z zewnątrz), ✓ zwiększenie liczby ofert inwestycyjnych na terenie gminy, ✓ zwiększenie liczby nowych inwestycji (napływ nowego kapitału inwestycyjnego) na terenie gminy, ✓ zwiększenie liczby przedsiębiorstw na terenie gminy, ✓ rozwój kompetencji osób odpowiedzialnych za kreowanie polityki gospodarczej, inwestycyjnej i pozyskiwanie inwestorów,	✓ powierzchnia wyznaczonych terenów inwestycyjnych (ha), ✓ kwota udzielonych ulg i zwolnień (zł), ✓ liczba przedsiębiorstw korzystających z ulg i zwolnień (szt.), ✓ liczba akcji promujących rolnictwo ekologiczne (szt.) ✓ liczba podjętych inicjatyw w zakresie wsparcia okołorolniczych działalności gospodarczych

Cel operacyjny	Kierunki działań	Oczekiwane rezultaty planowanych działań	Wskaźniki osiągnięcia rezultatów
		✓ zwiększenie kwoty pozyskanych środków finansowych z przeznaczeniem na inwestycje	(szt.).
2.3 Wsparcie działań prowadzących do poprawy i wydajności produkcji rolnej	✓ upowszechnianie Kodeksu Dobrych Praktyk Rolniczych ✓ promowanie nowych technik w produkcji rolniczej i upraw ekologicznych ✓ edukacja ekologiczna w zakresie stosowania pestycydów i herbicydów ✓ sukcesywne zalesianie gruntów ✓ organizowanie spotkań i specjalistycznych szkoleń dla rolników ✓ organizacja cyklicznych spotkań i targów o tematyce rolniczej ✓ rozwój przechowalnictwa, skupu i przetwórstwa owoców ✓ znalezienie nowych rynków zbytu na produkty rolne ✓ intensyfikacja nowych kierunków upraw (owoce, zioła, warzywa) ✓ doskonalenie technik upraw sadowniczych ✓ aktywna promocja grup producenckich wśród mieszkańców ✓ pomoc w tworzeniu rolniczych zrzeszeń gospodarczych, np. grup producenckich ✓ informowanie mieszkańców gminy o możliwościach założenia grup producenckich oraz uzyskania dofinansowania na ten cel ✓ wspieranie grup producenckich ✓ wsparcie dla modernizacji produkcji rolnej	✓ poprawa jakości rolnictwa na terenie gminy ✓ promowanie rolnictwa ekologicznego ✓ wzrost jakości produktów rolnych i spożywczych ✓ wzrost urodzajności ✓ polepszenie technik wykonywania upraw ✓ tworzenie lepszych rynków zbytu dla produktów rolnych	✓ liczba lokalnych grup producenckich (szt.) ✓ liczba szkoleń dla rolników (szt.) ✓ liczba zmodernizowanych gospodarstw rolnych (szt.) ✓ wielkość pól rolnych (szt.)

7.3 Cele strategiczne i kierunki działań w obszarze infrastruktura i środowisko

Tabela 38. Cele operacyjne i kierunki działań wyznaczone w ramach celu strategicznego 3 - Poprawa i rozwój infrastruktury zapewniającej zwiększenie atrakcyjności gminy, ład przestrzenny i ochronę środowiska – obszar infrastruktura i środowisko

Cel operacyjny	Kierunki działań	Oczekiwane rezultaty planowanych działań	Wskaźniki osiągnięcia rezultatów
OBSZAR INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO			
3.1 Poprawa stanu infrastruktury komunikacyjnej	✓ modernizacja, remont oraz poprawa stanu dróg gminnych ✓ współpraca z zarządcami dróg powiatowych w celu poprawy stanu technicznego dróg na terenie gminy ✓ poprawa stanu infrastruktury okołodrogowej (m.in. chodników, parkingów wiejskich i leśnych, znaków drogowych, sygnalizacji świetlnej, przystanków autobusowych) ✓ aplikowanie o dostępne dla jednostek samorządowych środki finansowe wspomagające rozwój infrastruktury komunikacyjnej ✓ rozwój transportu zbiorowego i uruchomienie dodatkowych połączeń międzygminnych, powiatowych i wojewódzkich ✓ modernizacja oświetlenia ulicznego ✓ tworzenie bezpiecznych przejść dla pieszych, z modernizacją oświetlenia przejść ✓ rozbudowa ciągów pieszych	✓ poprawa poziomu bezpieczeństwa drogowego na terenie gminy Kowiesy, dzięki dobremu stanowi dróg oraz rozwiniętej infrastrukturze towarzyszącej ✓ poprawa i rozwój chodników na terenie gminy ✓ rozwój ścieżek rowerowe umożliwiające sprawne i bezpieczne przemieszczanie się jej użytkowników pomiędzy gminnymi miejscowościami oraz zachęcający do zmiany środka lokomocji się na rower/hulajnogę itp. ✓ zwiększenie dostępności transportowej gminy ✓ rozwój transportu zbiorowego jako mniej emisyjnego w porównaniu do transportu indywidualnego	✓ długość wyremontowanych dróg (km), ✓ długość wybudowanych chodników (km), ✓ liczba zamontowanych punktów oświetlenia (szt.), ✓ liczba zamontowanych punktów sygnalizacji świetlnej i oznaczeń drogowych (szt.), ✓ długość wybudowanych ścieżek rowerowych (km.), ✓ liczba środków transportu komunikacji publicznej oferowana na terenie Gminy (szt.), ✓ liczba połączeń zapewniających dojazd mieszkańców wsi do siedziby Gminy (szt.),
3.2 Poprawa stanu infrastruktury technicznej podnoszącej jakość życia mieszkańców	✓ rozbudowa i modernizacja sieci wodociągowej ✓ budowa sieci kanalizacyjnej i systemu zbiorowego oczyszczania ścieków na terenach gdzie jest to ekonomicznie uzasadnione ✓ analizy techniczno-ekonomiczne gospodarowania ściekami ✓ modernizacja infrastruktury telekomunikacyjnej oraz wzmocnienie sygnału radio-telewizyjnego i internetowego ✓ wsparcie i zachęcanie mieszkańców do budowy	✓ rozwój infrastruktury wodno-kanalizacyjnej na terenie gminy, dostosowany do zwiększających się potrzeb mieszkańców i rozwijającej się zabudowy ✓ zapewnienie dostępu do infrastruktury wodociągowej wszystkim mieszkańcom Gminy ✓ zapewnienie mieszkańcom możliwości podłączenia się do wysokiej jakości Internetu ✓ bezprzewodowego na terenie gminy.	✓ długość wybudowanej lub zmodernizowanej sieci wodociągowej (km), ✓ udział korzystających z sieci wodociągowej (%) ✓ udział mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej (szt.)

Cel operacyjny	Kierunki działań	Oczekiwane rezultaty planowanych działań	Wskaźniki osiągnięcia rezultatów
	✓ przydomowych oczyszczalni ścieków ✓ kontrola w zakresie opróżniania bezodpływowych zbiorników gromadzących ścieki bytowe, przemysłowe i komunalne ✓ rozwój sieci ciepłowniczej ✓ prowadzenie gospodarki melioracyjnej i odwodnieniowej, w tym modernizacja infrastruktury ✓ wspieranie i zwiększanie małej retencji wodnej w ujęciu gminnym jak i prywatnym ✓ wdrażanie ustaleń i działań określonych w Planie Przeciwdziałania skutkom suszy zmierzających do ograniczenia negatywnym zjawisk występowania suszy	✓ rozwój usług cyfrowych w gminie, dzięki dostępowi do wysokiej jakości Internetu ✓ umożliwienie mieszkańcom podłączenia do sieci ciepłowniczej ✓ zwiększenie liczby przydomowych oczyszczalni ścieków w miejscach, gdzie nie ma możliwości doprowadzenia sieci kanalizacyjnej ✓ regulacja i utrzymanie odpowiednich stosunków wodno-powietrznych w glebie	✓ długość wybudowanej sieci światłowodowej (km), ✓ długość wybudowanej sieci szerokopasmowej (km), ✓ liczba gospodarstw domowych wyposażonych w przydomowe oczyszczalnie ścieków (szt.) ✓ liczba działających urządzeń melioracyjnych (szt.),
3.3 Podniesienie atrakcyjności turystycznej gminy poprzez rozwój infrastruktury turystycznej	✓ systematyczna aktualizacja informacji na temat gminy na stronie internetowej Urzędu Gminy ✓ zwiększanie zaangażowania władz lokalnych na temat marketingu terytorialnego ✓ wyznaczenie nowych szlaków turystycznych ✓ promocja miejsc atrakcyjnych turystycznie na branżowych portalach ✓ wsparcie edukacyjne i doradcze w zakresie tworzenia gospodarstw: edukacyjnych, przygodowych, wiosek tematycznych, ośrodków kultury ✓ rozwój miejsc wypoczynku, ze szczególnym uwzględnieniem terenów wiejskich ✓ budowa i rozbudowa ścieżek rowerowych i pieszych wraz z ich oznakowaniem ✓ rozwój bazy gastronomicznej i agroturystycznej na terenie gminy	✓ powstanie ścieżek turystycznych ✓ zwiększająca się liczba osób aktywnie spędzająca czas wolny, ✓ organizacja współzawodnictwa na świeżym powietrzu, ✓ rozwój bazy i infrastruktury turystycznej i zwiększająca się liczba odwiedzających Gminę ✓ zwiększenie liczby atrakcji i możliwości spędzania czasu dla mieszkańców Gminy ✓ poprawa jakości ogólnodostępnej bazy sportowo-rekreacyjnej	✓ ilość stworzonych ścieżek dydaktycznych (szt.), ✓ liczba nowopowstałych punktów turystyczno-rekreacyjnych (szt.), ✓ liczba opisanych atrakcji turystycznych na stronie internetowej Gminy (szt.), ✓ liczba przeprowadzonych działań promocyjnych (szt.). ✓ liczba nowopowstałych obiektów sportowo-rekreacyjnych na terenie Gminy (szt.).
3.4 Poprawa jakości środowiska i adaptacja do zmian klimatu	✓ rozwój odnawialnych źródeł energii ✓ ograniczenie niskiej emisji do atmosfery poprzez likwidację kotłów opalanych paliwem stałe ✓ zwiększenie efektywności energetycznej poprzez termomodernizację obiektów użyteczności publicznej	✓ łagodzenie skutków zmian klimatu i zwiększenie umiejętności adaptacji gminy Kowiesy do tych zmian, ✓ zmniejszenie emisji zanieczyszczeń do atmosfery, ✓ poprawa efektywności energetycznej budynków,	✓ powierzchnia terenów zieleni na terenie Gminy (ha), ✓ liczba wymienionych kotłów grzewczych na

Cel operacyjny	Kierunki działań	Oczekiwane rezultaty planowanych działań	Wskaźniki osiągnięcia rezultatów
oraz poprawa estetyki i ładu przestrzennego w gminie	✓ zwiększenie lesistości, szczególnie na obszarach nieużytków ✓ optymalizacja systemu odbioru i segregacji odpadów na terenie gminy ✓ wzmacnianie świadomości ekologicznej mieszkańców (m.in. w zakresie ograniczania niskiej emisji, segregacji odpadów, zagospodarowania wód opadowych), w tym współpraca z partnerami publicznymi i pozarządowymi ✓ wdrażanie programów odnowy wsi ✓ opracowanie procedury dotyczącej organizacji działania gminy oraz wsparcia mieszkańców na wypadek wystąpienia suszy ✓ działania edukacyjne dla rolników celem przygotowania upraw na obserwowane zmiany klimatu ✓ dbałość o ład przestrzenny i ochronę środowiska poprzez opracowywanie i aktualizację miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (MPZP) ✓ rewitalizacja i rewaloryzacja obszarów zdegradowanych ✓ ochrona gatunków chronionych (roślin i zwierząt) poprzez odpowiednie zabezpieczenie terenu i jego oznakowanie ✓ wykonywanie cięć i zabiegów pielęgnacyjnych w parkach ✓ rewaloryzacja i rewitalizacja stawów/zbiorników na terenie gminy, w tym zwiększanie retencji wodnej ✓ zachowanie obszarów chronionych oraz zapewnienie ochrony miejsc posiadających szczególne walory środowiskowe takie jak parki, aleje, zabytkowe drzewa, zbiorniki wodne, krajobrazy i wpisywanie ich na listy obiektów chronionych ✓ aktualizacja programu ochrony środowiska ✓ przeciwdziałanie występowaniu zjawisk ekstremalnych oraz adaptacja do zmian klimatu poprzez zachowywanie naturalnej zdolności retencyjnej gruntów, promowanie i wspieranie rozwiązań w za-kresie zwiększania retencji	✓ rozwój elektromobilności, ✓ zwiększenie świadomości ekologicznej ✓ poprawa warunków życia i stanu zdrowia mieszkańców ✓ podnoszenie walorów estetycznych Gminy, dzięki zadbanym terenom zielonym ✓ zwiększenie udziału energii elektrycznej i ciepłej pozyskiwanej z odnawialnych źródeł energii. ✓ rozwój samowystarczalności Gminy pod względem zapewnienia energii ✓ poprawa estetyki i funkcjonalności terenów poddanych rewitalizacji	- niskoemisyjne (szt.), ✓ liczba budynków poddanych termomodernizacji (szt.), ✓ ilość energii wyprodukowanej przy wykorzystaniu odnawialnych źródeł energii (J), ✓ liczba działań wykorzystujących zieloną i niebieską infrastrukturę (szt.) ✓ liczba podjętych działań w ramach ✓ rewitalizacji terenów wiejskich (szt.)

Cel operacyjny	Kierunki działań	Oczekiwane rezultaty planowanych działań	Wskaźniki osiągnięcia rezultatów
	oraz rozwój zielonej i niebieskiej infrastruktury ✓ promocja rozwiązań komunikacji bez samochodu przez rozwój sieci ścieżek rowerowych wzmacniających dostępność komunikacyjną gminy ✓ wdrażanie postanowień Ramowej Dyrektywy Wodnej oraz celów zawartych w Planie Gospodarowania Wodami dorzecza Wisły ✓ montaż zbiorników na wodę opadową w zabudowie jednorodzinnej i przy obiektach użyteczności publicznej ✓ poprawa stanu zabytków na terenie gminy ✓ podejmowanie działań mających na celu zwiększenie atrakcyjności zabytków oraz ich promocja ✓ podejmowanie wspólnych działań z właścicielami zabytków w celu zwiększenia ochrony		

8 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy Kowiesy wraz z ustaleniami i rekomendacjami w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie

8.1 Kwestie wodne a Strategia Rozwoju Gminy Kowiesy na lata 2024-2030

Zgodnie z art. 326 ustawy z dnia 20 lipca 2017 roku Prawo wodne (t.j. Dz.U. 2023 poz. 1478 ze zm.), Strategia Rozwoju Gminy Kowiesy na lata 2024-2030 uwzględnia m.in. ustalenia dokumentów planistycznych, o których mowa w art. 315 pkt 1-3 ww. ustawy tj.:

- plany zarządzania ryzykiem powodziowym,
- plany gospodarowania wodami na obszarze dorzecza,
- plan przeciwdziałania skutkom suszy.

Charakterystykę uwarunkowań hydrograficznych i hydrogeologicznych wraz z podziałem na jednolite części wód powierzchniowych i podziemnych przedstawiono w rozdziale 2.3.2 i 2.3.3.

Plany zarządzania ryzykiem powodziowym

Zgodnie z ustawą z dnia 20 lipca 2017 r. *Prawo wodne* dla obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi wskazanych we Wstępnej Ocenie Ryzyka Powodziowego (WORP) zostały sporządzone mapy zagrożenia powodziowego (MZP), dla których określono obszary szczególnego zagrożenia powodzią oraz mapy ryzyka powodziowego (MRP). W dniu 15 kwietnia 2015 r. Prezes Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej w Warszawie opublikował za pośrednictwem strony internetowej www.mapy.isok.gov.pl zweryfikowane i ostateczne wersje map zagrożenia powodziowego, dla rzek objętych i cyklem planistycznym opracowania MZP i MRP. Mapy zagrożenia powodziowego i mapy ryzyka powodziowego, jako oficjalne dokumenty planistyczne, stanowią podstawę do podejmowania działań związanych z planowaniem przestrzennym i zarządzaniem kryzysowym.

W II cyklu planistycznym (2016-2021) dokonano przeglądu MZP i MRP sporządzonych w I cyklu, i w uzasadnionych przypadkach ich aktualizacji. Sporządzone zostały również nowe mapy zagrożenia powodziowego i mapy ryzyka powodziowego dla obszarów i typów powodzi wskazanych w wyniku przeglądu i aktualizacji wstępnej oceny ryzyka powodziowego (WORP) zakończonej w 2018 r. Podanie zaktualizowanych oraz nowych MZP i MRP do publicznej wiadomości przez ich umieszczenie na stronie Biuletynu Informacji Publicznej Ministerstwa Środowiska i Klimatu nastąpiło w dniu 07 września 2022 r.

Dla terenu Gminy Kowiesy nie zostały opracowane mapy zagrożenia i ryzyka powodziowego. W związku z powyższym, jak i na podstawie otrzymanej informacji z PGWWP RZGW Warszawa teren Gminy Kowiesy nie znajduje się w granicach obszarów szczególnego zagrożenia powodzią i nie obowiązują na nim zakazy wymienione w art. 77 ust. 1 pkt. 3 ustawy Prawo Wodne (Dz. U. z 2022r., poz. 2625). W związku z powyższym dla robót inwestycyjnych planowanych na tym obszarze nie jest wymagane:

- uzyskanie decyzji zwalniających z art. 77 ust. 1 pkt. 3 ustawy Prawo Wodne (Dz. U. z 2022r., poz. 2625 ze zm.)
- uzyskanie pozwolenia wodnoprawnego zgodnie z art. 390 ust. 1 ustawy Prawo Wodne (Dz. U. z 2022r., poz. 2625 ze zm.)

Wyznaczone obszary szczególnego zagrożenia powodzią w opracowanych, zaktualizowanych i przyjętych MZP i MRP były częścią składową oraz dały podstawę do opracowania Planu zarządzania ryzykiem powodziowym. Pierwszy *Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Wisły*

został przyjęty Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 18 października 2016 r. w sprawie przyjęcia Planu zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Wisły. Plan zarządzania ryzykiem powodziowym (PZRP) jest dokumentem planistycznym, opisującym aktualny stan ochrony przeciwpowodziowej oraz zawierającym katalog działań, mających na celu redukcję ryzyka powodziowego na terenach zagrożonych. Od dnia 23 marca 2023r. obowiązuje nowy Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Wisły przyjęty Rozporządzeniem Ministra Infrastruktury z dnia 26 października 2022 r. W planie tym na obszarze gminy Kowiesy nie wskazano bezpośrednio obszarów problemowych pod względem powodziowym, ani nie wyznaczono żadnych działań technicznych i nietechnicznych przewidzianych do realizacji na terenie gminy w perspektywie lat 2021-2027.

Plany gospodarowania wodami na obszarze dorzecza

W odniesieniu do Planów gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy, w poniższej tabeli określono informacje na temat jednolitych części wód powierzchniowych (JCWP) oraz jednolitych części wód podziemnych (JCWPd) zlokalizowanych w granicach gminy Kowiesy (nazwa, status JCWP, informacja o stanie JCWP i JCWPd oraz przypisane im cele środowiskowe).

Tabela 39. Charakterystyka jednolitych części wód powierzchniowych oraz jednolitych części wód podziemnych wydzielonych w granicach Gminy Kowiesy wraz z przypisanymi celami i działaniami środowiskowymi

Kod JCW powierzchniowych	Nazwa	Stan ogólny; stan/potencjał ekologiczny; stan chemiczny	Przypisane cele środowiskowe	Działania przypisane dla JCW w celu realizacji celu środowiskowego zgodnie z IIaPGW
WODY POWIERZCHNIOWE				
RW200011 2726999	Rawka od Krzemionki do ujścia	zły, umiarkowany, poniżej dobry	osiągnięcie dobrego stanu ekologicznego i poniżej dobrego lub dobrego stanu chemicznego (w zależności od wskaźników)	✓ Realizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych ✓ Kontrola gospodarowania wodami oraz przeglądy pozwoleń wodnoprawnych ✓ Realizacja działań wynikających z planów ochrony i planów zadań ochronnych dla obszarów chronionych. ✓ Rozpoznanie zasadności realizacji działań naprawczych dla obszarów chronionych zależnych od hydromorfologii (wg celów środowiskowych: wymogów rzek włosienicznikowych, wylewy Q50). ✓ Rozpoznanie zasadności realizacji działań naprawczych dla obszarów chronionych w zakresie utrzymania naturalnego charakteru koryta.
PLRW2000 17272669	Białka	zły, słaby, poniżej dobrego	osiągnięcie dobrego stanu ekologicznego i poniżej dobrego lub dobrego stanu chemicznego (w zależności od wskaźników)	✓ rozpoznanie zasadności realizacji działań naprawczych dla obszarów chronionych zależnych od hydromorfologii (wg celów środowiskowych: wymogów rzek włosienicznikowych, wylewy Q50). ✓ Kontrole dotyczące stosowania programu działań mających na celu zmniejszenie zanieczyszczenia wód azotanami pochodzącymi ze źródeł rolniczych oraz zapobieganie dalszemu zanieczyszczeniu przez podmioty prowadzące produkcję rolną i działalność ✓ Kontrola przestrzegania warunków stosowania środków ochrony roślin

				✓ Realizacja działań wynikających z planów ochrony i planów zadań ochronnych dla obszarów chronionych. ✓ Kontrola gospodarowania wodami oraz przeglądy pozwoleń wodnoprawnych
RW200010 2726729	Chojnata	zły, słaby, poniżej dobrego	osiągnięcie dobrego stanu ekologicznego i poniżej dobrego lub dobrego stanu chemicznego (w zależności od wskaźników)	✓ Realizacja działań wynikających z planów ochrony i planów zadań ochronnych dla obszarów chronionych ✓ Kontrole dotyczące stosowania programu działań mających na celu zmniejszenie zanieczyszczenia wód azotanami pochodzącymi ze źródeł rolniczych oraz zapobieganie dalszemu zanieczyszczeniu przez podmioty prowadzące produkcję rolną i działalność ✓ Kontrola przestrzegania warunków stosowania środków ochrony roślin
RW200010 272694	Korabiewka	zły, umiarkowany, Brak danych	osiągnięcie dobrego stanu ekologicznego i dobrego stanu chemicznego	✓ Realizacja działań wynikających z planów ochrony i planów zadań ochronnych dla obszarów chronionych. ✓ Rozpoznanie zasadności realizacji działań naprawczych dla obszarów chronionych w zakresie utrzymania naturalnego charakteru koryta. ✓ Uporządkowanie i poprawa infrastruktury związanej z gospodarką ściekową na obszarze gminy poza aglomeracjami. ✓ Realizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych. ✓ Analizy techniczno-ekonomiczne gospodarowania ściekami w obszarze gminy poza aglomeracjami.
Kod JCW podziemnych	Nazwa	stan chemiczny; stan ilościowy	Przypisane cele środowiskowe	Kategoria i działania przypisane dla JCW w Programie wodno-środowiskowym kraju dotyczące gminy Kowiesy
WODY PODZIEMNE				
PLGW2000 63	63	dobry, dobry	utrzymanie dobrego stanu chemicznego i dobrego stanu ilościowego	✓ ustanowienie obszaru ochronnego zbiornika wód śródlądowych (GZWP) ✓ opracowanie wniosku na potrzeby ustanowienia obszaru ochronnego zbiornika wód śródlądowych (GZWP) ✓ opracowanie ekspertyzy określającej źródła i zasięg zanieczyszczenia wód podziemnych związkami wskazującymi na presję przemysłową

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych Programu wodno-środowiskowego kraju oraz bazy danych aktualizacji Planu gospodarowania wodami dla dorzecza Wisły (aIIPGW, 2022r.)

Dane z bazy Planu Gospodarowania Wodami dla dorzecza Wisły przedstawiają stan wód powierzchniowych i podziemnych na terenie gminy Kowiesy. Zgodnie z danymi stan wód powierzchniowych ocenia się na zły, natomiast stan wód podziemnych pod względem chemicznym i ilościowym jako dobry. Należy jednak zaznaczyć, że wody powierzchniowe w granicach czterech wykazanych jednolitych części wód są wodami o słabym/umiarkowanym stanie ekologicznym i stanie chemicznym poniżej dobrego. Przypisane działania dla każdej jednolitej części wód powierzchniowych i podziemnych mają wpłynąć na poprawę stanu wód w obrębie jednostek. Należy tutaj zwrócić uwagę, że na terenie Gminy Kowiesy brak jest sieci kanalizacyjnej i zorganizowanego systemu odprowadzania i oczyszczania ścieków komunalnych. Ścieki odprowadzane są do zbiorników bezodpływowych lub

przydomowych oczyszczalni ścieków. Strategia Rozwoju Gminy Kowiesy na lata 2024-2030 zakłada dbałość o stan wód powierzchniowych i podziemnych poprzez kontynuowanie działań związanych z modernizacją i budową zbiorników bezodpływowych i przydomowych oczyszczalni ścieków oraz działań związanych z budową sieci kanalizacyjnej na terenach gdzie jest to ekonomicznie uzasadnione. Z punktu widzenia utrzymania dobrego stanu chemicznego i ilościowego wód podziemnych wyznaczono działania w zakresie przeglądu pozwoleń wodnoprawnych oraz wykonania rocznych raportów z badań wód na ujęciach komunalnych.

Strategia Rozwoju Gminy Kowiesy na lata 2024-2030 zakłada i promuje działania zmierzające do poprawy stanu wód powierzchniowych i podziemnych oraz osiągnięcia założonych celów środowiskowych w ramach poszczególnych jednolitych części wód. Bezpośrednio w Strategii wskazuje na to cel operacyjny 3.2 „Poprawa stanu infrastruktury technicznej” w obszarze „Infrastruktura i środowisko”, gdzie jednym z wyznaczonych kierunków jest m.in. kontrola zbiorników bezodpływowych, budowa przydomowych oczyszczalni ścieków, budowa sieci kanalizacyjnej wraz z oczyszczalnią na terenach gdzie jest to ekonomicznie uzasadnione.

Plan przeciwdziałania skutkom suszy

Strategia Rozwoju Gminy Kowiesy na lata 2024-2030 zakłada i promuje działania minimalizujące skutki suszy, podejmowane zarówno przez samorząd, mieszkańców, jak i organy administracji rządowej. Bezpośrednio wskazuje na cel operacyjny 3.2 „Poprawa stanu infrastruktury technicznej” w obszarze „Infrastruktura i środowisko”, gdzie jednym z wyznaczonych kierunków jest prowadzenie gospodarki melioracyjnej i odwodnieniowej, w tym modernizacja infrastruktury oraz wspieranie i zwiększanie małej retencji wodnej w ujęciu gminnym jak i prywatnym. W tym zakresie strategia jest spójna z Planem Przeciwdziałania Skutkom Suszy.

Zgodnie z art. 184 ust. 2 ustawy Prawo wodne, plan przeciwdziałania skutkom suszy obejmuje:

- 1) analizę możliwości powiększenia dyspozycyjnych zasobów wodnych;
- 2) propozycje budowy lub przebudowy urządzeń wodnych;
- 3) propozycje niezbędnych zmian w zakresie korzystania z zasobów wodnych oraz zmian naturalnej i sztucznej retencji;
- 4) działania służące przeciwdziałaniu skutkom suszy.

Susza, obok powodzi jest jednym z najbardziej dotkliwych zjawisk naturalnych oddziałujących na społeczeństwo, środowisko i gospodarkę całego kraju. W najbliższych latach spodziewany jest wzrost intensywności i częstotliwości występowania susz. Głównym celem planu jest przeciwdziałanie ich skutkom, co należy odnosić do procesu kształtowania zasobów wodnych oraz do racjonalnego korzystania z zasobów wodnych. Cele szczegółowe Planu dotyczą zidentyfikowanych obszarów ryzyka związanego z suszą: społeczeństwa, gospodarki i środowiska i obejmują:

- skuteczne zarządzanie zasobami wodnymi dla zwiększenia dyspozycyjnych zasobów wodnych na obszarach dorzeczy,
- zwiększanie retencji na obszarach dorzeczy,
- edukacja i zarządzanie ryzykiem suszy,
- formalizacja i zaplanowanie finansowania działań służących przeciwdziałaniu skutkom suszy.

W lipcu 2021r. został przyjęty nowy Plan przeciwdziałania skutkom suszy Rozporządzeniem Ministra Infrastruktury z dnia 15 lipca 2021r. [12], w którym określono działania zmierzające do ograniczenia korzystania z wód oraz zwiększenia dostępności istniejących zasobów wraz z katalogiem działań zmierzających do przeciwdziałania skutkom suszy. Na terenie gminy Kowiesy zgodnie z zapisami

Planu nie wyznaczono żadnych działań inwestycyjnych wspierających przeciwdziałanie skutkom suszy. Dla gminy Oleśnica określono następujące kategorie zagrożenia zjawiskiem suszy:

1. zagrożenie suszą atmosferyczną – klasa III – obszar silnie zagrożony (cała gmina za wyjątkiem południowo-wschodnich fragmentów), klasa II – obszar umiarkowanie zagrożony (południowo-wschodni fragment gminy)
2. zagrożenie suszą rolniczą – klasa IV – obszar ekstremalnie zagrożony (cała gmina za wyjątkiem niewielkich fragmentów w części środkowej i południowej), klasa III – obszar silnie zagrożony (niewielkie fragmenty w środkowej części gminy i południowej), klasa II – obszar umiarkowanie zagrożony (niewielkie fragmenty w zachodniej części gminy – rejon wsi Chełmce i Paplin)
3. zagrożenie suszą hydrologiczną – klasa IO – obszar umiarkowanie zagrożony (cała gmina),
4. zagrożenie suszą hydrogeologiczną - klasa I – obszar słabo zagrożony (cała gmina)

W Planie Przeciwdziałania Skutkom Suszy ujęto katalog działań służących przeciwdziałaniu skutkom suszy, jakie należy wdrożyć w poszczególnych jednolitych częściach wód. W stosunku do obszaru Gminy Kowiesy rekomenduje się wdrożenie następujących działań służących przeciwdziałaniu skutkom suszy:

- zwiększenie ilości i czasu retencji wód na gruntach rolnych (działanie 1),
- zwiększenie retencji naturalnej i sztucznej na gruntach leśnych (działanie 2),
- retencja i zagospodarowanie wód opadowych i roztopowych na terenach zurbanizowanych (działanie 3),
- realizacja przedsięwzięć zmierzających do zwiększania lub odtwarzania naturalnej retencji (działanie 4),
- realizacja działań inwestycyjnych w zakresie kształtowania zasobów wodnych poprzez zwiększanie sztucznej retencji (działanie 7),
- budowa oraz przebudowa urządzeń melioracji wodnych dla zwiększania retencji glebowej (działanie 8),
- wykorzystanie wód z systemów drenarskich do nawożenia i nawadniania upraw polowych (działanie 9),
- budowa i przebudowa ujęć wód podziemnych do poboru na cele nawodnień rolniczych oraz budowa i przebudowa wodooszczędnych systemów nawadniania wykorzystujących zasoby wód podziemnych (działanie 10),
- czasowe ograniczenie zużycia wody z sieci wodociągowej (działanie 16),
- czasowe ograniczenie korzystania z wód (działanie 17),
- przeprowadzenie weryfikacji zasad gospodarowania wodą w zbiornikach retencyjnych (działanie 24).

Powyższe działania zaimplementowano do Strategii Rozwoju Gminy Kowiesy na lata 2024-2030 wpisując je w kierunki działań celu operacyjnego 3.2 „Poprawa stanu infrastruktury technicznej” w obszarze „Infrastruktura i środowisko”, jako zbiór działań związanych z wdrażaniem ustaleń krajowego „Planu przeciwdziałania skutkom suszy”.

8.2 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej prezentuje pożądane kierunki rozwoju przestrzennego określonego terytorium/obszaru w danym horyzoncie czasowym. Przedstawia on

zmiany, jakie powinny zaistnieć w przestrzeni, by zrealizować wyznaczone cele strategiczne oraz osiągnąć efekty tych celów.

Podstawowym dokumentem, na podstawie którego wyodrębniono model funkcjonalno-przestrzenny gminy jest Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Kowiesy. Biorąc pod uwagę obecny stan zagospodarowania gminy Kowiesy i istniejące uwarunkowania przestrzenne w istniejącej strukturze funkcjonalno-przestrzennej gminy wyróżnia się:

- ✓ jednostkę osadniczą Kowiesy – jako gminny ośrodek aktywności lokalnej poprzez rozwój instytucji kulturalnych, usług medycznych (poradnie specjalistyczne), rozwijanie sektora doradztwa biznesowego, rozwój handlu i gastronomii, usług, obsługi rolnictwa, rozwój działalności gospodarczej nierolniczej itp.,
- ✓ jednostki osadnicze: Kowiesy, Wola Pękoszewska, Jeruzal – jako ośrodki koncentracji zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej oraz usług towarzyszących tej zabudowie,
- ✓ jednostki osadnicze: Paplin, Chełmce, Jeruzal, Wólka Jeruzalska, Lisna – położone w granicach Bolimowskiego Parku Krajobrazowego oraz wsie: Ulaski, Borszyce, Budy Chojnackie, Wymysłów, Chojnatka – jako miejscowości rozwoju funkcji turystyczno-rekreacyjnej oraz rozwoju agroturystyki, usług i zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej.
- ✓ jednostki osadnicze: Kowiesy, Wędrogów, Chojnata, Jeruzal, Turowa Wola, Wola Pękoszewska, Lisna – jako miejscowości koncentracji usług podstawowych z zakresu użyteczności publicznej, handlu,
- ✓ pozostałe jednostki osadnicze – będą pełnić w dalszym ciągu jako wiodącą funkcję rolniczą i obsługi rolnictwa. Jako uzupełnienie tej funkcji przewiduje się rozwój sfery usługowo-gospodarczej głównie w zakresie przetwórstwa płodów rolnych oraz zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej.

Do podstawowych uwarunkowań mających wpływ na gospodarkę przestrzenną gminy Kowiesy należą:

- uwarunkowania w zakresie powiązań z otoczeniem - dobre skomunikowanie gminy na zewnątrz poprzez drogi krajowe w tym ekspresową S8, pomimo ograniczonej jej dostępności na terenie gminy, bliskość ośrodków miejskich (Skierniewice, Żyrardów, Rawa Mazowiecka, Mszczonów), położenie pomiędzy aglomeracją łódzką i warszawską, współpraca międzygminna, bliskość projektowanego Centralnego Portu Komunikacyjnego,
- uwarunkowania wynikające ze stanu istniejącego zagospodarowania i użytkowania gruntów, w tym potrzeba zachowania i kontynuacji istniejących ugruntowanych struktur przestrzennych oraz uwzględnienie ustaleń planów miejscowych,
- uwarunkowania środowiskowe i kulturowe – istniejące struktury przyrodnicze, w tym objęte ochroną prawną (Bolimowski Park Krajobrazowy z otuliną i Obszar Chronionego Krajobrazu Dolina Chojnatki) zajmujące zachodnią i środkową część obszaru gminy, a warunkujące rozwój przestrzenny, wystarczające zasoby i dobra jakość wód podziemnych, dążenie do osiągnięcia dobrej jakości JCWP rzeki Chojnatki, która dominuje w obszarze gminy, dążenie do wzrostu bioróżnorodności szczególnie
- w terenach najcenniejszych przyrodniczo, dążenie do zachowania i przywracania wartości kulturowych obiektów i obszarów zabytkowych, szczególnie parków dworskich,
- uwarunkowania infrastruktury technicznej i komunikacji - dobrze rozwinięty system komunikacji lokalnej, jednak wymagający działań w zakresie podniesienia standardów technicznych zgodnie z przepisami, dobrze rozwinięta sieć wodociągowa doprowadzona do wszystkich jednostek osadniczych, brak sieci kanalizacji sanitarnej,

- stan rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej – stosunkowo dobry wskaźnik lesistości gminy, występowanie dużych zwartych kompleksów leśnych, dominacja w przestrzeni gminy gruntów rolnych, duży udział w przestrzeni rolniczej gleb IV klas bonitacyjnych (sporadycznie IIIb klasy bonitacyjnej, a I - IIIa klasy brak), specjalizacja sadownicza w południowej części obszaru gminy.

W strefie zurbanizowanej strukturę przestrzenną zabudowy wyznaczają:

- obszary zabudowy wielofunkcyjnej o znacznej koncentracji istniejącej zabudowy rolniczej oraz nielicznej mieszkaniowej jednorodzinnej i usług, w granicach których występują enklawy, które mogą być zabudowane – skoncentrowanych wzdłuż dróg,
- obszary o niskim stopniu zainwestowania, możliwych do zagospodarowania wielofunkcyjnego z preferencjami do zabudowy mieszkaniowej i usługowej, ukształtowanych w ciągu zabudowy przydrożnej, na ogół naprzeciw istniejących terenów zabudowy skoncentrowanych wzdłuż dróg,
- obszary zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej z usługami, zlokalizowanych poza wykształconymi zwartymi strukturami wielofunkcyjnej zabudowy wzdłuż dróg, opartych głównie o plany miejscowe,
- zwarte struktury zabudowy ośrodka gminnego i jednostek osadniczych: Wola Pękoszewska, Jeruzal,
- istniejące i nowe obszary dla perspektywicznego rozwoju zabudowy produkcyjno - usługowej (wieś Wola Pękoszewska i Zawady), przy wyborze których kierowano się zarówno możliwościami wyposażenia terenów w media, dostępnością komunikacyjną, stopniem zainteresowania inwestowaniem jak i priorytetem wartości przyrodniczych,
- obszary istniejącego i perspektywicznego rozwoju rekreacji i wypoczynku na bazie walorów przyrodniczych, głównie we wsiach: Chełmce, Budy Chojnackie.

Punktem odniesienia dla modelu funkcjonalno - przestrzennego Gminy Kowiesy są zdefiniowane cele strategiczne, operacyjne i przyjęte kierunki działań. Założenia modelu opierają się na ustaleniach wynikających z zasad ustalonych w modelu wojewódzkim oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Kowiesy. Oznacza to, że przyjęte cele i kierunki rozwoju strategicznego Gminy Kowiesy zgodne są z aktualnie obowiązującymi uwarunkowaniami przestrzennymi oraz wpisują się w założone kierunki kształtowania przestrzeni Gminy Kowiesy na najbliższe lata, zarówno w skali lokalnej jak i regionalnej. Takie powiązanie istniejących uwarunkowań, wykształconych stref funkcjonalnych oraz założonych kierunków zmian przestrzennych pozwoliło wyodrębnić w modelu funkcjonalno-przestrzennym gminy zasady rozwoju przestrzennego:

- 1) kształtowanie czytelnej struktury funkcjonalno - przestrzennej w podziale na strefę otwartą (struktury przyrodnicze, w tym rolnicza i leśna przestrzeń produkcyjna) i strefę zurbanizowaną (tereny rozwoju zabudowy i uzbrojenia terenu),
- 2) kształtowanie zdrowego i przyjaznego środowiska zamieszkania z ograniczeniem konfliktów przestrzennych,
- 3) zrównoważenie pomiędzy potrzebami rozwojowymi gminy a potrzebą ochrony środowiska i jego zasobów,
- 4) ochronę istniejących zasobów i walorów przyrodniczych oraz krajobrazowych poprzez respektowanie ustanowionych prawem wymogów ich ochrony,
- 5) rozwój gminy w oparciu o jej predyspozycje lokalne i zewnętrzne.

Wiodącym kierunkiem rozwoju gminy Kowiesy pozostaje nadal rolnictwo, dla rozwoju którego w strukturze funkcjonalno - przestrzennej gminy wyznaczona została rolnicza przestrzeń produkcyjna, podzielona w zależności od uwarunkowań sprzyjających produkcji rolnej na:

- obszary rolnicze produkcji rolnej o wysokim stopniu zainwestowania rolniczego (specjalizacji sadowniczej) o koncentracji gleb IV klasy bonitacyjnej, w obrębie których wprowadza się ograniczenia w zainwestowaniu nierolniczym, natomiast na glebach niskich klas bonitacyjnych dopuszcza się zalesienia,
- obszary rolnicze o zróżnicowanych warunkach rozwoju rolnictwa w obrębie których funkcjonują drobne lasy, użytki zielone, przeważające w dolinie rzeki Chojnatki,
- obszary z zabudową rolniczą o symbolu RM, w granicach których jako uzupełniające dopuszczalne są funkcje mieszkaniowa jednorodzinna, usługi, obsługa rolnictwa, drobna produkcja oraz obszary o symbolu MR, w granicach których dopuszczalna jest funkcja rolnicza.

Jako kierunek uzupełniający przyjęto wielofunkcyjny rozwój gminy. Podstawą rozwoju wielofunkcyjnego jest aktywność gospodarcza mieszkańców gminy Kowiesy w zakresie poszukiwania pozarolniczych dochodów w postaci prowadzenia działalności produkcyjnej, usługowej, agroturystyki oraz korzystne położenie w stosunku do krajowej sieci komunikacyjnej i dużych ośrodków miejskich. Przyjęto wielofunkcyjny rozwój terenów zabudowy w granicach wykształconych zwartych struktur funkcjonalno - przestrzennych jednostek osadniczych.

W granicach tych struktur wyróżnione zostały podstawowe obszary z dominującymi formami zabudowy:

- obszary kształtowania osadnictwa wielofunkcyjnego - o dominującej funkcji zabudowy rolniczej i obsługi rolnictwa z dopuszczeniem zabudowy usługowej, produkcyjnej, motoryzacji, mieszkaniowej jednorodzinnej (symbol RM),
- obszary kształtowania osadnictwa wielofunkcyjnego - o dominującej funkcji zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej i usługowej z dopuszczeniem zabudowy produkcyjnej, zagrodowej, obsługi rolnictwa, motoryzacji (symbol MR),
- obszar kształtowania centrum gminnego - administracji, usług, w tym obiekty użyteczności publicznej z dopuszczeniem zabudowy mieszkaniowej, produkcji i motoryzacji, obsługi rolnictwa (symbol UA),
- obszary rozwoju zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej i usługowej z dopuszczeniem zabudowy produkcyjnej i motoryzacji (symbol MU),
- obszary rozwoju zabudowy usługowej w tym inwestycji celu publicznego z zakresu infrastruktury społecznej (symbol U),
- obszary wielofunkcyjnego rozwoju gospodarczego - produkcji, składów, magazynów, transportu i motoryzacji, obsługi rolnictwa, usług (symbol PU),
- obszary wielofunkcyjnego rozwoju gospodarczego - obsługi rolnictwa, produkcji, w tym produkcji rolnej, transportu i motoryzacji z dopuszczeniem usług (symbol RP).

Poza zwartymi strukturami funkcjonalno - przestrzennymi, wyznaczono następujące obszary: obszary rozwoju funkcji rekreacji i wypoczynku z dopuszczeniem zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej i usług (symbol MZ) oraz obszary rozwoju funkcji rekreacji i wypoczynku (symbol ZR) predysponowane do rozwoju na bazie istniejącej zabudowy i walorów środowiskowych (zbiornik wodny), obszary rozwoju zabudowy mieszkaniowej, usługowej i rolniczej w obszarach zabytkowych (Z). Obszar o symbolu U/ZR także wynika z ustaleń planu miejscowego, który stanowi o szerokim

spektrum funkcjonalnym (zgodnie z planem miejscowym, mogą być realizowane obiekty produkcyjne i usługowe, a po eksploatacji kruszywa budowlanego zabudowa rekreacyjna).

W ramach strefy otwartej w strukturze przestrzennej gminy, wyodrębniono obszary obejmujące rolniczą i leśną przestrzeń produkcyjną (symbole R, ZL), zespoły użytków zielonych, zakrzaczenia i zadrzewienia, drobne płaty lasów, dolinę rzeki Chojnatki i jej bezimiennych dopływów, zbiorniki wodne (symbole RE, W), a ponadto obszary cmentarzy czynnych (ZC) i obszary potencjalnej eksploatacji złoża kopaliny oraz teren poeksploatacyjny (PE).

1) mieszkalnictwo

W zakresie podstawowych funkcji zagospodarowania obszaru gminy rozwój ma następować w:

- obszarach rozwoju wielofunkcyjnego - jako utrzymanie istniejącej zabudowy mieszkaniowej w siedliskach zabudowy rolniczej oraz w istniejącej zabudowie mieszkaniowej jednorodzinnej lub wypełnianie w formie uzupełnień wolnych enklaw w pasmach istniejącej zabudowy,
- obszarach rozwoju wielofunkcyjnego - jako utrzymanie istniejącej funkcji mieszkaniowej w zabudowie zagrodowej, mieszkaniowej jednorodzinnej oraz możliwe nowe realizacje z dominacją zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej i usług, szczególnie na peryferiach wykształconych pasm zabudowy,
- obszarach rozwoju funkcji mieszkaniowej - jako istniejące i nowe tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, głównie wyznaczone planami miejscowymi,
- obszarach rozwoju innych funkcji jako funkcji dopuszczanej przy zachowaniu warunków ochrony dla funkcji mieszkalnej.

2) usługi

W zakresie podstawowych funkcji zagospodarowania obszaru gminy rozwój ma następować w:

- obszarach z zabudową mieszkaniową lub z udziałem tej funkcji,
- obszarach wyznaczonych dla rozwoju funkcji usługowej jako utrzymanie istniejącej zabudowy usługowej, realizacja nowej jako uzupełniającej,
- obszarach rozwoju innych funkcji jako funkcja uzupełniająca, przy zachowaniu warunków ochrony w przypadku gdy funkcją wiodącą jest mieszkalnictwo lub funkcja usługowa podlegająca ochronie akustycznej (pod względem dopuszczalnych poziomów hałasu).

3) produkcja rolnicza i leśna

W zakresie podstawowych funkcji zagospodarowania obszaru gminy rozwój ma następować w:

- obszarach wyznaczonych do rozwoju funkcji produkcji rolniczej - rolnicza przestrzeń produkcyjna, jako produkcja polowa z możliwością wprowadzenia zabudowy rolniczej (zagrodowej) oraz urządzeń infrastruktury technicznej,
- obszarach rozwoju wielofunkcyjnego - jako zabudowa rolnicza, w tym służąca prowadzeniu produkcji rolnej,
- obszarach rozwoju funkcji produkcyjnej jako funkcja uzupełniająca, np. przetwórstwo rolno - spożywcze, nie kolidująca z zabudową o kierunku zasadniczym,
- istniejących obszarach leśnych - leśna przestrzeń produkcyjna oraz w obszarach rolnych w obrębie niskich klas bonitacyjnych,
- obszarach o zróżnicowanej strukturze użytków rolnych, drobnych lasów, zadrzewień i zakrzewień - zachowanie istniejących połączy leśnych

4) produkcja nierolnicza

W zakresie podstawowych funkcji zagospodarowania obszaru gminy rozwój ma następować w:

- obszarach wyznaczonych do rozwoju funkcji produkcyjnej, usługowej, magazynów składów - istniejących, wyznaczonych planami miejscowymi i planowana zwiększona oferta terenowa,
- obszarach o innych kierunkach rozwoju, głównie w obszarach wielofunkcyjnych, jako funkcja uzupełniająca i dopuszczalna, pod warunkiem zachowania warunków ochrony i bezpieczeństwa dla funkcji podlegających ochronie akustycznej.

5) rekreacja i wypoczynek

W zakresie podstawowych funkcji zagospodarowania obszaru gminy rozwój ma następować w:

- obszarach wyznaczonych do rozwoju funkcji rekreacji i wypoczynku – wyznaczone planami miejscowymi, istniejące zagospodarowanie oraz oferta terenowa na bazie obiektów przyrodniczych - zbiornik wodny,
- obszarach rozwoju innych funkcji, głównie wielofunkcyjnych, gdzie dopuszczona jest zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna, zagrodowa np. przekształcanie istniejących siedlisk w zabudowę rekreacyjną, powstawanie gospodarstw agroturystycznych oraz obiektów rekreacji indywidualnej.

6) ochrona zasobów i walorów przyrodniczych i krajobrazowych

Kształtowanie strefy otwartej ma na celu ochronę zasobów i walorów przyrodniczych, czytelne wyróżnienie struktury przyrodniczej w przestrzeni gminy. Działania te mają również na celu zachowanie i podnoszenie walorów krajobrazowych, w tym krajobrazu kulturowego.

Ochrona krajobrazu kulturowego realizowana jest także poprzez ochronę dziedzictwa archeologicznego i kulturowego gminy.

W politykę przestrzenną gminy wpisane są wymogi aktów prawnych odnoszących się do prawnych form ochrony przyrody: Bolimowskiego Parku Krajobrazowego i Obszaru Chronionego Krajobrazu Dolina Chojnatki.

7) infrastruktura techniczna

W zakresie rozwoju systemów infrastruktury technicznej priorytetem jest rozwój sieci kanalizacji sanitarnej, w pierwszej kolejności w terenach zwartej zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, docelowo w innych strukturach zabudowy przy opłacalności ekonomicznej. Przyjęto, że sieci i urządzenia infrastruktury technicznej oraz drogi mogą być realizowane w obszarach o różnych kierunkach rozwoju. W granicach obszarów wielofunkcyjnego rozwoju gospodarczego (symbol PU) dopuszcza się odnawialne źródła energii wykorzystujące energię promieniowania słonecznego (wolnostojące instalacje fotowoltaiczne) o mocy zainstalowanej powyżej 500 kW, dla których zgodnie z wymogami obowiązujących przepisów, wymagane jest wskazanie w studium obszarów ich rozmieszczenia wraz ze strefami ochronnymi związanymi z ograniczeniami w zabudowie oraz zagospodarowaniu terenów. Strefy ogranicza się do granic obszarów o symbolu PU.

8) obsługa komunikacyjna

Obsługę komunikacyjną wyodrębnionych kierunków rozwoju przestrzennego gminy, zapewnia przyjęty system komunikacji obejmujący: drogi krajowe: nr 70 - klasy główna, droga ekspresowa S8 o dostępności ograniczonej do węzła Huta Zawadzka i zjazdu i wjazdu we wsi Kowiesy; drogi powiatowe, klasy zbiorcze (aktualnie są lokalne, tylko na odcinku jedna droga posiada klasę

zbiorcza); drogi gminne klasy lokalne i dojazdowe oraz drogi proponowane do zaliczenia do kategorii dróg gminnych w klasie dojazdowe. Zakłada się modernizację, przebudowę dróg w kierunku dostosowania parametrów technicznych do pełnienia funkcji obsługi i przepisów obowiązujących

8.3 Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie Kowiesy

Ustalenia i rekomendacje dotyczące prowadzenia polityki przestrzennej w gminie Kowiesy zostały opracowane na podstawie diagnozy stanu obecnego, istniejących uwarunkowań funkcjonalno-przestrzennych oraz zapisów dotyczących polityki przestrzennej w obowiązującym studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

Obszary o wysokich walorach przyrodniczo-krajobrazowych:

- zachowanie istniejących form zagospodarowania (lasy, zasoby wodne),
- dążenie do zachowania i odtworzenia naturalnych form krajobrazu leśnego i równowagi ekologicznej podstawowych ekosystemów,
- tworzenie warunków do rozwoju gospodarczego, uwzględniającego i zapewniającego ochronę podstawowych procesów ekologicznych
- ochrona wód powierzchniowych i podziemnych, zgodnie z warunkami stref ochronnych, na terenie których położona jest gmina, w tym uporządkowanie gospodarki wodnościekowej,
- ochrona istniejących zasobów leśnych poprzez racjonalne wykorzystanie i zagospodarowanie w celach rekreacyjnych i turystycznych, ochrona i zachowanie spójności kompleksów leśnych,
- ochrona udokumentowanych złóż surowców mineralnych przed zagospodarowaniem mogącym utrudnić lub uniemożliwić ich zrównoważoną eksploatację,
- optymalne zagospodarowanie istniejących szlaków pieszych i rowerowych, wyznaczenie miejsc odpoczynku, biwakowania, ścieżek edukacyjnych, punktów widokowych, zgodnie z zasadami ochrony terenów o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych.

Obszary lokalizacji zasobów dziedzictwa kulturowego:

- ochrona konserwatorska i renowacja zabytków,
- eksponowanie i wykorzystywanie zabytków w celach turystycznych w sposób zrównoważony, umożliwiający zachowanie i utrzymanie zabytku,
- zachowanie zieleni w otoczeniu zabytków,
- promowanie zasobów dziedzictwa kulturowego w formie kompleksowej, by stanowiły całościowy zasób kulturowy udostępniony odwiedzającym,
- odpowiednie oznakowanie miejsc o wysokich walorach przyrodniczo-krajobrazowych i zabytków.

Obszary lokalizacji infrastruktury społecznej:

- modernizacja i poprawa stanu siedzib gminnych instytucji, w tym także ich estetyki,
- likwidacja barier architektonicznych i poprawa dostępności obiektów użyteczności publicznej dla osób z niepełnosprawnościami różnego typu,
- zapewnienie dogodnej dostępności komunikacyjnej obiektów użyteczności publicznej, udogodnienia dla rowerzystów, bezpieczne przejścia dla pieszych,

- dbałość o ład przestrzenny i estetykę przestrzeni publicznych wokół obiektów użyteczności publicznej,
- zwiększanie funkcjonalności obiektów użyteczności publicznej i w miarę możliwości łączenie różnych, uzupełniających się funkcji w jednym obiekcie.

Obszary o rozwiniętej lub przeważającej funkcji mieszkaniowej:

- zapewnienie wysokiej jakości życia mieszkańców poprzez dostęp do wysokiej jakości infrastruktury technicznej: dróg, chodników, sieci wodociągowej i kanalizacyjnej,
- kształtowanie funkcjonalnych układów zabudowy zgodnie z zasadami ładu przestrzennego, dostępnych komunikacyjne, wyposażonych w niezbędną infrastrukturę i mających dostęp do funkcji pozamieszkaniowych,
- zapewnienie zieleni oraz dostępu do terenów rekreacji i wypoczynku,
- zapobieganie niekontrolowanemu rozpraszaniu się zabudowy, dbałość o optymalne wykorzystanie obecnych terenów zabudowanych, skupianie zabudowy i zachowywanie ciągłości układów przestrzennych,
- lokalizacja usług nieuciążliwych, wynikających z uzasadnionych potrzeb mieszkańców, w obrębie istniejących układów przestrzennych,
- dbałość o ład przestrzenny terenów mieszkaniowych, objęcie ich miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego.

Obszary o funkcji gospodarczej:

- stworzenie warunków do przestrzennej koncentracji usług,
- zapewnienie miejscom koncentracji usług dostępu do niezbędnej infrastruktury technicznej,
- ograniczenie negatywnego wpływu terenów koncentracji usług na sąsiadujące z nimi tereny mieszkaniowe, środowisko, krajobraz,
- rozwój bazy gastronomiczno-noclegowej na rzecz rozwoju turystyki, zgodnie z zasadami prowadzenia usług, w tym nieuciążliwych na terenach mieszkaniowych,
- zapewnienie infrastruktury niezbędnej do prowadzenia działalności usługowej, w tym infrastruktury wodno-ściekowej,
- wykorzystanie obecnie niewykorzystywanych rezerw terenowych i nieruchomości pod działalność turystyczną.

Obszary o przeważającej funkcji rolniczej:

- ochrona gleb poprzez hamowanie procesów degradacyjnych oraz zakaz zabudowy na terenach o wysokich klasach bonitacyjnych gleb,
- zachowanie istniejących zadrzewień śródpolnych,
- dbałość o właściwe stosunki wodne obszaru,
- ochrona wód przed zanieczyszczeniami pochodzącymi ze źródeł rolniczych,
- wdrożenie i przestrzeganie zasad Dobrej Praktyki Rolniczej,
- prawidłowe użytkowanie gleb,
- prowadzenie prac przeciwoerozyjnych,
- tworzenie stref buforowych wzdłuż cieków,
- ochrona i odtwarzanie oczek wodnych,
- wyposażenie obszarów produkcji rolnej w niezbędną infrastrukturę,

- wspieranie zwiększania areału gospodarstw,
- zakaz lokalizacji działalności uciążliwej lub szkodliwej dla rolnictwa na obszarach wykorzystywanych rolniczo,
- rozwój drobnego przetwórstwa rolno-spożywczego, opartego na ekologicznych technologiach produkcji.

Obszar całej gminy:

- zachowanie ładu i spójności przestrzennej poprzez kontynuowanie tradycyjnych form osadnictwa, utrzymanie skali i struktury jednostek osadniczych, kształtowanie formy architektonicznej nowych obiektów w nawiązaniu do istniejącej architektury, opracowywanie i aktualizowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,
- utrzymanie skali i struktury jednostek gospodarczych,
- ograniczenie rozproszenia zabudowy przez rozwój budownictwa na zasadzie dogęszczania istniejących jednostek osadniczych,
- organizacja przestrzeni publicznej, miejsc wypoczynku, rekreacji, skwerów, placów, zieleni urządzonej,
- poprawa stanu środowiska naturalnego poprzez uregulowanie gospodarki wodnościekowej,
- retencjonowanie wody w istniejących zbiornikach i rowach oraz zachęcanie do wykonywania nowych zbiorników wodnych,
- poprawa stanu powietrza atmosferycznego i dbałość o wpływ na zmiany klimatu poprzez zwiększenie stopnia wykorzystania OZE, termomodernizację budynków, obiektów użyteczności publicznej i siedzib przedsiębiorstw
- ochrona terenów szczególnie ważnych z punktu widzenia publicznych celów ponadlokalnych i lokalnych jak: realizacja inwestycji komunalnych, usług publicznych, infrastruktury technicznej, realizacji dróg.

9 Obszary strategicznej interwencji

Przejawem polityki rozwoju ukierunkowanej terytorialnie są obszary strategicznej interwencji. Zgodnie z definicją ustawową, obszar strategicznej interwencji (OSI) to określony w strategii rozwoju obszar o zidentyfikowanych lub potencjalnych powiązaniach funkcjonalnych, lub o szczególnych warunkach społecznych, gospodarczych czy przestrzennych, decydujących o występowaniu barier rozwoju lub trwałych, możliwych do aktywowania, potencjałów rozwojowych, do którego jest kierowana interwencja publiczna łącząca inwestycje, w szczególności gospodarcze, infrastrukturalne albo w zasoby ludzkie, finansowane z różnych źródeł, czy też rozwiązania regulacyjne. Polityka rozwoju województwa łódzkiego uwzględnia OSI określone w Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR) i Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR).

Zgodnie z KSRR 2030 istotą polityki regionalnej jest zapewnienie bardziej zrównoważonego rozwoju poszczególnych części kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym. Poszczególne regiony, obszary miejskie czy wiejskie o mniej korzystnych uwarunkowaniach rozwoju otrzymają wsparcie służące wyeliminowaniu barier rozwojowych i pobudzeniu trwałego wzrostu. Kierując się zasadą koncentracji terytorialnej, do obszarów strategicznej interwencji (OSI) polityki regionalnej kraju zaliczono: obszary zagrożone trwałą marginalizacją; miasta średnie tracące funkcje społeczno – gospodarcze, Śląsk i Wschodnią Polskę. Gmina Kowiesy terytorialnie

nie została przyporządkowana do żadnego z wyznaczonych obszarów strategicznej interwencji na poziomie krajowym.

Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030 wyznacza obszary strategicznej interwencji dla miast i gmin województwa, określając im funkcje w przyszłości i ich kierunki rozwoju. W Strategii wskazano OSI dwojakiego rodzaju: krajowe oraz regionalne. Założeniem jest, aby poprzez ukierunkowanie terytorialnie strategicznej interwencji obszary województwa, w których zidentyfikowano problemy rozwojowe lub dostrzeżono szczególne walory, w perspektywie do 2030 roku osiągnęły stabilny poziom rozwoju społeczno-gospodarczego. Gmina Kowiesy została wpisana w Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030 w regionalne Obszary Strategicznej Interwencji (OSI), jako:

Obszar walorów turystyczno-środowiskowo-rolnych, który w perspektywie do 2030 roku ma się przekształcić w Obszar Zielonej Gospodarki.

OBSZAR ZIELONEJ GOSPODARKI

Obszar obejmuje 94 gmin województwa łódzkiego, położonych poza Miejskimi Obszarami Funkcjonalnymi z dominującą funkcją rolniczą, przyrodniczą oraz z predyspozycjami do rozwoju turystyki. Gmina Kowiesy należy do grupy gmin, gdzie potencjał rolnictwa jest wysoki. Działania zalecane do realizacji na tym obszarze związane są z ochroną gruntów rolnych i rozwojem wiodącej funkcji, czyli rolnictwa, prowadzeniem racjonalnej gospodarki rolnej, w tym m. in.: właściwy dobór upraw dostosowanych do warunków środowiskowych, wykorzystanie potencjału produkcyjnego trwałych użytków zielonych dla produkcji zwierzęcej, racjonalne stosowanie nawożenia i środków ochrony roślin. W zakresie zwiększania opłacalności produkcji rolnej istotne będzie polepszanie struktury gospodarstw rolnych, wprowadzanie nowych technologii i innowacji, inwestycje we wzrost produktywności, rozwijanie współpracy rolników między sobą i branżą przetwórstwa, rozwój rynków lokalnych i targowisk. Ważne jest również wspieranie przetwórstwa rolno-spożywczego. Na wyznaczonych Obszarach Zielonej Gospodarki dla rozwoju funkcji rolniczej, ważne będą działania związane z ochroną i poprawą jakości środowiska oraz wzmocnieniem odporności Obszarów Strategicznej Interwencji na zmiany klimatu i zagrożenia naturalne. Działania będą miały na celu m.in. zwiększanie zdolności retencyjnych zlewni (m.in. wprowadzanie zalesień, zakrzewień, zadrzewień, budowy i modernizacji zbiorników wodnych, rozwoju systemów melioracyjnych, odtwarzania oczek wodnych i mokradeł) oraz wprowadzenie rozwiązań ukierunkowanych na ochronę środowiska (m.in. poprawę czystości wód, w tym tworzenie wysokoefektywnych stref ekotonowych, renaturalizację siedlisk i cieków wodnych, zwiększanie powierzchni obszarów objętych ochroną prawną), a także inwestycje w infrastrukturę przeciwwązrożeńową (m.in. przeciwpowodziową i przeciwpożarową).

Rysunek 5. Obszary Zielonej Gospodarki wyznaczone na terenie województwa łódzkiego (Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030)

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030

9.1 Spójność Strategii Rozwoju Gminy Kowiesy na lata 2024-2030 z wytycznymi i założeniami zawartymi w dokumentach wyższego rzędu

Strategia rozwoju Gminy Kowiesy na lata 2024-2030 wpisuje się w szereg dokumentów strategicznych poziomu krajowego, regionalnego i lokalnego. Zgodność założeń Strategii z dokumentami wyższego szczebla gwarantuje, że podejmowane działania będą uporządkowane i spójne na poziomie lokalnym i regionalnym. Nawiązanie do celów strategicznych wyższego poziomu powoduje, że zaplanowane w strategii działania nie są przypadkowe, lecz służą osiągnięciu celów długoterminowych będących kontynuacją jednolitej polityki strategicznej. Podstawą aktualnie obowiązującego systemu zarządzania rozwojem kraju jest *ustawa z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju*, natomiast głównymi dokumentami strategicznymi, w oparciu o które prowadzona jest polityka rozwoju są: *Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 z perspektywą do 2030 przyjęta przez Radę Ministrów 14 lutego 2017r. oraz Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 z 17 września 2019r.* Dodatkowo na poziomie regionalnym kluczową rolę w kształtowaniu polityki strategicznej odgrywa *Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego do 2030 roku* oraz przyjęty *Plan zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego*. Poniżej zestawiono cele, kierunki i działania zawarte w powyższych dokumentach, które wpisują się i są spójne z założeniami Strategii Rozwoju Gminy Kowiesy na lata 2024-2030.

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 z perspektywą do 2030

Cel główny: Tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym

Cele szczegółowe	Obszary działań
Trwały wzrost gospodarczy oparty coraz silniej o wiedzę, dane i doskonałość organizacyjną	- Reindustrializacja - Rozwój innowacyjnych firm - Małe i średnie przedsiębiorstwa - Kapitał dla rozwoju - Ekspansja zagraniczna
Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony	- Spójność społeczna, - Rozwój zrównoważony terytorialnie
Skuteczne państwo i instytucje służące wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu	- Prawo w służbie obywatelom i gospodarce - Instytucje prorozwojowe i strategiczne zarządzanie rozwojem - E-państwo - Finanse publiczne - Efektywność wykorzystania środków Unii Europejskiej

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030) z 17 września 2019r.

Cel główny: Efektywne wykorzystanie wewnętrznych potencjałów terytoriów i ich specjalizacji dla osiągnięcia zrównoważonego rozwoju kraju, co tworzyć będzie warunki do wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym osiągnięciu spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym

Cele szczegółowe	Kierunki interwencji
Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym	- wzmacnianie szans rozwojowych obszarów słabszych gospodarczo - wschodnia Polska oraz obszary zagrożone marginalizacją - zwiększenie wykorzystania potencjału rozwojowego miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze - przyspieszenie transformacji profilu gospodarczego Śląska - przeciwdziałanie kryzysom na obszarach zdegradowanych - rozwój infrastruktury wspierającej dostarczanie usług publicznych i podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów
Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych	- rozwój kapitału ludzkiego i społecznego - wspieranie przedsiębiorczości na szczeblu regionalnym i lokalnym - innowacyjny rozwój regionu i doskonalenie podejścia opartego na Regionalnych Inteligentnych Specjalizacjach
Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie	- wzmacnianie potencjału administracji na rzecz zarządzania rozwojem - wzmacnianie współpracy i zintegrowanego podejścia do rozwoju na poziomie lokalnym, regionalnym i ponadregionalnym

Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego do 2030 roku

Wizja rozwoju: Harmonijnie rozwijające się województwo w centrum Polski, przyjazne rodzinom, mieszkańcom miast i obszarów wiejskich. Region, w którym nowoczesna gospodarka idzie w parze z ochroną walorów kulturowych i przyrodniczych

Cele strategiczne	Cele operacyjne
Nowoczesna i konkurencyjna gospodarka	– zwiększenie potencjału badawczego i innowacyjnego – podnoszenie jakości kapitału ludzkiego – wsparcie rozwoju MŚP – rozwój sektora rolnego i zwiększenie jego konkurencyjności
Obywatelskie społeczeństwo równych szans	– rozwój kapitału społecznego – poprawa stanu zdrowia mieszkańców – ograniczenie skali ubóstwa i wykluczenia społecznego
Atrakcyjna i dostępna przestrzeń	– adaptacja do zmian klimatu i poprawa jakości zasobów środowiska – ochrona i kształtowanie krajobrazu – zwiększenie dostępności transportowej – nowoczesna energetyka w województwie – racjonalizacja gospodarki odpadami – zwiększenie dostępności do usług teleinformatycznych

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego

Wizja rozwoju: Region spójny terytorialnie i wizerunkowo, kreatywny i konkurencyjny w skali kraju i Europy, o najlepszej dostępności komunikacyjnej, wyróżniający się atrakcyjnością inwestycyjną i wysoką jakością życia

Cele szczegółowe:
– Region spójny, o zrównoważonym systemie osadniczym – Region o wysokiej jakości i dostępności infrastruktury transportowej – Region o wysokiej jakości i dostępności infrastruktury technicznej – Region o wysokiej jakości środowiska przyrodniczego – Region o dobrze zachowanym dziedzictwie kulturowym – Region o wysokiej atrakcyjności turystycznej – Region o krajobrazie wysokiej jakości – Region o wysokim poziomie bezpieczeństwa publicznego – Region efektywnie wykorzystujący endogeniczny potencjał rozwojowy na rzecz zrównoważonego rozwoju przestrzennego

10 System wdrażania i realizacji Strategii

Prawidłowy proces wdrażania Strategii opiera się na wielu czynnikach. Jednym z kluczowych zadań gminy jest współpraca władz lokalnych z mieszkańcami gminy. Strategia Rozwoju Gminy Kowiesy na lata 2024 – 2030 nie stanowi aktu prawa miejscowego, jednak powinna być elementem przewodnim przy dalszych planach rozwojowych Gminy. Jako że Strategia jest dokumentem wieloletnim i obejmuje okres 6 lat, wdrażanie strategii powinno odbywać się etapowo. Osobami odpowiedzialnymi za wdrażanie powinny być Władze Gminy (w tym Wójt oraz Urząd Gminy, jak i wszystkie jej jednostki). Organem odpowiedzialnym za realizację dokumentu Strategii jest Wójt. Strategia wdrażana będzie bezpośrednio przez Urząd Gminy Kowiesy, zgodnie z ich kompetencjami oraz przez jednostki podległe Urzędowi Gminy:

- Kultura: Gminna Biblioteka Publiczna w Kowiesach oraz jej filie,
- Oświata i wychowanie: Szkoła Podstawowa im. Kornela Makuszyńskiego w Kowiesach oraz Gminne Przedszkole w Turowej Woli

– Pomoc społeczna: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kowiesach

Wójt Gminy Kowiesy będzie koordynował realizację założeń Strategii, które wykonywane będą przez poszczególne referaty i pracowników Urzędu Gminy Kowiesy oraz kierowników, dyrektorów/kierowników gminnych jednostek organizacyjnych odpowiedzialnych za wdrażanie poszczególnych kierunków działań przydzielonych im ze względu na posiadane kompetencje w danym zakresie. Rada Gminy będzie wsparciem strategicznym przy realizacji strategii oraz podejmowaniu decyzji strategicznych. Ponadto w Strategii znajdują się również działania, których realizację wspierać mogą, organizacje pozarządowe oraz przedsiębiorcy z terenu gminy, partnerzy społeczno-gospodarczy. Stąd istotne jest również wdrażanie skutecznych mechanizmów współdziałania między Gminą i pozostałymi zainteresowanymi. Wszyscy partnerzy zaangażowani, realizujący działania w ramach Strategii będą aktywnie współpracować z Gminą Kowiesy (liderem i koordynatorem).

Strategia Rozwoju Gminy Kowiesy na lata 2024-2030 będzie wdrażana poprzez wykorzystanie instrumentów obejmujących narzędzia programowe i finansowe, których zakres przedmiotowy lub kierunki wydatkowania środków podlegają bezpośredniej kontroli ze strony organów samorządu. Należą do nich m.in. programy branżowe, strategie postępowania w ramach konkretnych obszarów, uchwały budżetowe i inne dokumenty finansowe, określające krótko i długofalowe kierunki koncentracji środków finansowych, projekty międzysektorowe i międzyorganizacyjne, w tym zlecanie organizacji zadań publicznych organizacjom pozarządowym czy klubom sportowym.

Dodatkowo rekomendowane jest również przyjęcie i aktualizacja szczegółowych programów i planów określających dokładny zakres działań koniecznych do realizacji w zakresie celów wskazanych w Strategii w poszczególnych dziedzinach (np. pomocy społecznej, ochrony środowiska, rewitalizacji, gospodarki niskoemisyjnej oraz pozostałych strategii i programów jednorocznych).

11 Monitoring i ewaluacja

Warunkiem sprawnej oraz efektywnej realizacji Strategii Rozwoju Gminy Kowiesy na lata 2024–2030 jest wdrożenie skutecznego systemu monitorowania i oceny tej Strategii wraz z towarzyszącymi jej programami rozwoju. Wprowadzenie systemu monitoringu oraz powiązanego z nim systemu ewaluacji pozwoli wyeliminować w dużym stopniu problem dezaktualizacji założeń i celów zawartych w Strategii, wynikający ze zmieniających się warunków funkcjonowania podmiotów realizujących poszczególne projekty, zmian prawodawstwa oraz innych warunków i okoliczności mogących wpłynąć na zasadność podejmowanych działań. Oprócz modyfikacji poszczególnych elementów Strategii w trakcie jej realizacji możliwe będzie uwzględnienie nowych, dodatkowych działań (zadań), które będą wpisywać się w wyznaczone cele strategiczne i operacyjne.

Proces monitorowania pełni funkcje kontrolne oraz weryfikujące skuteczność wdrażanych przedsięwzięć i działań. Celem monitoringu jest m.in. efektywna ocena realizacji zawartych w Strategii założeń, dostarczenie informacji na temat rzeczowego i finansowego stopnia realizacji poszczególnych celów; ocena procesu realizacji poszczególnych działań oraz wskazanie występujących trudności. Podstawą systemu monitorowania będą raporty monitoringowe z postępów w realizacji działań uwzględnionych w Strategii, uwzględniające poziom operacyjny wdrażania Strategii i przyjęte wskaźniki osiągnięcia działań, które zostały wyszczególnione w tabelach z celami i kierunkami strategicznymi w rozdziale 7 niniejszej Strategii. Raport zawierał będzie informacje: opis stanu realizacji działań, dotychczas osiągnięte wskaźniki realizacji działań, napotkanie problemy i metody ich rozwiązania, planowane działania konieczne do pojęcia na nadchodzące 2 lata, niezbędne do wdrażania Strategii zasoby. Na koniec okresu wdrażania Strategii przeprowadzony zostanie monitoring strategiczny,

odnoszący się do rezultatów wdrażania Strategii i stopnia osiągnięcia celów. Efekty Strategii będą opisywane w corocznym Raporcie o stanie gminy, który jest obowiązkowym dokumentem zgodnie z *art. 28aa ust. 1 ustawy o samorządzie gminnym*.

Proces ewaluacji Strategii to systematyczne badanie prowadzone z użyciem zróżnicowanych metod. Celem badania jest oszacowanie jakości i efektów wdrażania Strategii. Prowadzona ewaluacja spełniać ma następującą rolę:

- ✓ weryfikować efektywność wdrażania – zapewniać, że wdrażane działania są uzasadnione, a środki są efektywnie alokowane,
- ✓ wskazywać, w jakim stopniu wdrażanie Strategii wpłynęło na osiągnięcie celów, jak dobrze zostały wykorzystane środki i jakie było oddziaływanie działań rozwojowych przez doniesienie m.in. do założonych rezultatów,
- ✓ poprawiać wydajność, skuteczność wdrażania i zarządzania Strategią,
- ✓ poprawiać i rozwijać potencjał osób odpowiedzialnych za wdrażanie Strategii, ich relacji i kultury organizacyjnej,
- ✓ włączać interesariuszy, w tym grup dotychczas marginalizowanych we współdecydowanie o szczegółach wdrażania Strategii.

Ewaluacja opierać będzie się na powszechnie stosowanej metodzie ewaluacji hybrydowej. Metoda ta, jest kombinacją ewaluacji wewnętrznej dokonywanej przez pracowników gminy i zewnętrznej – realizowanej przez zewnętrznego eksperta. W praktyce oznaczać będzie to, że podmioty odpowiedzialne za wdrażanie Strategii samodzielnie planują i realizują badanie, ale jego elementy (np. realizacja ankiety, wywiady, zaangażowanie interesariuszy) zlecane są na zewnątrz. Wnioski i rekomendacje z tak realizowanej ewaluacji również są wynikiem współpracy pracowników i eksperta zewnętrznego. Ewaluacja prowadzona będzie z następującą częstotliwością, uwzględniającą typy ewaluacji:

- 1) **ewaluacja mid-term** – realizowana w połowie okresu realizacji, jej celem jest sprawdzenie, czy osiągnięte do tego momentu efekty gwarantują realizację celów, a jeśli nie, przedstawiać ma rekomendacje w zakresie działania naprawczych koniecznych do wdrożenia oraz zakresu wymaganej modyfikacji i aktualizacji Strategii,
- 2) **ewaluacja ex-post** – realizowana po zakończeniu wdrażania Strategii, jej celem jest ocena wszystkich efektów wdrażania oraz przedstawienie rekomendacji w zakresie aktualizacji polityki rozwoju Gminy.

W trakcie prowadzonej ewaluacji zaangażowani zostaną interesariusze Strategii, tj. mieszkańcy, podmioty gospodarcze, organizacje pozarządowe, rolnicy, inwestorzy, jednostki pomocnicze (pracownicy biblioteki, GOPS-u, szkół, sołtysi). Wzory kart monitoringowych, raportów monitoringowych i raportów ewaluacyjnych zostaną opracowane i przyjęte Zarządzeniem Wójta.

12 Ramy finansowe i źródła finansowania

Gmina Kowiesy na bieżąco analizuje możliwości pozyskania zewnętrznych źródeł finansowania działalności, w tym kierunków działań przewidzianych w Strategii, zarówno stanowiących wydatki bieżące i majątkowe. Analizy te obejmują:

- fundusze unijne, w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego dla bieżącej perspektywy finansowej (wdrażanej do roku 2024);
- ogólnopolskie programy operacyjne, m.in. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, który został wydłużony o 2 lata, czyli do 2025 roku oraz z nowej perspektywy na lata 2021-2027;

- regionalne programy operacyjne, np. Fundusze Europejskie dla Łódzkiego 2027;
- programy rządowe, w tym m.in. Fundusz Rozwoju Dróg Samorządowych, Maluch+, Senior+, Dostępność+, Fundusz Inwestycji Lokalnych, Polski Ład oraz inne programy w obszarze ochrony środowiska, sportu, kultury, edukacji i innych;
- programy jednostek samorządu terytorialnego wyższych szczebli, w tym zwłaszcza programy finansowane ze środków Samorządu Województwa Łódzkiego
- inne, nieunijne fundusze międzynarodowe, np. Fundusze Norweskie;
- inne zwrotne i bezzwrotne źródła finansowania, dystrybuowane przez podmioty publiczne i prywatne.

W ramach nowej perspektywy finansowej 2021-2027 samorząd będzie miał możliwość korzystania z nowej puli dofinansowań. Polityka spójności na lata 2021-2027 docelowo obejmie fundusze takie jak:

- EFRR – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego,
- FS – Fundusz Spójności,
- EFS+ – Europejski Fundusz Społeczny+,

Do programów krajowych w nowej perspektywie finansowej 2021-2027 należą m.in.:

- FEnIKS – Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko,
- FENG – Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki,
- FERS – Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027,
- FERK – Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy,
- PTFE – Pomoc Techniczna dla Funduszy Europejskich,
- FEPŻ – Fundusze Europejskie Pomoc Żywnościowa,
- programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej.

Powyższe instrumenty finansowe, jak i środki własne Gminy wskazują na potencjalne źródła finansowe, z których mogą być pozyskane środki na realizację Strategii Rozwoju Gminy Kowiesy na lata 2024-2030. Głównymi źródłami finansowania celów rozwojowych będą dochody własne Gminy, takie jak podatki i opłaty lokalne, udział w podatku dochodowym od osób fizycznych oraz pozostałe środki publiczne. Jednocześnie wiele zadań przewidzianych w strategii realizowanych będzie w ramach bieżącej działalności poszczególnych komórek Urzędu Gminy oraz jednostek organizacyjnych Gminy Kowiesy.

Podstawą do określenia ram finansowych działań strategicznych stanowić będzie budżet Gminy oraz wieloletnia prognoza finansowa. Gmina będzie utrzymywać nadwyżkę operacyjną w sposób nie zagrażający dyscyplinie finansów publicznych i umożliwiającą spłatę wcześniej zaciągniętych zobowiązań. Pozostałe środki, a także dochody majątkowe przeznaczane będą na realizację zaplanowanych inwestycji. Długookresowe cele strategiczne określane będą w wieloletniej prognozie finansowej. W celu oddania realności prognozy oraz rzetelności finansowego przedstawienia planowanych działań, wieloletnia prognoza finansowa oddawać będzie wszystkie wydarzenia, które mają lub mogą mieć wpływ na gospodarkę finansową Gminy, a przede wszystkim uzależnione będą od czynników makroekonomicznych, takich jak: PKB, inflacja, tempo wzrostu wynagrodzeń, czy planowane zmiany systemowe np. w podatkach dochodowych. Na tej podstawie wyznaczane będą możliwe do przeznaczenia limity wydatków w poszczególnych latach na wyznaczone przedsięwzięcia. W przypadku zaciągania zwrotnych źródeł finansowania, kształt wskaźnika obsługi zadłużenia określonego w art. 243 ustawy o finansach publicznych w każdym roku prognozy powinien uwzględniać obsługę do dodatkowych zobowiązań Gminy.

13 Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko

Zgodnie z art. 46 pkt 2 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (tj. Dz.U. 2024 poz. 1112), zwanej dalej OOS, przeprowadzenie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko wymagają projekty planów z dziedziny przemysłu, energetyki, transportu, telekomunikacji, gospodarki wodnej, gospodarki odpadami, leśnictwa, rolnictwa, rybołówstwa, turystyki i wykorzystania terenu, opracowywanych lub przyjmowanych przez organy administracji, wyznaczających ramy dla późniejszych realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko.

Jednocześnie zgodnie z art. 48 ust. 1 i ust. 2 ustawy OOS organ opracowujący projekt dokumentu, po uzgodnieniu z właściwymi organami (Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska, Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny) może odstąpić od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, jeżeli uzna, że realizacji postanowień dokumentu nie spowoduje znaczącego oddziaływania na środowisko oraz w przypadku, gdy analizowany dokument dotyczy niewielkich modyfikacji przyjętych już dokumentów lub obszarów w granicach jednej gminy.

Przy rozważaniu możliwości odstąpienia od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko należy wziąć pod uwagę uwarunkowania wynikające z art. 49 Ustawy OOS:

- 1) Charakter działań przewidzianych w dokumencie.
- 2) Rodzaj i skalę oddziaływania na środowisko.
- 3) Cechy obszaru objętego oddziaływaniem na środowisko.

Biorąc pod uwagę charakter planowanego dokumentu należy stwierdzić, że realizacja jego ustaleń nie powinna spowodować znaczącego negatywnego oddziaływania na środowisko. Rodzaj działań ujętych w przedmiotowym dokumencie wskazuje, że większość z nich nie będzie wyznaczała ram dla przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu *Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 10 września 2019 r. w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko (Dz.U. 2019 poz. 1839)*, a jedynie część z nich może być rozpatrywana, po szczegółowym określeniu ich zakresu i parametrów, jako przedsięwzięcia mogące potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko (np. przedsięwzięcia dot. sieci drogowej, wod-kan). W przypadku, gdy na późniejszym etapie planowania okaże się, że jakiegokolwiek działania inwestycyjne będą wymagały przeprowadzenia oceny oddziaływania na środowisko, zostaną one poddane stosowanemu ocenie.

W wyniku realizacji założeń dokumentu nie wystąpią znaczące oddziaływania na środowisko, gdyż Strategia realizowana będzie w myśl zasad zrównoważonego rozwoju z poszanowaniem środowiska przyrodniczego.

Nie przewiduje się znaczącego oddziaływania na obszary o szczególnych właściwościach naturalnych lub posiadające znaczenie dla dziedzictwa kulturowego, wrażliwe na oddziaływanie, istniejące przekroczenia standardów jakości środowiska lub intensywne wykorzystywanie terenu. Strategia przyczyniać się będzie do poprawy stanu środowiska oraz wspierać będzie realizację polityk wspólnotowych w dziedzinie środowiska.